

EVROPSKA
KOMISIJA

Brisel, 30.10.2024
RDO(2024) 692 final

RADNI DOKUMENT KOMISIJE

Kosovo* Izveštaj 2024.

Prateći dokument

**KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM
PARLAMENTU, SAVETU, EVROPSKOM EKONOMSKO-SOCIJALNOM
KOMITETU I KOMITETU REGIONA**

2024 Komunikacija o politikama proširenja EU

{KOM(2024) 690 konačni} - {RDO(2024) 690 konačni} - {RDO(2024) 691 konačni} -
{RDO(2024) 693 konačni} - {RDO(2024) 694 konačni} - {RDO(2024) 695 konačni} -
{RDO(2024) 696 konačni} - {RDO(2024) 697 konačni} - {RDO(2024) 698 konačni} -
{RDO(2024) 699 konačni}

Ovo određenje ne preudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom SB UN 1244/1999 i
Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

SR

SR

1. UVOD	3
1.1 Kontekst	3
1.2 Glavni nalazi izvještaja	3
2. OSNOVE PRISTUPNOG PROCESA	18
2.1.Funkcionisanje demokratskih institucija i reforma javne uprave	18
2.1.1 Demokratija.....	18
2.1.2 Reforma javne uprave.....	20
2.2. Vladavina prava i osnovna prava	22
2.2.1 Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava.....	22
2.2.2 Poglavlje 24: Pravda, sloboda i bezbednost.....	34
2.3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	41
2.3.2. Kapacitet da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u EU.....	46
2.4. Javne nabavke, statistika, finansijska kontrola	48
Poglavlje 5 - Javne nabavke.....	48
Poglavlje 18 - Statistika.....	49
Poglavlje 32 - Finansijska kontrola.....	50
3. DOBRO SUSJEDSKI ODNOSI I REGIONALNA SARADNJA	51
4. NORMALIZACIJA ODNOSA KOSOVA I SRBIJE	53
5. EVROPSKI STANDARDI	56
Klaster 2 : Interno tržište	56
Poglavlje 1 - Slobodno kretanje robe.....	56
Poglavlje 2 - Sloboda kretanja radnika.....	57
Poglavlje 3 - Pravo osnivanja i sloboda pružanja usluga.....	57
Poglavlje 4 - Slobodno kretanje kapitala.....	57
Poglavlje 6 - Pravo kompanija.....	58
Poglavlje 7 - Zakon o intelektualnoj svojini.....	59
Poglavlje 8 - Politika konkurencije.....	59
Poglavlje 9 - Finansijske usluge.....	60
Poglavlje 28 - Zaštita potrošača i zdravlja.....	61
Klaster 3: Konkurentnost i inkluzivni rast	63
Poglavlje 10 - Digitalna transformacija i mediji.....	63
Poglavlje 16 - Oporezivanje.....	64
Poglavlje 17 - Ekonomska i monetarna politika.....	64
Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje.....	65

Poglavlje 20 - Preduzetnička i industrijska politika.....	67
Poglavlje 25 - Nauka i istraživanje.....	68
Poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura	68
Poglavlje 29 - Carinska unija	70
Klaster 4: Zelena agenda i održivo povezivanje	70
Poglavlje 14 - Transportna politika	71
Poglavlje 15 - Energija	72
Poglavlje 21 - Transevropske mreže	73
Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promene	74
Klaster 5: Resursi, poljoprivreda i kohezija	76
Poglavlje 11 - Poljoprivreda.....	76
Poglavlje 12 - Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika	76
Poglavlje 13 - Ribarstvo i akvakultura.....	77
Poglavlje 22 - Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata	77
Poglavlje 30 - Spoljni odnosi	78
ANEKS I – ODNOSI IZMEĐU EU I KOSOVA.....	79
ANEKS II - STATISTIČKI PODACI	91

1. UVOD¹

1.1 KONTEKST

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Kosova je na snazi od aprila 2016. Kosovo je podnelo zahtev za članstvo u EU u decembru 2022. Vlasti ostaju posvećene evropskom putu Kosova.

U izveštajnom periodu nastavljen je Dijalog o normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije uz posredovanje EU. Obe strane su se obavezale da će u potpunosti primenjuje sve svoje obaveze koje proizilaze iz Sporazuma o putu normalizacije i Aneksa za njegovu implementaciju postignutog 2023. godine. Konstruktivan angažman u normalizaciji njihovih odnosa takođe je uslov u okviru Instrumenta za reformu i rast za zapadni Balkan. U skladu sa izjavom visokog predstavnika od 3. juna 2023. u ime EU, EU sprovodi reverzibilne mere u odnosu na Kosovo. Visoki predstavnik je preporučio ukidanje tih mera.

Od 1. januara 2024. godine, vlasnici kosovskih pasoša uživaju u bezviznom režimu putovanja u EU.

Kosovo se aktivno angažovalo u sprovođenju novog Plana rasta za zapadni Balkan kroz četiri stuba: (i) postepena integracija sa jedinstvenim tržištem Evropske unije; (ii) regionalna ekonomska integracija; (iii) temeljne reforme; i (iv) poboljšanu finansijsku podršku. Kosovo je 9. oktobra usvojilo reformsku agendu kako je predviđeno Instrumentom za reformu i rast² (Plan rasta za zapadni Balkan). Reformska agenda pokriva reformske prekretnice u oblastima: (i) upravljanje, reforma javne uprave i upravljanja javnim finansijama; (ii) zelena i digitalna tranzicija; (iii) razvoj privatnog sektora; (iv) razvoj i zadržavanje ljudskog kapitala; i (v) osnove i vladavina prava.

1.2 GLAVNI NALAZI IZVJEŠTAJA³

OSNOVE PROCESA PRISTUPANJA

Demokratija

Okvir za **izbore** pogoduje organizaciji demokratskih izbora. Kosovo je nastavilo da konsoliduje svoj novi izborni pravni okvir. Dana 21. aprila 2024. godine, Kosovo je održalo glasanje za opoziv gradonačelnika koje je imalo za cilj da otvori put za nove lokalne izbore na severu Kosova. Uprkos nekim izazovima, glasanje je uopšteno bilo dobro organizovano. Međutim, nije uspelo zbog izuzetno niske izlaznosti birača nakon odluke političkih stranaka koje predstavljaju kosovske Srbe na severu da se povuku iz procesa i pozovu na bojkot. Od ključne je važnosti da se inkluzivni lokalni izbori na kojima kosovski Srbi učestvuju bez preduslova održe u sve četiri opštine na severu.

Skupština se suočava **sa** nizom izazova u vršenju svojih ovlašćenja. Vlada i dalje ima solidnu većinu u Skupštini, ali neslaganja i nedostatak saradnje unutar većine i sa opozicionim strankama ometali su sposobnost Skupštine da usvoji zakone, imenuje članove javnih organa i da obezbedi

¹ Izveštaj za 2024. je predstavljen u obnovljenom formatu i strukturi. Glavni nalazi izveštaja (ranije sive kutije za procenu), zajedno sa preporukama su objedinjeni na početku izveštaja. Nadalje, pod osnovama, radi bolje čitljivosti i uporedivosti u svim izveštajima, određeni podaci su dati (takođe) u obliku grafikona.

² SL L, 2024/1449, 24.5.2024.

³ Ovaj izveštaj pokriva period od 15. juna 2023. do 1. septembra 2024. godine. Zasnovan je na podacima iz različitih izvora, uključujući doprinose Vlade Kosova, država članica EU, izveštaje Evropskog parlamenta i informacije različitih međunarodnih i nevladinih organizacija. Takođe uključuje rezultate uporednih procena i indeksa koje su izradili drugi dionici, posebno u oblasti vladavine prava.

Izveštaj koristi sledeću skalu procene da opiše stanje: rana faza, određeni nivo pripreme, usmereno pripremljen, dobar nivo pripreme i dobro napredan. Za opis napretka ostvarenog tokom izveštajnog perioda, koristi se sledeća skala: nazadovanje, bez napretka, ograničen napredak, određeni napredak, dobar napredak i veoma dobar napredak. Gde je to prikladno, korišteni su i privremeni koraci.

efikasan nadzor. Članovi *Srpske liste* bojkotovali su rad Skupštine u izveštajnom periodu. Jačanje izgradnje konsenzusa, transparentnosti i nadzora moglo bi poboljšati učinak Skupštine i pomoći u uspostavljanju stabilnijeg i efikasnijeg zakonodavnog procesa. Skupština treba da unapredi svoje unutrašnje upravljanje, usvoji planove rada i uvede elektronski sistem glasanja i evidentiranja prisustva.

Institucije zadužene za proces **integracije** su uglavnom uspostavljene. Dok je Kosovo pokazalo snažnu posvećenost svojoj agendi EU, unutrašnja politika podela ometala je implementaciju. Vlada bi trebalo da radi na stvaranju međustranačke političke podrške kako bi se efikasnije nastavile reforme vezane za EU. Takođe bi trebalo da uključi resorna ministarstva u odluke u vezi sa politikama u vezi sa EU pod njihovom odgovornošću i poveća međuministarska koordinaciju.

Što se tiče **upravljanja**, inicijative za promenu nadležnosti pojedinih ministarstava naišle su na kritike zbog nedostatka javnih konsultacija i zanemarivanja potencijalnih rizika povezanih sa ovim reformama. Kosovo je ostvarilo opipljiv napredak u poboljšanju rodne ravnopravnosti na centralnom i lokalnom nivou. Izazovi u odnosima između opština i centralnih institucija su i dalje prisutni.

Civilna društva (OCD) na Kosovu rade u okruženju koje je u velikoj meri pogodno. Civilno društvo je ostalo aktivno i raznoliko, igrajući značajnu ulogu u osmišljavanju, implementaciji i nadgledanju reformi koje se odnose na EU. Kosovo je preduzelo konkretne akcije da poveća transparentnost i odgovornost javnog finansiranja za OCD, ali ostaju izazovi u izveštavanju i proceni efikasnosti dodeljenih sredstava.

Reforma javne uprave

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** i ostvarilo je **ograničen napredak** u sprovođenju prošlogodišnjih preporuka. Kosovo je napredovalo u smanjenju administrativnog opterećenja pojednostavljivanjem procedura kroz sprovođenje relevantnog programa za period 2022-2027. Međutim, Zakon o opštem upravnom postupku ostaje nedovoljno primenjen da bi garantovao pravnu sigurnost. Sve u svemu, ovaj sektor se i dalje suočava sa nekoliko izazova u obezbeđivanju dobro funkcionisanja sistema zapošljavanja i nagrađivanja u državnoj službi koji može zadržati i privući kvalifikovano osoblje. Kašnjenja u sprovođenju reformi za restrukturiranje podređenih agencija produžavaju život neefikasne organizacije uprave, sa nejasnim linijama odgovornosti.

Preporuke Komisije od prošle godine nisu sprovedene i još uvek važe. U narednoj godini, Kosovo bi, posebno, trebalo da:

- unapredi sistem zaslužne državne službe kroz dodatnu promenu; Zakona o javnim funkcionerima u skladu sa načelom meritornosti i Zakona o Nezavisnom nadzornom savetu za državnu službu u skladu sa odgovarajućom odlukom Ustavnog suda;
- poboljša efikasnosti državne službe kroz: (i) smanjenje broja nepopunjenih pozicija i oni viših rukovodećih službenika koji su zaduženi za sprovođenje efektivnog godišnjeg planiranja i praćenja upravljanja ljudskim resursima; (ii) završetak procesa klasifikacije i sistematizacije radnih mesta; i (iii) da se završi revizija unutrašnje organizacije javnih organa na centralnom nivou radi poboljšanja odgovornosti i pravne sigurnosti javne uprave kroz: (i) ubrzanje procesa racionalizacije nezavisnih agencija; i (ii) nastavak smanjenja administrativnog opterećenja i digitalizacije usluga;
- uskladi sa međunarodnim standardima, posebno kroz sprovođenje formalnog zahteva da se redovno priprema i objavljuje izjava o fiskalnom riziku kao deo budžetske dokumentacije; i obezbeđivanje da je metodologija javnih investicija integrisana u revidirano zakonodavstvo.

Chapter 23: Pravosuđe i osnovna prava

Borba protiv korupcije

Kosovo je **između rane faze priprema i određenog nivoa pripreme** u borbi protiv korupcije, i ostvarilo je **ograničen napredak** u celini. Dodatne institucije usvojile su planove integriteta. Skupština je usvojila Zakon o specijalnom tužilaštvu (SPO) kako bi se ojačao odgovor krivičnog pravosuđa na slučajeve korupcije na visokom nivou. Postignut je određeni napredak u rešavanju slučajeva korupcije, što je rezultiralo većim brojem pravosnažnih sudskih odluka i osuda. Ipak, na rezultate utiče nedostatak resursa i kapaciteta i nedostatak nepristrasnosti i odgovornosti u tužilaštvu i pravosuđu. I dalje je neophodna jača posvećenost uspostavljanju solidnih rezultata u borbi protiv korupcije na visokom nivou, uključujući jačanje upotrebe antikorupcijskih instrumenata kao što su deklaracije o imovini i planovi integriteta javnih institucija.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno trebalo da se posveti sledećem:

- dalje jačati kapacitete Agencije za prevenciju korupcije (APC), u pogledu osoblja i stručnosti, kako bi se osiguralo da ona može efikasno izvršavati svoj mandat;
- dalje primenjuje postojeće antikorupcijske zakone; usvojiti nacionalnu strategiju i akcioni plan protiv korupcije za period 2024-2027 u skladu s najboljom evropskom praksom i standardima;
- ojačati kvalitet istrage u slučajevima korupcije na visokom nivou, povećanjem kapaciteta Specijalne istražne jedinice policije i obezbeđivanjem njene efikasne saradnje sa SPO.

Osnovna prava

Generalno, pravni okvir garantuje zaštitu osnovnih prava i usklađen je sa evropskim standardima. Tokom izveštajnog perioda, Kosovo je imenovalo nacionalnog koordinatora i uspostavilo centralni sekretarijat za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja. Postignut je određeni napredak u primjenin Zakona o pravima deteta. Vlada je usvojila Strategiju za zaštitu i unapređenje prava zajednica. Kosovo je takođe konačno primenilo presudu Ustavnog suda o vlasništvu nad zemljom manastira Dečani. Određeni napredak je postignut u procesu verifikacije diploma sa univerziteta u Severnoj Mitrovici. Međutim, potrebno je dalje jačanje implementacije zakona. Nekoliko vladinih mera podrilo je prava nevećinskih zajednica. Usvajanje Građanskog zakonika ostaje na čekanju.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i ostaju na snazi. U narednoj godini, Kosovo posebno treba:

- otkloniti nedostatke u vezi sa zaštitom prava osoba sa invaliditetom, posebno donošenjem Zakona o priznavanju statusa, uslugama i beneficijama i poboljšanju njihovog pristupa pravima u praksi;
- ojačati implementaciju Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Strategije o rodno zasnovanom nasilju; imenuje novog rukovodioca Agencije za ravnopravnost polova; i poboljšati rodnu usklađenost u zakonodavstvu, propisima i politikama;
- očuvati postojeće mehanizme zaštite prava nevećinskih zajednica i poboljšati njihovu implementaciju.

Sloboda izražavanja

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** i ostvarilo je **ograničen napredak**. Određeno poboljšanje je napravljeno u slobodi medija, uključujući tu i pristup javnim dokumentima. Međutim, ovo je bilo povezano sa razvojem događaja koji se doživljava kao pokušaj vlade da izvrši kontrolu nad medijima. Usvojen je novi zakon o medijskom regulatoru. To doprinosi poboljšanju medijske regulative, ali amandmani Skupštine nisu odrazili većinu preporuka EU i drugih međunarodnih partnera. Unapređeno je funkcionisanje Nezavisne komisije za medije. Javni emiter se suočio sa nestabilnošću, sa nizom ostavki među najvišim rukovodstvom i članovima odbora. Treba brzo da se pozabavi pitanjima koja se odnose na uređivačku odgovornost i nezavisnost. Mediji na Kosovu

su pluralistički, ali ovom sektoru još uvek nedostaju transparentnost i finansijska održivost. Podaci o audiovizuelnom tržištu su i dalje nedovoljni, uključujući i vlasništvo i finansiranje medija. Policija i pravosuđe posvećuju dužnu pažnju napadima na novinare, ali određeni nivo nekažnjivosti je i dalje prisutan, uključujući i poteškoće da se istraže složeni slučajevi koji su se desili na severu. Okruženje na severu Kosova je restriktivno i pogodno za autocenzuru za javnost, medije i OCD.

Preporuke Komisije iz prošle godine nisu sprovedene i ostaju na snazi. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- poboljšati kapacitete tužilačkih, sudskih i organa za sprovođenje zakona za rešavanje predmeta koji se odnose na slobodu izražavanja;
- razviti protokole i obuku o zaštiti i sigurnosti novinara, uključujući mehanizme ranog upozorenja i brzog reagovanja; poboljšati uslove rada novinara i medijskih radnika; i ojačati profesionalno izveštavanje;
- obezbediti implementaciju novog Zakona o Nezavisnoj komisiji za medije obezbeđivanjem pune usklađenosti sa pravnim *tekovinama* EU i evropskim standardima; i revidirati Zakon o Radio-televiziji Kosova kako bi se osiguralo održivo finansiranje, uz očuvanje njene nezavisnosti.

Chapter 24: Pravda, sloboda i sigurnost

Kosovo **ima određeni nivo pripreme** i ostvarilo je **određeni napredak**. Reakcija na napad na Banjsku u septembru 2023. godine pokazala je visok nivo profesionalizma Kosovske policije. Kosovska policija je regrutovala dve nove generacije oficira kosovskih Srba; Specijalno tužilaštvo (SPO) zaposlilo je još devet specijalnih tužilaca. Broj optužnica u slučajevima organizovanog kriminala u stalnom je porastu. Novi Zakon o SPO-u omogućava formiranje multidisciplinarnih istražnih timova u složenim slučajevima i pruža pravni osnov za Specijalnu istražnu jedinicu policije za rešavanje slučajeva korupcije na visokom nivou. Kosovo usvojilo novu strategiju za droge; počela je sa radom Nacionalna opservatorija za droge. Kosovo je poboljšalo upravljanje migracijama i sprovelo informativnu kampanju o bezviznim putovanjima u EU koja je stupila na snagu 1. januara 2024. Takođe, Kosovo je usvojilo novi zakon o Agenciji za civilni registar.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- izmeniti Zakon o pranju novca i finansiranju terorizma kako bi se u potpunosti uskladio sa odgovarajućim direktivama EU; povećati broj pravosnažnih presuda za pranje novca; uspostaviti nacionalni centar za borbu protiv terorizma i nasilnog ekstremizma;
- nastaviti sa primenom Akcionog plana EU za migracije na zapadnom Balkanu; primenjuje integrisani sistem upravljanja granicom u skladu sa važećom zakonskom regulativom i najboljom evropskom praksom; izmeniti Zakon o strancima u skladu sa standardima EU; i progresivno usklađivati svoje zakonodavstvo s viznom politikom EU;
- održavati svoju komunikacijsku kampanju o pravima i obavezama vezanim za putovanja u EU bez viza, poboljšati preglede pri odlascima i surađivati s najugroženijim državama članicama EU kako bi se izbegli neopravdani zahtevi za azil.

Borba protiv organizovanog kriminala

Kosovo je između rane faze pripreme i određenog nivoa pripreme u borbi protiv organizovanog kriminala i ostvarilo je **određeni napredak**. Saradnja sa Europolom je napredovala, uz učešće Kosova u zajedničkim operacijama i angažovanje kosovskog oficira za vezu u Europolu. Količina informacija razmenjenih putem Mrežne aplikacije za sigurnu razmjenu informacija (SIENA) značajno se povećala. Reorganizacija policije je uznapredovala i čeka se na završne faze procesa

zapošljavanja. Prema preporukama, Policija Kosova usmerava svoje aktivnosti u skladu sa principima policije vođene obaveštajnim podacima, a dodeljeni službenici primenjuju pristup policije u zajednici. Policija sistematičnije sprovodi finansijske istrage. Određeni napredak je postignut u oblasti konfiskacije imovine, dok je sistemsko poboljšanje i dalje potrebno. Ministarstvo unutrašnjih poslova i njegovi izvršni organi usvojili su planove integriteta. Postignut je određeni napredak u oblastima kompjuterskog kriminala, borbe protiv trgovine ljudima i kontrole malokalibarskog i lakog oružja (SALW).

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- pronaći načine da se osigura da sastav policije odražava etnički sastav kosovskih opština;
- usvojiti novu strategiju organizovanog kriminala; dodatno unaprediti istrage i krivično gonjenje organizovanog kriminala visokog profila, uključujući pranje novca; i proaktivno i zajednički ciljati i mapirati organizirane kriminalne grupe i mreže; dalje jačati efikasnost režima krivičnog oduzimanja, uspostavljanjem fonda za konfiskaciju i povećanom upotrebom sredstava za oduzimanje od strane tužilaštva i policije;
- ojačati napore za sprečavanje i borbu protiv krijumčarenja migranata i trgovine ljudima.

EKONOMSKI RAZVOJ I KONKURENTNOST

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Kosovo ima **određeni nivo pripremljenosti** i ostvarilo je **dobar napredak** u razvoju funkcionalne tržišne ekonomije. Snažan, iako sporiji ekonomski rast i snažan učinak prihoda podržali su dalji pad budžetskog deficita u 2023. Ipak, fiskalni izazovi i dalje postoje s obzirom na usku poresku osnovicu, slabosti u upravljanju javnim investicijama i loš finansijski nadzor i odgovornost javnih preduzeća (POE). Uprkos određenom napretku, rezultati tržišta rada ostali su slabi. Bankarski sektor i dalje je dobro kapitalizovan i stabilan. Određeni napredak je postignut u poboljšanju poslovnog okruženja i smanjenju neformalnosti.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U cilju poboljšanja funkcionisanja tržišne ekonomije, Kosovo treba posebno:

- poboljšati kvalitet javne potrošnje rešavanjem slabosti u upravljanju javnim investicijama;
- ojačati osnovicu prihoda smanjenjem rupa i izuzeća kroz izmene poreskog zakonodavstva;
- smanjiti fiskalne rizike poboljšanjem finansijskog nadzora i odgovornosti javnih preduzeća.

Kapacitet da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u EU

Kosovo je u **ranj fazi priprema** i ostvarilo je **ograničen napredak** u pogledu kapaciteta da se nosi sa konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u EU. Obrazovni sistem ne obezbeđuje u dovoljnoj meri potrebne veštine i nije adekvatno usklađen sa potrebama tržišta rada. Određeni napredak je postignut u promociji obnovljivih izvora energije i digitalizaciji privrede. Ovo drugo se i dalje u velikoj meri oslanja na male i mikro firme, koje se ne mogu nadmetati na međunarodnom nivou. Otvorenost trgovine značajno je porasla u odnosu na 2019.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće.

Da bi poboljšalo konkurentnost i održalo dugoročni rast, Kosovo treba posebno:

- uskladiti obrazovanje sa potrebama tržišta rada kroz blisku saradnju sa poslovnom zajednicom i revidiranjem pravnog okvira o stručnom obrazovanju i obuci (VET) i obrazovanju odraslih;
- razviti transparentne i konkurentne procedure za korišćenje obnovljive energije;

→ olakšati investicije privatnog sektora i poboljšati mehanizme za privlačenje SDI u strateške sektore promovirajući usvajanje proizvoda i usluga s većom dodanom vrednošću i inovacija.

Poglavlje 5 - Javne nabavke

Kosovo je **između određenog nivoa pripreme i umerenog nivoa pripreme** i ostvarilo je **ograničen napredak** u oblasti javnih nabavki. Kosovo je počelo da povećava saradnju između institucija za javne nabavke i ugovornih organa uspostavljanjem zajedničkog sekretarijata za koordinaciju. Uprkos nekim regulatornim inicijativama Regulatorne komisije za javne nabavke (RKJN), javne nabavke su i dalje sklone nepravilnostima i podložne korupciji.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- usvojiti novi zakon o javnim nabavkama i novi zakon o koncesijama u skladu sa *EU acquis*; pripremiti odgovarajuće izvršno zakonodavstvo; i obezbediti pravilno sprovođenje ovog zakona;
- obezbediti da Telo za razmatranje nabavki (TRN) bude u potpunosti operativno i da ostane funkcionalno nezavisno, sa ojačanim kapacitetom da obezbedi da njegov proces pregleda bude blagovremen, efikasan i transparentan;
- Nadograditi svoju platformu za e-nabavke u skladu sa novim Zakonom o javnim nabavkama i poboljšati njenu efikasnost, uključujući uzajamno povezivanje sa drugim relevantnim državnim IT sistemima.

Poglavlje 18 - Statistika

Kosovo ima **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. Kosovo je postiglo **određeni napredak** u diseminaciji novih statističkih proizvoda i poboljšalo učestalost prenosa podataka Eurostatu. Sproveden je popis stanovništva i stanova, a preliminarni rezultati objavljeni su u julu 2024.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- obezbediti bolji pristup i korišćenje dostupnih administrativnih izvora podataka, sa posebnim fokusom na poboljšanje pristupa podacima iz Poreske uprave i Carine;
- nastaviti povećavati broj statističkih proizvoda i njihovu diseminaciju od strane Eurostata;
- popuniti postojeća upražnjena radna mjesta i ojačati kapacitete Kosovske agencije za statistiku (ASK).

Poglavlje 32 - Finansijska kontrola

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u ovoj oblasti i ostvarilo je **ograničen napredak**. Primena strategije upravljanja javnim finansijama 2022-2026 i njenog akcionog plana u vezi sa javnom internom finansijskom kontrolom (PIFC) i dalje je spora. Primena preporuka interne revizije i osiguranje kvaliteta i dalje su niski, a kapaciteti jedinica interne revizije i eksterne revizije su i dalje slabi. Parlamentarni nadzor upravljanja javnim fondovima i dalje je neefikasan.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo da:

- izraditi i usvojiti novi zakon o upravljanju javnim finansijama i odgovornosti zasnovan na najboljoj praksi EU i međunarodnim standardima; i uskladiti zakon o PIFC-u sa novim zakonom o upravljanju javnim finansijama;

- poboljšati upravljačku odgovornost budžetskih korisnika na centralnom i lokalnom nivou tako što će osigurati da su menadžeri ovlašćeni i odgovorni na osnovu jasnih kriterijuma učinka;
- unaprediti saradnju između Nacionalne kancelarije za reviziju (NAO) i Skupštine poboljšanjem parlamentarnog nadzora nad izvršenjem budžeta i kontinuiranim i efikasnim sprovođenjem i praćenjem preporuka revizije NAO-a.

KLASTER 2 : INTERNO TRŽIŠTE

Chapter 1 - Slobodno kretanje roba Kosovo je između određenog nivoa pripremljenosti i umerenog nivoa pripremljenosti u ovoj oblasti. **Ograničen napredak** je postignut u implementaciji Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda i Zakona o inspekciji.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- ostvariti napredak u nadzoru tržišta i međusobnom priznavanju u skladu sa *EU acquis* i povećati kapacitete za sprovođenje tela za ocenu usklađenosti i nadzor nad tržištem;
- nastaviti implementaciju novog Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda i Zakona o inspekciji i usvojiti relevantne podzakonske akte;
- započeti implementaciju zahteva Uredbe EU o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničenju hemikalija (REACH).

Chapter 2 - Sloboda kretanja radnika

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u oblasti slobodnog kretanja radnika i ostvarilo je **ograničen napredak**. U toku su pregovori o bilateralnim sporazumima o socijalnom osiguranju sa Slovenijom, Hrvatskom i Austrijom.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- napredak u pregovorima o novim bilateralnim sporazumima o socijalnoj sigurnosti, posebno sa državama članicama EU;
- započeti rad na pripremi za pridruživanje Evropskoj mreži službi za zapošljavanje (EURES);
- početi raditi na zakonodavstvu za očuvanje prava na dodatnu penziju mobilnih radnika koji su radili u inostranstvu, uključujući zemlje članice EU.

Chapter 3 - Pravo osnivanja i sloboda pružanja usluga

Kosovo ostaje **umereno pripremljeno** i ostvarilo je **ograničen napredak**. Poštansko tržište Kosova je u potpunosti liberalizovano i pravni okvir je u skladu sa Direktivom o poštanskim uslugama EU. Međutim, sektorski zakoni još uvek nisu usklađeni sa Direktivom o uslugama EU i odgovarajući akcioni plan je istekao bez zadovoljavajuće implementacije. Tačka pojedinačnog kontakta nije u potpunosti funkcionalna. Kosovo treba da uskladi svoj pravni okvir sa *EU acquis* o priznavanju profesionalnih kvalifikacija.

Preporuke Komisije iz prošle godine su samo delimično rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- ukloniti identifikovane prepreke pravu na osnivanje i slobodi pružanja usluga; i usvojiti i primenjuje novi akcioni plan za usklađivanje sektorskih zakona sa Direktivom o uslugama EU;
- uskladiti sa Uredbom o uslugama prekogranične dostave paketa, te ojačati institucionalne kapacitete za praćenje i osiguranje usklađenosti sa novim pravilima na poštanskom tržištu;

→ *tekovinom* EU o međusobnom priznavanju profesionalnih kvalifikacija, uključujući Direktivu o priznavanju profesionalnih kvalifikacija i Direktivu o testu proporcionalnosti pre usvajanja nove regulative o profesijama.

Chapter 4 - Slobodno kretanje kapitala

Kosovo je **umereno pripremljeno** i ostvarilo je **ograničen napredak**, uz poboljšanja u razmeni informacija i nadzornih kapaciteta u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Preporuke Komisije iz prošle godine su samo delimično rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- dalje uskladiti svoj pravni okvir sa Direktivom EU o platnim uslugama 2;
- pojačati akciju u borbi protiv privrednog i finansijskog kriminala; i uskladiti Zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma sa *EU acquis*;
- nastaviti jačati međuinstitucionalnu saradnju u borbi protiv privrednog i finansijskog kriminala; i povećati efikasnost oduzimanja imovine i imovinske koristi stečene kriminalom.

Poglavlje 6 - Pravo privrednih društava

Kosovo ima **određeni nivo pripreme, bez napretka u daljem usklađivanju svog pravnog okvira sa EU *acquis*** o pravu kompanija.

Preporuke Komisije iz prošle godine nisu implementirane i ostaju u velikoj meri važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- finalizirati i usvojiti nacrt zakona o privrednim društvima radi daljeg usklađivanja njegovog pravnog okvira sa *EU acquis* o pravu privrednih društava;
- dalje uskladiti s najnovijim *acquis-em* o upotrebi digitalnih alata i procesa u pravu kompanija i o prekograničnim konverzijama, spajanjima i podelama;
- dalje uskladiti svoj pravni okvir sa pravnim tekovinama EU o izveštavanju kompanija, izveštavanju od zemlje do zemlje, izveštavanju o korporativnoj održivosti i transparentnosti, kao i ojačati i strukture institucionalnog nadzora revizije i profesionalnu nezavisnost/objektivnost revizora i revizorskih firmi; i osigurati da ove strukture budu dovoljno i održivo finansirane.

Chapter 7 - Zakon o intelektualnoj svojini

Kosovo je **umereno pripremljeno** u oblasti prava intelektualne svojine. **Određeni napredak** je postignut usvajanjem novog Zakona o autorskom i srodnim pravima. Privredni sud, koji je nadležan za rešavanje predmeta i sporova iz ove oblasti, efikasno je počeo sa radom. Kosovo treba da ojača svoje kapacitete i resurse za bolju implementaciju i sprovođenje zakonskog okvira o intelektualnoj svojini.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- unaprediti implementaciju usvojenog zakonodavstva u smislu strategije i dovoljnog kapaciteta;
- usvojiti izvršno zakonodavstvo zakona o industrijskoj svojini (topografije poluprovodnika proizvodi i poslovne tajne);
- ojačati saradnju sa Uredom Evropske unije za intelektualno vlasništvo, koristeći prednosti njegove stručnosti, mreža i specijalizovanih baza podataka.

Chapter 8 - Politika konkurencije

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** i ostvarilo je **ograničen napredak** u ovoj oblasti. Iako je Kosovo nastavilo da revidira pravni okvir konkurencije, nije mnogo napredovalo u oblasti državne pomoći.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- uspostaviti funkcionalnu komisiju za državnu pomoć, u skladu sa obavezama iz SSP-a;
- uskladiti zakonodavni okvir u oblasti državne pomoći sa *EU acquis*; i osigurati sprovođenje zakona o konkurenciji i državnoj pomoći;
- garantovati operativnu nezavisnost i funkcionalni kapacitet organa za konkurenciju i državnu pomoć; i povećati koordinaciju između svih zainteresovanih strana, uključujući ministarstva, regulatore i pravosuđe.

Chapter 9 - Finansijske usluge

Kosovo je **umereno pripremljeno** i ostvarilo je **određeni napredak** u upravljanju centralnom bankom.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- uskladiti svoj pravni okvir sa Direktivom Solventnost II; i osigurati implementaciju relevantnog zakonodavstva;
- uskladiti svoj pravni okvir sa *EU acquis* u vezi sa regulacijom tržišta vrednosnih papira, investicionih fondova, investicionih usluga, infrastrukture finansijskih tržišta i digitalnih finansija;
- uskladiti svoj pravni okvir sa revidiranim verzijama Direktive EU o kapitalnim zahtevima, Uredbe o kapitalnim zahtevima, Direktive o oporavku i rešavanju banaka i Direktive o šemi garancija depozita.

Poglavlje 28 - Zaštita potrošača i zdravlja

Kosovo je u **ranof fazi priprema** u ovoj oblasti. Ostvaren je **ograničen napredak** osim usvajanja Zakona o prevenciji i kontroli zaraznih bolesti i Zakona o cenama farmaceutskih proizvoda.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo da:

- usvojiti zakon o zaštiti potrošača i u potpunosti primenjuje Zakon o opštoj bezbednosti proizvoda;
- uvesti odgovarajuće reforme finansiranja zdravstva kako bi se osigurao napredak ka univerzalnoj zdravstvenoj pokrivenosti; i poboljšati efikasnost i kvalitet zdravstvenih usluga;
- uvesti mere za smanjenje faktora rizika za nezarazne bolesti/hronična stanja kako bi se zaštitio ljudski kapital i osigurao budući ekonomski rast.

KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST

Poglavlje 10: Digitalna transformacija i mediji

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u oblasti digitalne transformacije i medija. Kosovo je ostvarilo **ograničen napredak u pripremanju za usklađivanje svog zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU** daljim jačanjem svog pravnog i strateškog okvira, posebno usvajanjem strategije e-uprave i strategije sajber bezbednosti i pratećeg akcionog plana. Kosovo je potpisalo

i ratifikovalo Sporazum o pridruživanju sa Evropskom komisijom za pridruživanje Programu digitalne Evrope koji finansira EU.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo da:

- uskladiti svoje zakonodavstvo sa Evropskim kodeksom o elektronskim komunikacijama, Direktivom EU o bezbednosti mreža i informacija (NIS2), paketom alata EU za sajber bezbednost 5G i Zakonom o digitalnim uslugama i Zakonom o digitalnim tržištima;
- osigurati da se regulatorima telekomunikacija i medija daju odgovarajući resursi da samostalno ispunjavaju svoje mandate; i razviti rešenje kako bi se osiguralo da javni emiter bude održivo finansiran;
- primenjuje prenosivost brojeva kako bi se osigurala efektivna upotreba resursa numeracije i podstakla konkurencija.

Chapter 16 - Oporezivanje

Kosovo ima **određeni nivo pripreme** u ovoj oblasti i ostvarilo je **određeni napredak** u sprovođenju revizije zasnovane na riziku i digitalizacije usluga. Revizije usklađenosti i mere formalizacije dovele su do većih poreskih prihoda.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- pokrenuti reviziju poreske politike, uključujući porez na dohodak građana, porez na dobit preduzeća, porez na dodatu vrednost i akcize; i dalje uskladiti svoje poresko zakonodavstvo sa *EU acquis*;
- usvojiti novu strategiju za borbu protiv sive ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminala (2023-2026);
- ojačati administrativne i profesionalne kapacitete Poreske uprave Kosova (PUK) postavljanjem jasnih pravila o poslovima, zapošljavanju, ocenjivanju učinka, napredovanju na osnovu zasluga i transferima.

Chapter 17 - Ekonomska i monetarna politika

Kosovo je **umereno pripremljeno** i postignut je **određeni napredak u ovoj oblasti**. Nakon imenovanja tri zamenika guvernera i funkcionalne reorganizacije centralne banke došlo je do normalizacije poslovanja centralne banke. Određeni napredak je postignut u prikupljanju podataka i njihovom prenošenju Eurostatu. Međutim, u nekim oblastima su i dalje postojale metodološke nedoslednosti.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- povećati svoj kapacitet za izveštavanje o vladinim finansijskim statistikama prema ESA 2010; i osigurati redovno praćenje standarda;
- poboljšati kvalitet makroekonomskog predviđanja u budžetskom procesu.

Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje

Kosovo je **između rane faze priprema i nekog nivoa pripreme** u ovoj oblasti. Postignut je **dobar napredak**, posebno finalizacijom nove strategije zapošljavanja, izradom novog Zakona o zapošljavanju, intenziviranjem inspekcijских nadzora u sektorima rada sa većim rizicima, pokretanjem pilot šeme garancije za mlade u dve opštine i pokretanjem temeljne reforme socijalnog osiguranja. pomoć. Stopa smrtnih nesreća na radu je opala u odnosu na prethodne

godine.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. Kosovo bi u narednom periodu trebalo posebno:

- pripremiti se za potpuno uvođenje šeme Garancije za mlade, na osnovu lekcija naučenih tokom pilot faze; usvojiti Zakon o zapošljavanju i izmene i dopune Zakona o radu radi usklađivanja njegovog pravnog okvira sa novijim pravnim *tekovinama EU*, posebno u vezi sa nediskriminacijom pri zapošljavanju i roditeljskom odsustvu;
- intenzivirati inspekcije u radnim sektorima sa većim rizicima; usvojiti novi Zakon o bezbednosti i zdravlju na radu i odgovarajuću strategiju; sprovodi pravila i standarde o zdravlju i bezbednosti na radu; i jačanje socijalnog dijaloga;
- nastaviti s reformom šema socijalne pomoći kako bi ih učinio u korist siromašnih; poboljšati pristup socijalnim uslugama, posebno za decu i osobe sa invaliditetom; i poboljšati kapacitete opština, posebno u pogledu izvršenja socijalnog budžeta, ekternalizacije usluga i osiguranja kvaliteta.

Poglavlje 20 - Preduzetnička i industrijska politika

Kosovo je **umereno pripremljeno** u ovoj oblasti, a vlada je postigla **određeni napredak** nastavljajući sa sprovođenjem strategije za industrijski razvoj i podršku poslovanju do 2030. godine.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. Kosovo bi u narednom periodu trebalo posebno:

- napredovati u implementaciji strategije industrijskog razvoja i podrške poslovanju za 2030. godinu i stuba održivog ekonomskog rasta nacionalne strategije razvoja za 2021.-2030.;
- hitno unaprediti kapacitete Ministarstva industrije, preduzetništva i trgovine;
- završiti uspostavljanje dve odvojene agencije za promociju investicija i podršku malim i srednjim preduzećima; i osigurati da oba imaju dovoljno resursa.

Poglavlje 25 - Nauka i istraživanje

Kosovo je **u ranoj fazi priprema**. Kosovo je ostvarilo **ograničen napredak** preduzimanjem daljih koraka ka strateškom pristupu istraživanju, na primer odobravanjem Nacionalnog naučnog programa za 2023-2028. Kosovo nije moglo da zadrži svoj učinak u okviru okvirnog programa EU za istraživanje i inovacije.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- osmisliti i primenjuje rodnu strategiju za istraživanje na nacionalnom nivou, kao i za punu integraciju i promociju žena i devojaka u istraživanju i nauci, tehnologiji, inženjerstvu i matematici;
- intenzivirati mere za uspostavljanje pozitivnog trenda u učešću Horizon Europe i unaprediti razvoj strategije pametne specijalizacije;
- uspostaviti sistem za pouzdano pružanje statističkih podataka istraživanja, nauke i tehnologije i inovacija.

Poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura

Kosovo ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti obrazovanja i kulture. Tokom izveštajnog perioda ostvaren je **ograničen napredak**. Primenom novog Zakona o predškolskom vaspitanju i

obrazovanju započeta je pilotiranje novih nastavnih planova i programa za školsku 2023/2024. Odobrena je reforma zapošljavanja osoblja u sektoru obrazovanja, uključujući inspektore. Uprkos ovim merama, rezultati još uvek nisu vidljivi, a kvalitet obrazovanja i dalje treba značajno poboljšati. Učešće Kosova u Erasmus+ se poboljšava, potvrđujući pozitivan trend u protekloj godini. Dok je usvojen Zakon o umetnosti i kulturi, još uvek se čeka izrada strategije za kulturu.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- primenjuje mapu puta iznesenu u strategiji obrazovanja Kosova za 2022-2026; i nastaviti s praćenjem preporuka u okviru Dijagnoze brzog obrazovanja Evropske fondacije za obuku, kao što je upravljanje stručnim obrazovanjem i procena kvaliteta nastavnika i škola;
- finalizirati implementaciju novog kurikularnog okvira za osnovno obrazovanje; završiti reviziju postojećih udžbenika i obezbediti održivu obuku za nastavnike; i sistematski primenjivati mehanizme osiguranja kvaliteta na svim nivoima obrazovanja;
- nastaviti rad na jačanju upravljanja VET-om i povećanju kvaliteta VET-a za tražena zanimanja s obzirom na Garanciju za mlade.

Poglavlje 29 - Carinska unija

Kosovo je **umereno pripremljeno** i ostvarilo je **dobar napredak** usvajanjem novog Zakonika o carini i akcizama, proširenjem upotrebe javnih carinskih terminala i značajno smanjenjem tarifa za carinske terminale. Povećao se broj ovlašćenih ekonomskih operatera. Pokrenuti su značajni koraci za jačanje administrativnih i profesionalnih kapaciteta kosovske carine.

Primenjene su preporuke Komisije iz prošle godine. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- izraditi i odobriti izvršni zakon za novi Zakon o carinama i akcizama;
- nastaviti da jača administrativne i profesionalne kapacitete svoje carine finalizacijom i primenom novog Administrativnog uputstva, i primenom pravila Zakonika o carini i akcizama o poslovima, ocenjivanju učinka, napredovanju na osnovu zasluga i transferima;
- ukinuti sve naknade koje se naplaćuju izvoznici/uvoznicima na javnim, javnim i privatnim unutrašnjim carinskim terminalima.

KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVO POVEZIVANJE

Chapter 14 - Transportna politika

Kosovo je u **ranj fazi priprema** u ovoj oblasti i postiglo je **određeni napredak** usvajanjem akcionog plana za implementaciju strategije multimodalnog transporta, usvajanjem strategije o inteligentnom transportnom sistemu i otvaranjem novih vazdušnih koridora sa Albanijom. Potrebno je više akcija za implementaciju *acquis-a EU*. Prošlogodišnje preporuke ostaju delimično važeće.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo da:

- usvojiti novi Zakon o putevima; ulagati u održavanje puteva i inspekcije; nastaviti preventivne kampanje; i uspostaviti sistemski mehanizam za praćenje za prikupljanje podataka o sudaru;
- uskladiti svoj pravni okvir sa železničkim *EU acquis*, posebno sa 4. železničkim paketom za tržišni i tehnički stub;

- usvojiti akcioni plan za strategiju inteligentnog transportnog sistema i obezbediti dovoljan kapacitet i resurse za njegovu implementaciju; i uskladiti zakonodavni okvir sa *EU acquis o pravima putnika* u svim vidovima transporta.

Chapter 15 - Energija

Kosovo ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti energetike. Kosovo je postiglo **određeni napredak** u ovoj oblasti usvajanjem Zakona o obnovljivim izvorima energije, pokretanjem tržišta dan unapred uparivanje sa Albanijom, uspešno okončano prvu solarnu aukciju i daljim ulaganjima u povećanje energetske efikasnosti u javnim i stambenim zgradama. Međutim, Kosovo se i dalje u velikoj meri oslanja na zastarele elektrane na uglj i treba da ubrza primenu obnovljivih izvora energije u skladu sa svojom novom energetskom strategijom. Operator prenosnog sistema Kosova, KOSTT, treba da obezbedi poštovanje svojih obaveza prema Ugovoru o povezivanju sa ENTSO-E, bez odstupanja od mreže. Kosovo treba da usvoji što je pre moguće svoj nacionalni energetski i klimatski plan (NPEK), u skladu sa preporukama Sekretarijata Energetske zajednice.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- usvojiti izmjenjeno paket energetske zakona kako bi se osiguralo usklađivanje sa Paketom integracije električne energije i Paketom čiste energije; i pokrenuti prvu aukciju vetra;
- ubrzati unapređenje životne sredine termoelektrane Kosovo B i radove na stavljanju van pogona neradnih delova termoelektrane Kosovo A;
- poboljšati implementaciju zakona o energetskoj efikasnosti, uključujući i oblast energetske performansi zgrada; i nastaviti sa razvojem ulaganja u energetsku efikasnost u javnim i stambenim zgradama.

Poglavlje 21 - Transevropske mreže

Kosovo ima **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. **Ograničen napredak** u ovoj oblasti postignut je nastavkom radova na železničkoj ruti 10 i iniciranjem spajanja tržišta električne energije dan unapred sa Albanijom. Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo da:

- primenjuje projekte povezivanja na čekanju; i ojačati svoje institucionalne i administrativne kapacitete za implementaciju strateških infrastrukturnih projekata;
- nastaviti sa radovima na signalizaciji; i završiti prvu fazu železničke rute 10;
- poboljšati kapacitet regulatornog tela za elektronske i poštanske komunikacije za sprovođenje propisa tržišta telekomunikacija.

Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promene

Kosovo je u **ranj fazi priprema** u ovoj oblasti i ostvarilo je **ograničen napredak**, a jedini značajan napredak je usvajanje Zakona o klimatskim promenama u decembru 2023. godine. Administrativni i kadrovski kapaciteti u cijelom sektoru su na kritično niskom nivou i predstavljaju značajnu prepreku njegovom pravilnom i progresivnom razvoju.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- demonstrirati političku posvećenost značajnim jačanjem administrativnih kapaciteta sektora životne sredine i klime na lokalnom i centralnom nivou;

- izmeniti Zakon i integrisanu strategiju upravljanja otpadom; i osigurati da se preduzmu odgovarajuće mere za *de facto* prevenciju zagađivanja zaštićenih područja i upravljanje zaštićenim područjima;
- usvojiti NPEK što je pre moguće i primenjuje Zakon o klimatskim promenama, posebno okvir za praćenje, izveštavanje, verifikaciju i akreditaciju emisija stakleničkih plinova, s ciljem uvođenja cena ugljenika radi usklađivanja pravnog okvira sa EU sistem trgovanja emisijama.

KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA

Chapter 11 - Poljoprivreda

Kosovo ima **određeni nivo pripremljenosti** u poljoprivredi i ruralnom razvoju. Kosovo je napravilo **određeni napredak** u ovoj oblasti usvajanjem Zakona o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda, nacionalnog programa za poljoprivredu i ruralni razvoj za 2023-2027, strateškog plana kosovskog savetodavnog sistema za poljoprivredu i ruralni razvoj za 2023-2027 i nacionalni organski akcioni plan za 2023-2026.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- ojačati administrativne i tehničke kapacitete i Odeljenja za politiku ruralnog razvoja (upravljачko telo) i Agencije za razvoj poljoprivrede (agencija za plaćanja);
- usvojiti Zakon o savetodavnim službama u poljoprivredi i ruralnom razvoju i podzakonske akte o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda;
- izmeniti ili staviti van snage Zakon o poljoprivrednom zemljištu; i preduzeti hitne i efikasne mere za zaustavljanje gubitka poljoprivrednog zemljišta.

Chapter 12 - Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika

Kosovo je **između određenog nivoa pripreme i umerenog nivoa priprema** u ovoj oblasti. Napravljen je **dobar napredak**. Kosovo je posebno preuzelo odgovornost za potpuno finansiranje kampanja oralne vakcinacije protiv besnila i finaliziralo sistem upravljanja laboratorijskim informacijama i sistem upravljanja kontrolom hrane i sledljivosti, što je preduslov za konkurentan poljoprivredno-prehrambeni sektor.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su rešavane i uglavnom ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- osigurati održivost sistema upravljanja kontrolom hrane i sledljivosti i sistema upravljanja laboratorijskim informacijama; i jačanje administrativnih kapaciteta tela za implementaciju povećanjem broja i stručnosti osoblja;
- usvojiti nacrt zakona o zdravlju životinja; usvaja petogodišnji plan razvoja praćenja i kontrole bolesti; i osigurati odgovarajuće finansijske i ljudske resurse za njihovu implementaciju;
- započeti rad na harmonizaciji i usvajanju zakonodavstva u oblasti fitosanitarne politike, u skladu sa *EU acquis*.

Poglavlje 13- Ribarstvo i akvakultura

Kosovo ostaje u **ranoj fazi priprema** u ovom poglavlju i **nije postiglo napredak** .

Preporuke Komisije iz prošle godine nisu sprovedene i ostaju na snazi. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- usvojiti višegodišnju strategiju posvećenu akvakulturi; i jačanje administrativnih kapaciteta tela za implementaciju povećanjem broja i stručnosti osoblja;
- izraditi nacrt zakona o ribarstvu i akvakulturi i dalje uskladiti svoju tržišnu politiku sa *acquis-em*;
- napraviti inventar ribljih vrsta koje pokrivaju celu teritoriju Kosova.

Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata

Kosovo ostaje u **ranoj fazi priprema** u oblasti regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata. **Određeni napredak** je postignut poboljšanjem zakonodavnog i strateškog okvira, programiranja i praćenja.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i u velikoj meri ostaju važeće. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- dalje unaprediti administrativne kapacitete za programiranje, upravljanje, praćenje i evaluaciju fondova EU, posebno u resornim ministarstvima;
- hitno ojačati upravljanje javnim investicijama usvajanjem: (i) ažuriranih pojedinačnih i sektorskih projekata, zasnovanih na zdravom, transparentnom i inkluzivnom odabiru javnih investicija; i (ii) metodologiju za efikasno i transparentno upravljanje vladinim rashodima za javnu infrastrukturu;
- stvoriti strukturiran i inkluzivan sektorski politički dijalog kako bi se poboljšalo i usmerilo programiranje EU fondova i koordinacija donatorske podrške.

KLASTER 6 : SPOLJNI ODNOSI

Poglavlje 30 - Spoljni odnosi

Kosovo je u **ranoj fazi priprema** u oblasti spoljnih odnosa, sa **ograničenim napretkom**. Uprkos napretku u sprovođenju Akcionog plana zajedničkog regionalnog tržišta (ZRT) za 2021-2024, Kosovo još uvek nije ratifikovalo dodatne protokole Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA) o olakšavanju trgovine i trgovini uslugama. Kosovo treba da se uzdrži od preduzimanja daljih jednostranih trgovinskih mera bez opravdanja i prethodnih konsultacija sa Komisijom, u skladu sa svojim obavezama iz SSP-a. Kosovo je pokazalo konstruktivan stav u procesu deblokade CEFTA odlučivanja, što je dovelo do usvajanja 12 sporazuma. Iako je došlo do povećanja izvoza, trgovinski deficit je ostao visok, a Kosovo tek treba da usvoji sveobuhvatnu trgovinsku politiku.

Preporuke Komisije iz prošle godine delimično su implementirane i ostaju na snazi. U narednoj godini Kosovo bi trebalo posebno:

- nastaviti s primenom obaveza iz Akcionog plana ZRT-a za 2021-2024 i primenjuje aktivnosti prema novom akcionom planu za 2025-2028, ratifikovati i primenjuje CEFTA Dodatni protokol (AP) 5 o olakšavanju trgovine, AP 6 o trgovini uslugama i preduzeti neophodne korake za implementaciju i finalizaciju AP 7 o rešavanju sporova;
- usvojiti Uredbu o osnivanju upitnika za olakšavanje trgovine;
- započeti proces uspostavljanja politike razvoja i humanitarne pomoći.

2. OSNOVE PRISTUPNOG PROCESA

2.1. FUNKCIONISANJE DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA I REFORMA JAVNE UPRAVE

2.1.1 Demokratija

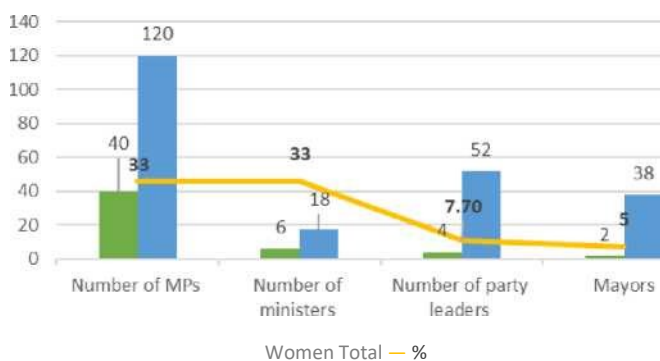
Na funkcionisanje demokratskih institucija utiču neki izazovi. Vlada i dalje ima solidnu većinu u Skupštini, ali neslaganja i nedostatak saradnje unutar većine i sa opozicionim strankama i dalje sprečavaju značajan napredak u reformama vezanim za EU. Ova neslaganja ometaju sposobnost Skupštine da usvoji zakone, da imenuje članove javnih organa i da obezbedi efikasan nadzor. Pored toga, članovi Skupštine *Srpske liste bojkotovali su rad Skupštine u izveštajnom periodu*. Konačno, centralizacija izvršnog odlučivanja i nedostatak međuministarske koordinacije takođe su negativno uticali na sprovođenje reformi.

Izbori

U izveštajnom periodu nije bilo opštih ili redovnih lokalnih izbora. Na Kosovu održano je glasanje za opoziv gradonačelnika u opštinama Severna Mitrovica, Zvečan, Leposavić i Zubin Potok. Organizacija glasanja o opozivu nije bila oslobođena izazova (uključujući, po prvi put, postavljanje sigurnosnih kamera na biračka mesta). *Srpska lista je 7. aprila 2024. odlučila da se povuče iz procesa i pozove na bojkot glasanja o opozivu*. To je rezultiralo nizom poteškoća, uključujući formiranje nekih biračkih odbora bez članova kosovskih Srba. Pored toga, direktori škola sa srpskim nastavnim planom i programom na severu Kosova odlučili su da ne dozvole korišćenje škola kao biračkih mesta, što je stvorilo ozbiljne izazove za Centralnu izbornu komisiju (CIK). Kako je ova odluka donesena samo nekoliko dana pre dana glasanja, CIK se suočio sa poteškoćama da javnosti pruži tačne informacije o novoj lokaciji biračkih mesta. Odziv birača je bio izuzetno nizak (otprilike 0,5%), zbog čega je glasanje o opozivu bilo neuspešno.

Kosovo je nastavilo da konsoliduje svoj novi izborni pravni okvir usvojen 2023. godine, koji sprovodi preporuke uzastopnih misija EU za posmatranje izbora. Zadaci za CIK: osigurati da podzakonski akti, odluke i procedure budu usklađeni sa novim Zakonom o opštim izborima; garantovati tajno glasanje; regulisati glasanje van zemlje; utvrditi pravila za izborne kampanje. U januaru 2024. CIK je odobrio internu uredbu u vezi sa finansiranjem političkih partija za koje treba izdvojiti namenski budžet.

Graph 1: Kosovo - Women in political life

Source: Parliament, Ministry of Interior

Iako još uvek nedovoljno zastupljene, žene igraju sve veću

ulogu u donošenju odluka. Izborni zakonski okvir propisuje kvotu polova od najmanje 30% za Skupštinu, dok pravilo jednake zastupljenosti u Zakonu o rodnoj ravnopravnosti predviđa kvotu od 50%. Ombudsman je poslao novi izborni zakon Ustavnom sudu da razjasni ovaj nesklad.

Parlament

Skupština se borila da održi kvorum za donošenje odluka, što je rezultiralo kašnjenjima i značajnim zaostatkom. Od 129 nacrti zakona, usvojeno je 80, uključujući 25 međunarodnih ugovora koji su ratifikovani. Nekoliko zakona i desetak međunarodnih sporazuma se prenosi sa jedne sednice na drugu. Većina se često opredeljivala za vanredne sednice i ubrzane procedure za usvajanje ključnih zakona. Skupština je zanemarila proceduralne rokove za usvajanje 18 zakona i propustila rokove koje je Ustavni sud odredio za reviziju zakona. Poslanici *Srpske liste* nastavili su da bojkotuju rad Skupštine, dodatno umanjujući njenu sposobnost donošenja zakona i ustavnih

amandmana.

Odbijanje vlade da odgovori na poslanička pitanja značajno je oslabilo nadzornu ulogu Skupštine. Skupština je ostala spora u razmatranju godišnjih izveštaja nezavisnih agencija; desetak njih je pod revizijom od 2022. Ovo je ometalo sposobnost Skupštine da smatra da agencije budu odgovorne i da oceni njihov učinak. Na inicijativu opozicije, Skupština je formirala nekoliko parlamentarnih anketnih odbora. Međutim, Skupština nije bila u mogućnosti da ih efikasno iskoristi.

Jačanje izgradnje konsenzusa, transparentnosti i nadzora moglo bi poboljšati učinak Skupštine i pomoći u uspostavljanju stabilnijeg i efikasnijeg zakonodavnog procesa. Skupština treba da unapredi svoje unutrašnje upravljanje, usvoji planove rada za svoje dve sednice i uvede elektronski sistem glasanja i evidentiranja prisustva.

EU integracije

Uprkos snažnoj posvećenosti njenom evropskom putu, unutrašnja politika podela ometala je sprovođenje kosovske agende EU. Odgovornost za ukupnu agendu EU leži na prvom potpredsedniku Vlade, što naglašava koliko je ova agenda važna za Vladu. Međutim, ovaj nivo centralizacije takođe ograničava političko vlasništvo u resornim ministarstvima i usporava koordinaciju i donošenje odluka. Odsustvo stalnih međuresornih koordinacionih tela na ekspertskom nivou je još jedan izazov. Na aktivnosti evropskih integracija negativno su uticali i slab administrativni kapacitet i činjenica da niz ključnih pozicija u javnoj upravi zauzimaju službenici koji obavljaju funkciju vršioca dužnosti.

U aprilu 2024. Vlada je odobrila Nacionalni program za evropske integracije (NPEI) za 2024-2028. Kosovo je redovno objavljivalo izveštaje o sprovođenju NPEI i Evropske reformske agende i raspravljalo o napretku u Skupštini.

U skladu sa izjavom visokog predstavnika od 3. juna 2023. u ime EU, EU sprovodi reverzibilne mere u odnosu na Kosovo. To uključuje obustavljanje rada tela Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

Upravljanje

Nije došlo do značajnijih promena u strukturi upravljanja, ali su nadležnosti pojedinih ministarstava i odjela pojednostavljene.

Opštine su ostvarile napredak u jačanju svog poslovanja i pružanja usluga. Uprkos njihovom oslanjanju na vladine grantove, opštinski budžeti su se povećavali sa ukupnim rastom budžeta. U 2024. godini, opštinsko finansiranje je poraslo za 12% u poređenju sa 2023. Odnos između opština (uglavnom predvođenih opozicionim gradonačelnicima) i centralnih institucija se nije poboljšao.

Kosovo je postiglo napredak u poboljšanju rodne ravnopravnosti na lokalnom nivou, pošto je 16 opština razvilo sektorske analize polova i operacionalizovao rodno inkluzivni srednjoročni budžetski okvir i 16 akcionih planova.

Civilno društvo

Civilno društvo ostaje aktivno i raznoliko, igrajući značajnu ulogu u osmišljavanju, implementaciji i nadgledanju reformi koje se odnose na EU. Mehanizmi za uključivanje civilnog društva u donošenje odluka su uspostavljeni i većina predloga, uključujući nacрте zakona, strategije i koncept dokumente, bila je dostupna za javne konsultacije na onlajn platformi. Ipak, konsultacije sa civilnim društvom nisu u skladu sa relevantnom regulativom. Vlada treba da poštuje period konsultacija, da pruži potpune informacije kako bi omogućila učešće, da pruži povratne informacije i objavi sve ažurirane nacрте predloga i konačne izveštaje. Učešće osoba sa invaliditetom i njihovih reprezentativnih organizacija treba sistematski olakšati i poboljšati konsultacije na lokalnom nivou i u ruralnim područjima. Veće konsultacije sa OCD koje se zalažu za prava žena bile bi korisne.

Uredba o **javnom finansiranju** OCD se implementira, ali nedostaju sveobuhvatni, tačni i

blagovremeni izveštaji o javnom finansiranju, kao i procena efikasnosti dodeljenih sredstava.

2.1.2 Reforma javne uprave

Strateški okvir za reformu javne uprave (PAR)

Strateški **okvir za javnu upravu** je uspostavljen, ali se ne sprovodi efikasno. Strategija i dalje nije dobro koordinirana sa drugim strategijama relevantnim za dnevni red reforme javne uprave, kao što su Program prevencije i smanjenja administrativnog opterećenja i strategija e-uprave. Povezana struktura upravljanja RJU, kao što je Savet ministara, treba da osigura efikasnu koordinaciju između političkog i tehničkog nivoa u ključnim telima. Ministarstvo unutrašnjih poslova treba da poveća svoje kapacitete da upravlja i prati sveobuhvatne i politički osetljive reforme. PAR-platforma za praćenje je funkcionalna. Međutim, postoje kašnjenja u učitavanju pouzdanih i kvalitetnih podataka. Godišnji izveštaj o monitoringu reforme javne uprave za 2023. usvojen je u junu 2024. Finansijska održivost akcionog plana o javnoj upravi ostaje neizvesna.

Razvoj i koordinacija politike

Što se tiče **systema kreiranja politike**, kosovske vlasti treba da razviju usklađeno i kredibilno srednjoročno i godišnje **planiranje politike** koje efektivno integriše procese planiranja politike i budžeta. U maju 2024. Vlada je usvojila nova pravila o vladinim procedurama, koja pojašnjavaju i jačaju različite aspekte razvoja i koordinacije politike. Međutim, još uvek je potrebno izraditi drugačija uputstva i priručnike kako bi sistem kreiranja politike postao delotvorniji. Godišnja i srednjoročna politika i procesi budžetiranja i dalje nisu dobro integrisani, a međuinstitucionalna koordinacija ostaje izazov. Stoga je potrebno obezbediti usklađivanje novog poslovnika Vlade i kontinuirano unapređenje novog Zakona o upravljanju javnim finansijama. Unapređen je kapacitet Kancelarije za strateško planiranje u Uredu premijera za sprovođenje planiranja, praćenja, izveštavanja i *ex-ante* procene uticaja. Međutim, potrebno je ojačati koordinaciju između Ureda za strateško planiranje i Ministarstva finansija. Praćenje i izveštavanje o sektorskim strategijama, kao i srednjoročni okvir rashoda i dalje su slabo povezani u administraciji, a planiranje troškova nerealno. Treba poboljšati blagovremenu implementaciju obaveza iz NPEI. Nije bilo napretka u uključivanju rodni pitanja u sve politike, niti u inkluzivnoj politici i razvoju zakonodavstva zasnovanoj na dokazima.

Efikasna upotreba procena uticaja propisa (RIA) i javnih konsultacija kao alata za **kreiranje politika zasnovanih na dokazima** ostaje izazov. Minimalni zakonski zahtevi za organizovanje procesa javnih konsultacija sa civilnim društvom ili redovne povratne informacije se ne poštuju u praksi.

Upravljanje javnim finansijama

Upravljanje javnim finansijama (PFM) je uglavnom uspostavljeno, ali ga je potrebno dalje poboljšati. Ministarstvo finansija, rada i transfera usvojilo je Izveštaj o praćenju implementacije strategije upravljanja javnim finansijama za 2023. godinu. Rodno odgovorna pravila budžetiranja koja se zahtevaju u cirkularnim pismima u vezi sa budžetom nisu ugrađena u zakonodavstvo i nisu javno dostupna. U oblasti javnih investicija, dizajniranju i implementaciji investicionih projekata i dalje nedostaju dosledne studije izvodljivosti i procene troškova i koristi. Kosovo i dalje treba da poboljša kvalitet informacija o projektima u sistemu programa javnih investicija i veze ovog sistema sa Informacionim sistemom finansijskog upravljanja Kosova. Visok nivo poreskih obaveza i dalje predstavlja izazov. Određen napredak je postignut u pripremi izveštaja o fiskalnom riziku. Međutim, odredbe o proceni fiskalnog rizika moraju biti ugrađene u novi Zakon o UJF. Što se tiče javnih nabavki, upravljanje ugovorima i kontrola obaveza i dalje su slabi. O **transparentnosti budžeta** sistematski se objavljuju informativne brošure za budžete za javnost ili za čitaoce i izveštaji o izvršenju budžeta. Godišnji budžetski izveštaji, koji se objavljuju mesečno i tromesečno, pružaju informacije kako za zbirne tako i za pojedinačne korisnike prvog nivoa budžeta (*videti poglavlja o javnim nabavkama, oporezivanju, carini i finansijskoj kontroli*) .

Javni servis i upravljanje ljudskim resursima

Javnu službu i sistem upravljanja ljudskim resursima treba unaprediti. Zakon o državnim funkcionerima stupio je na snagu u septembru 2023. U martu 2024. Vlada je predložila izmene i dopune Zakona o javnim funkcionerima kako bi se pozabavila presudom Ustavnog suda u kojoj je neki od njegovih članova proglašen neustavnim, a koja čeka na usvajanje u skupštini.

Zapošljavanje, unapređenje i otpuštanje državnih službenika na osnovu zasluga i dalje je neefikasno. Kvalitet upravljanja u institucijama i dalje je bio podrivan kašnjenjem u efektivnom popunjavanju redovnih upražnjenih radnih mjesta i velikim brojem viših rukovodećih pozicija koje su popunili vršioци dužnosti. Još uvek se čeka spora primena uredbe o sistematizaciji radnih mesta i zakasnela revizija unutrašnje organizacije javnih organa. Takva kašnjenja rizikuju da naruše transparentnost podataka o potrebama za ljudskim resursima. U tom smislu, kredibilan i realističan godišnji plan zapošljavanja za državnu službu i odgovarajući godišnji izveštaj o monitoringu još uvek treba izraditi. Državna služba je privukla mali broj spoljnih kandidata, što je vidljivo i u povećanom broju neuspešnih zapošljavanja višeg rukovodstva. Novi Zakon o javnim službenicima i prateći podzakonski akti rizikuju da naruše **profesionalizaciju i stabilnost državne službe**. Zakon uvodi fiksne mandate i mandate za rukovodioce na svim nivoima, podrivajući stabilnost u državnoj službi, koja je neophodna za sticanje profesionalnog iskustva. Zakon ne pruža stabilne izgledе za karijeru jer napredovanja nisu moguća, a konkursi za pristupanje rukovodećim pozicijama moraju biti otvoreni na jednakim osnovama za interne i eksterne kandidate. Sistem za efikasno upravljanje učinkom nije osiguran, jer zakon ne precizira jasno kriterijume zasnovane na učinku za degradaciju ili produženje mandata. Procedure zapošljavanja ne osiguravaju rangiranje na osnovu objektivnih kriterijuma. Zakon ne govori o stručnim kvalifikacijama koje se traže od članova prijemnih komisija, što otežava procenu njihovog kvaliteta i nezavisnosti. Zastupljenost nevećinskih zajednica u centralnoj administraciji i broj žena na visokim pozicijama su nezadovoljavajući.

Sadašnji sistem **nagrađivanja** javnih funkcionera ujednačen je novim Zakonom o platama. Međutim, procena nivoa plata još uvek nije zasnovana na jasnim zahtevima posla. Zbog nejasnih veza između evaluacije posla i plaćanja, njeni širi efekti su nejasni. Odluka Ustavnog suda o Zakonu o platama još nije u potpunosti rešena. Umjesto toga, usvojeni su podzakonski akti kako bi se razjasnili i izmijenili neki od uvedenih koeficijenata, čiji fiskalni uticaj još nije poznat.

Kapacitet Ministarstva unutrašnjih poslova u pogledu politike upravljanja ljudskim resursima (ULJP) ostaje ograničen. Potrebna je povećana obuka, prenos znanja i širenje metodoloških alata u jedinicama za upravljanje ljudskim resursima. Informacioni sistem upravljanja ljudskim resursima treba ažurirati radi veće pouzdanosti podataka. Ovaj sistem nije povezan sa platnim sistemom.

Stručno usavršavanje državnih službenika nije efikasno. Uprkos razvoju kadrovskih planova za obuku, profesionalni razvoj u velikoj meri zavisi od podrške donatora i neefikasan je zbog ograničenih budžetskih i kadrovskih kapaciteta Kosovskog instituta za javnu upravu (KIJA). Nezavisni nadzorni odbor državne službe (IOBCS) nema dovoljno kapaciteta da upravlja, odlučuje i izveštava o žalbama državnih službenika. Predložene vladine izmene i dopune Zakona o NOBCS-u su nazvane neustavnim. Kada takve izmene budu poništene, delotvoran nadzor nad državnom službom i očuvanje prava svih državnih službenika na žalbu biće ponovo zagarantovani. Presudom Ustavnog suda iz juna 2024. godine ovi amandmani su neustavni i traženi su da se povuku. **Integritet** u javnoj službi ostaje izazov (*vidi Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava*).

Odgovornost administracije

Odgovornost javnog sektora je nedovoljna. Vlada je krenula s novim sektorskim pristupom racionalizacije agencija razvijajući predloge za osnivanje, spajanje i raspuštanje agencija, a prvi akcioni plan koji pokriva dva sektora usvojen je u septembru 2024. Linije odgovornosti između nadzornih i podređenih tela i dalje su slabe. Uprkos poboljšanjima u odobravanju većeg broja

planova učinka za podređene agencije u odnosu na prethodnu godinu, sistem upravljanja učinkom prema novousvojenim pravilima 2023. godine, potrebno je efikasno uvesti. Efikasna primena Zakona o **pristupu javnim dokumentima** ostaje izazov. U januaru 2024. godine usvojen je novi Zakon o upravnim sporovima kako bi se unapredio okvir upravnog pravosuđa i povećao nivo zaštite prava pojedinaca. Pravni okvir o **pravu na traženje naknade** nije koherentan i njegova primena nije efikasna.

Pružanje usluga građanima i preduzećima

Pružanje usluga građanima i preduzećima postepeno se poboljšava, ali još uvek nije efikasno. Određeni napredak je postignut u implementaciji Programa za prevenciju i smanjenje administrativnog opterećenja (2022-2030), uz kontinuiran napredak u pogledu pojednostavljenih usluga na centralnom i lokalnom nivou. Primena Zakona o opštem upravnom postupku je još uvek nedovoljna. Vladin portal e-Kosovo dodatno je poboljšao onlajn pružanje usluga javnosti, jer je povećao broj usluga dostupnih u e-katalogu. Pružanje usluga osobama u ranjivim situacijama, uključujući osobe sa invaliditetom, i dalje je neefikasno. Vlada je usvojila strategiju e-uprave koja pokriva digitalnu transformaciju javne uprave, s posebnim fokusom na redizajn pružanja usluga, usklađujući ih s potrebama ljudi.

2.2. VLADAVINA PRAVA I OSNOVNA PRAVA

2.2.1 Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava

Temeljne vrednosti EU uključuju vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava. Efikasan (nezavisan, kvalitetan i efikasan) pravosudni sistem i efikasna borba protiv korupcije su od najveće važnosti, kao i poštovanje osnovnih prava u zakonu i praksi.

Funkcionisanje pravosuđa

Strateški dokumenti

Kosovo ima strategiju o vladavini prava za 2021-2026, ali akcioni plan za 2024-2026 je kasnio. Implementaciju i praćenje strateških dokumenata treba poboljšati. Tužilački savet Kosova (TSK) usvojio je Komunikacionu strategiju za 2024-2027. Sudski savet Kosova (SSK) usvojio je IT strateški plan za 2024-2029 za implementaciju digitalnih alata za pravdu Evropske komisije za efikasnost pravosuđa (CEPEJ). Primena strateških planova SSK-a i TSK-a treba dalje da se poboljša, uključujući uspostavljanje jačih mehanizama za praćenje. Sprovedenje Izjave o zajedničkoj opredeljenosti, koju su potpisali čelnici institucija pravosudnog sistema u martu 2023. godine, naišlo je na ozbiljne prepreke i kašnjenja. Proces izrade ovih ključnih reformskih zakona nije osigurao smislene konsultacije relevantnih domaćih i međunarodnih aktera. Uprkos snažnim savetima EU, Vlada nije konsultovala Venecijansku komisiju o paketu zakonodavne reforme. To se negativno odrazilo na njihov kvalitet i usklađenost sa evropskim standardima. Takav ključni zakon zahteva ocenu Venecijanske komisije. Posebno, predloženi nacrt zakona o oceni rada, kontroli integriteta i statusu sudija i tužilaca nije jasan i ostaje zabrinutost da njihov delokrug nije u skladu sa evropskim standardima.

Organi upravljanja

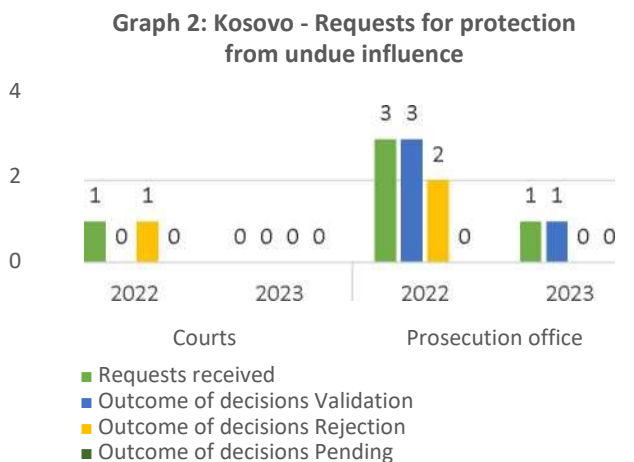
Funkcionisanje SSK-a i TSK-a je adekvatno, ali njihov puni sastav treba dosledno da se obezbedi. TSK i SSK su imenovali nove zamenike predsedavajućeg, obe žene. Planiranje aktivnosti i odgovarajuća upotreba resursa moraju biti poboljšani. Opšte prakse upravljanja treba da se poboljšaju, posebno unutar TSK-a, poboljšanjem donošenja odluka i komunikacije i povećanjem doslednosti.

SSK je povećao transparentnost i poboljšao komunikaciju sa javnošću. Skupština je konačno izabrala tri laika u TSK-u. U julu 2024. godine, Parlament je usvojio novi Zakon o TSK-u sa ciljem da se smanji korporativizam u TSK-u. Zakon nije uspeo osigurati usklađenost s evropskim

standardima, a vlasti nisu konsultovale Venecijansku komisiju o najnovijem nacrtu, uprkos ponovljenim savetima EU. TSK mora brzo da ponovi proces za izbor glavnog državnog tužioca, poštujući principe transparentnosti i meritokratije.

Nezavisnost i nepristrasnost

Nezavisnost i nepristrasnost sudstva i tužilaštva je zagarantovana Ustavom i zakonima, ali njihova primena zahteva poboljšanje. Zvaničnici vlade imaju tendenciju da kritikuju odluke

u pojedinačnim slučajevima ili čak ciljaju na određene sudije ili tužioce, što je zabrinjavajuće. Dalja obuka je potrebna za sudije kako bi vodili suđenja na profesionalan i nepristrasan način. Ustavni sud je doneo odluku o Zakonu o javnim platama, u kojoj se postavljaju pitanja nezavisnosti pravosuđa i ustavno nezavisnih tela; Skupština tek treba da odgovori na ovu odluku. Policiji je podnet manji broj zahteva za blisku zaštitu.

Uspostavljeno upravljanje predmetima

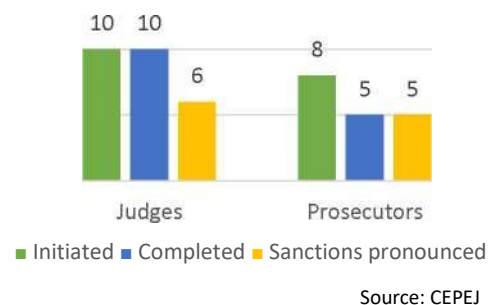
Informacioni sistem (CMIS) omogućava nasumično dodeljivanje predmeta sudijama i

tužiocima, sa ograničenim izuzecima propisanim relevantnim propisima. Iako Zakon o nacionalnom centralizovanom sistemu krivičnih evidencija omogućava pun pristup Ministarstvu pravde, u praksi je potrebno obezbediti odgovarajuću upotrebu uz poštovanje podele vlasti. Trebalo bi nastaviti rad na digitalizaciji pravosudnog sistema.

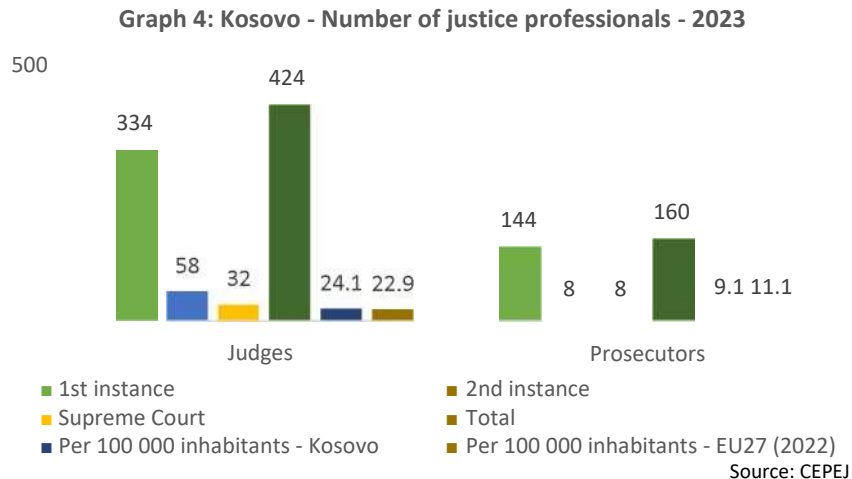
Odgovornost

Potrebno je unaprediti odgovornost pravosuđa. Uspostavljeni su etički kodeksi za sudije, tužioce i advokate. SSK i TSK su osnovali etičke komitete koji služe kao savetodavna tela. SSK i TSK imaju funkcionalne sisteme za disciplinske postupke, ali njihovu ¹⁵ efikasnost i kvalitet treba poboljšati, uključujući i reviziju zakonodavnog okvira. Aktuelne izmene i dopune zakona treba da budu usklađene sa evropskim standardima, posebno u pogledu nadležnosti za odlučivanje o pokretanju ili odbijanju disciplinskog postupka. Sudije i tužioci prijavljuju svoju imovinu godišnje. Neophodna su dalja poboljšanja, posebno kako bi se osigurala redovna i efikasna potpuna verifikacija imovinskih izjava sudija i tužilaca, ojačao zakonodavni okvir i obezbedili programi obuke o sudijskoj etici.

Graph 3: Kosovo - Disciplinary procedures - outcome of procedures - 2023

Uvođenje vanrednog procesa provere integriteta za visoke zvaničnike u pravosuđu i tužilaštvu čeka usvajanje u Skupštini, pošto predlog nije uspeo prikupiti većinu potrebnu za ustavne amandmane.

Kvalitet pravde je poboljšán, ali je i dalje nedovoljan. Stalno zapošljavanje novih sudija i tužilaca ima potencijal da poveća nivo profesionalizma i kompetentnosti sudija i tužilaca. Međutim, kvalitet optužnica i presuda u krivičnom pravu je i dalje nedovoljan. Stvaranje specijalizovanog Privrednog suda nastavilo je da pomaže i poboljšava kvalitet predmeta koji se rešavaju, smanjujući broj upućivanja i vreme

rešavanja (vreme koje je potrebno pravosudnom sistemu da reši predmet). Treba ojačati saradnju između policije, tužilaštva i pravosuđa kako bi se osiguralo efikasno postupanje u slučajevima, posebno u slučajevima korupcije i organizovanog kriminala na visokom nivou. Vrhovni sud igra ključnu ulogu u postizanju ujednačenosti sudske prakse; ovo se može poboljšati kroz dosledno i blagovremeno objavljivanje presuda od strane SSK. Uprkos rastućem trendu, budžet pravosuđa je i dalje nedovoljan. Advokatska komora i SSK bi trebalo da rešavaju loš učinak advokata odbrane, uključujući bolju primenu Zakonika o krivičnom postupku.

Kvalitet pravde

Sudovi se bore da ispoštuju zahtev Zakona o jezicima da se presude objavljuju na oba službena jezika zbog nedostatka prevodilaca na srpski. Dostupnost i kvalitet prevođenja u sudskim postupcima ostaje izazov.

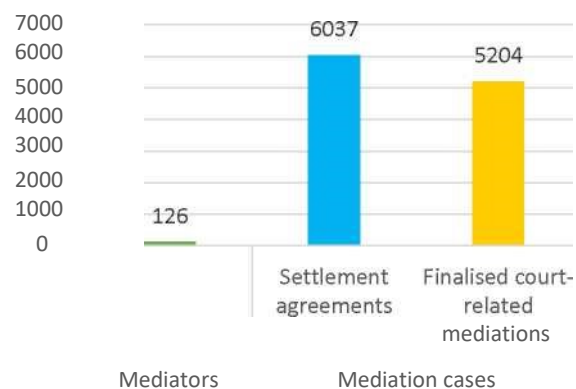
Status i funkcionisanje Kosovske akademije za pravosuđe su generalno u skladu sa evropskim standardima. Međutim, trenutno se čekaju izmene i dopune zakona o Akademiji i mora se osigurati potpuno usklađivanje sa evropskim standardima. Akademija pati od nedovoljnih resursa. SSK i TSK su nastavili da organizuju zapošljavanje sudija i tužilaca na osnovu kriterijuma zasnovanih na zaslugama. Zapošljavanje iz nevećinskih zajednica ostaje izazov, sa jedva nekoliko prijava.

Sistem ocenjivanja rada za sudije i tužioce treba dalje poboljšati kako bi se osigurao proces zasnovan na objektivnim kriterijumima – sa dužnom težinom pripisanom kvalitativnim pokazateljima – i uz efikasno praćenje.

Efikasnost

Efikasnost pravosuđa treba poboljšati. Iako je postignut napredak u pogledu stope rešavanja u građanskim predmetima, sposobnost pravosuđa i tužilaštva da pravovremeno rešavaju predmete

Graph 5: Kosovo - Alternative dispute resolution - 2023

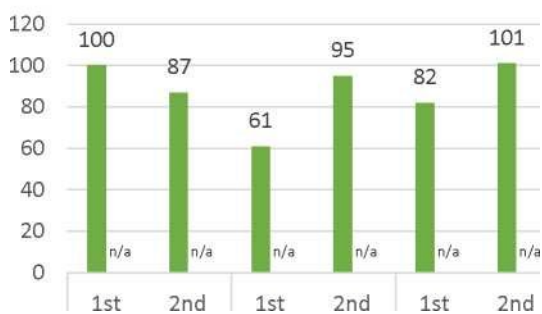
Source: Kosovo Judicial Council

i dalje je ograničena, posebno u slučajevima korupcije na visokom nivou. Suđenja se i dalje ne održavaju zbog čestih odlaganja ročišta, često zbog neopravdanih razloga i neefikasnog upravljanja predmetima. Iako su SSK i Vrhovni sud uveli mehanizam za minimiziranje broja ponovljenih suđenja, ova praksa se nastavila, a broj ponovljenih suđenja se čak povećao. To je povećalo broj zaostalih predmeta i često produžava istražni pritvor. Sudska veća moraju bolje koristiti alate za kažnjavanje stranaka za neopravdani izostanak sa ročišta. Brzo usvajanje Građanskog zakonika i Zakonika o parničnom postupku je od suštinskog značaja za poboljšanje efikasnosti građanskog pravosuđa. Skupština je usvojila novi Zakon o upravnim sporovima, u cilju unapređenja okvira upravnog pravosuđa i zaštite prava građana. Zakon o Upravnom sudu, koji je na usvajanju, takođe ima potencijal da smanji broj nerešenih predmeta. To treba da oceni Venecijanska komisija.

Ostavke sudija, tužilaca i administrativnog osoblja kosovskih Srba na severu Kosova u novembru 2022. godine nastavile su da izazivaju kašnjenja, uprkos preraspodelama i transferima predmeta. Broj sudija i tužilaca kosovskih Srba i dalje je nedovoljan.

Značajna poboljšanja su napravljena u pogledu održivosti i tačnosti podataka unesenih u CMIS. Nacionalni centralizovani sistem krivične evidencije je operativan. Međutim, ova dva sistema tek treba da budu potpuno interoperabilna.

Grafikon 6.1: Kosovo – Efikasnost sudova (%)

instanceinstanceinstanceinstance

Krivični predmeti Građanski i upravni

privredni predmeti

parnični predmeti

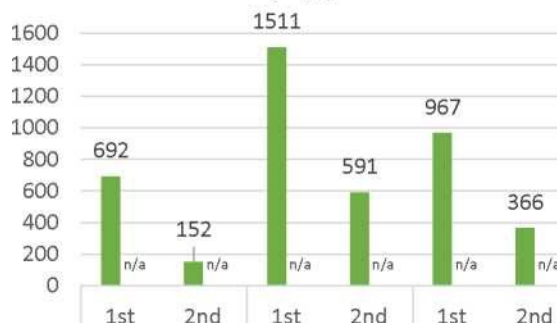
■ Stopa odobrenja u 2022 % ■ Stopa odobrenja u 2023 %

n/a: nije dostupno

Izvor: CEPEJ n/a: nije dostupno ■ Vreme raspolaganja 2023 (dani)

Izvor^ CEPEJ

Grafikon 6.2: Kosovo – Efikasnost sudova (days)

instanceinstanceinstanceinstanceinstance

krivični predmeti Građanski i upravni

privredni predmeti

parnični predmeti

■ Vreme raspolaganja 2022 (dani)

Domaće rešavanje predmeta ratnih zločina i nestalih osoba

Pravni okvir za postupanje u predmetima ratnih zločina je zadovoljavajući, ali je njegova primena otežana ograničenim kapacitetom tužilaštva. Specijalno tužilaštvo (SPO) podiglo je nekoliko optužnica za ratne zločine *u odsustvu*. Kosovo je takođe postiglo napredak u istrazi i krivičnom gonjenju zločina seksualnog nasilja. Nova strategija ratnih zločina čeka na usvajanje. Broj tužilaca dodeljenih Odeljenju za ratne zločine SPO je povećan, ali odeljenje se i dalje muči da procesira značajan broj nerešenih predmeta. Procesiranje ratnih zločina i dalje ometa nedostatak međusobne pravne pomoći između Kosova i Srbije.

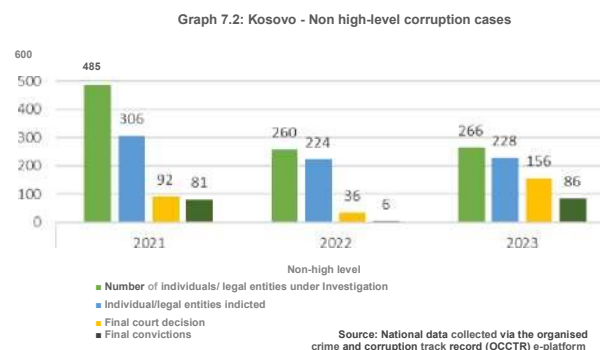
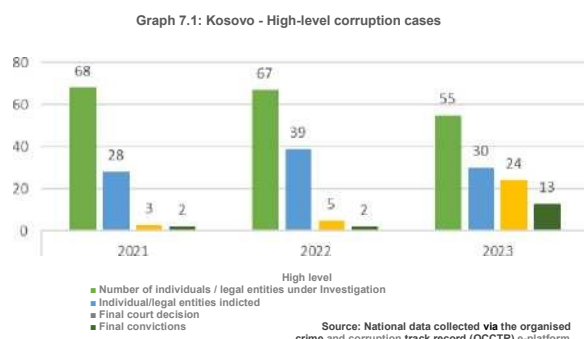
Nerešena sudbina **nestalih osoba** ostaje izazov. Još uvek se 1.612 osobe vodi kao nestale. Od juna 2023. do juna 2024. rešeno je samo deset slučajeva. U junu je usvojena Strategija tranzicione pravde. Njegovo usvajanje je pozitivan korak.

Ipak, strategija ne uspeva u potpunosti da uključi važne aspekte pomirenja. Kosovo treba da se pozabavi ovim nedostacima u sledećoj reviziji Akcionog plana. Postao je sa radom novi Institut za zločine počinjene tokom rata na Kosovu. Civilno društvo je aktivno uključeno u inicijative za traženje istine, pomirenje i obeležavanje sećanja.

Borba protiv korupcije

Stanje stvari

Unapređeni su rezultati u borbi protiv korupcije, posebno u pogledu broja pravosnažnih presuda i osuda, uključujući i slučajeve korupcije na visokom nivou.

Konfiskacija imovine stečena krivičnim delom je povećana u ukupnoj vrednosti, ali je potreban sistemski napredak (*vidi poglavlje 24 o oduzimanju i povratu imovine*).

Agencija za sprečavanje korupcije (APK) je u 2023. godini radila na 66 predmeta u prethodnoj istrazi zbog sumnje da su počinili krivična dela korupcije, od kojih je 59 prosleđeno tužilaštvu, a 7 predmeta obustavljeno. 4 698 od 4 709 službenika (99,8%) predalo je redovne godišnje prijave imovine. APC je obradio 216 slučajeva sumnje u sukob interesa.

Institucionalni okvir

Institucionalni okvir za borbu protiv korupcije je uspostavljen i delimično je zadovoljavajući. Implementaciju i praćenje okvira treba dalje poboljšati. APC je sproveo važan projekat da identifikuje oblasti koje su najosetljivije na korupciju. Od suštinske je važnosti ojačati budžet, osoblje i stručni kapacitet APC-a kako bi se uskladio sa povećanjem broja subjekata koji treba da prijave svoju imovinu. Skupština još nije usvojila godišnji izveštaj APC-a za 2023. godinu.

Kosovske specijalizovane institucije za borbu protiv korupcije su funkcionalne. Specijalna istražna jedinica Kosovske policije ranije je radila bez jasnog zakonskog mandata. Novi Zakon o Specijalnom tužilaštvu (SPO) popunjava ovu prazninu. Međutim, potreban je podzakonski akt kako bi se utvrdili organizacioni aranžmani i aranžmani za saradnju sa SPO. I SPO i Specijalna istražna jedinica treba da obezbede efikasnu saradnju i da održe dovoljne istražne kapacitete da efikasno obavljaju svoje funkcije.

Strateški dokumenti

Neophodan strateški okvir nije uspostavljen. Nacionalna strategija i akcioni plan za borbu protiv korupcije za period 2024-2027 su na čekanju. Bitno je da ispunjavaju najbolju praksu i standarde EU. TSK, SSK i SPO treba da nastave da daju prioritet rešavanju slučajeva korupcije i organizovanog kriminala u svojim godišnjim planovima.

Zakonski okvir

Zakonski okvir za borbu protiv korupcije je uspostavljen i zadovoljavajući, ali njegovu implementaciju treba poboljšati. Kosovo nije članica međunarodnih konvencija o borbi protiv korupcije. Ipak, kosovsko zakonodavstvo je generalno usklađeno sa ovim instrumentima i u skladu

sa relevantnim evropskim standardima. Krivični zakonik na odgovarajući način inkriminiše krivična dela koja se odnose na korupciju.

U novembru 2023. Skupština je usvojila Zakon o SPO-u, koji pojašnjava njegovu nadležnost jasnijim definisanjem šta predstavlja korupciju na visokom nivou.

Osnovna prava

Opšti okvir

Opšti okvir za osnovna prava je uglavnom zadovoljavajući. Zakonodavstvo je na snazi, ali ostaju veliki izazovi sa njegovom efikasnom primenom.

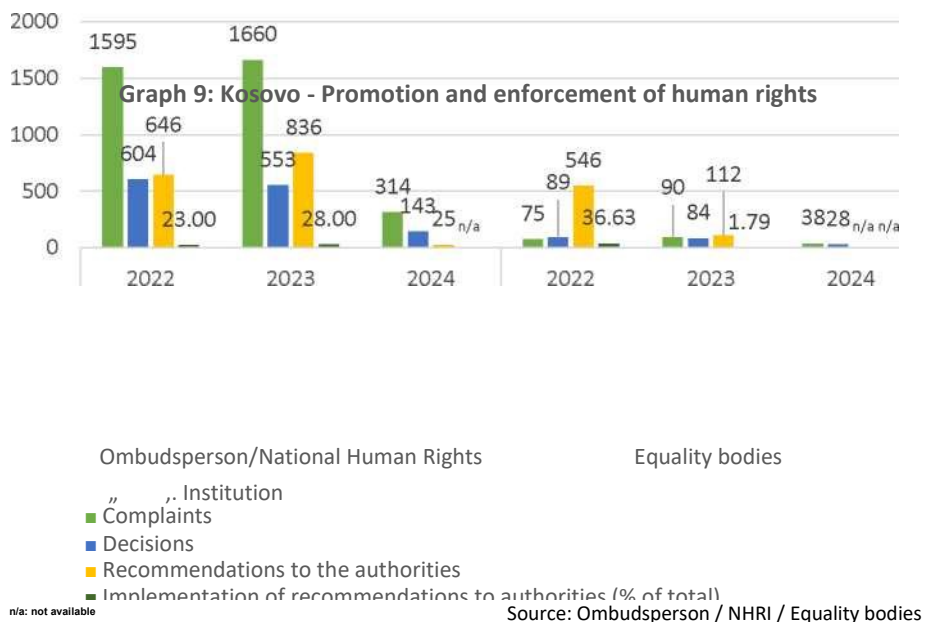
Međunarodni instrumenti ljudskih prava

Kosovo još uvek nije član niza međunarodnih organizacija, ali Ustav sadrži glavne međunarodne instrumente o ljudskim pravima. Čeka se inkorporacija Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom. Zahtev Kosova za članstvo u Savetu Evrope čeka odluku Komiteta ministara.

Promovisanje i sprovođenje ljudskih prava

Kosovo je nastavilo da unapređuje međuinstitucionalnu koordinaciju o ljudskim pravima. Institucija ombudsmana (IO) i Kancelarija za dobro upravljanje Kancelarije premijera intenzivirali su

njihovu saradnju. Ipak, ljudski i finansijski resursi ključnih institucija ostaju ograničeni. IO je nastavio da igra ključnu ulogu u promovisanju i sprovođenju ljudskih prava; ostaje od suštinskog značaja očuvanje njegove nezavisnosti u skladu sa pariskim i venecijanskim principima.

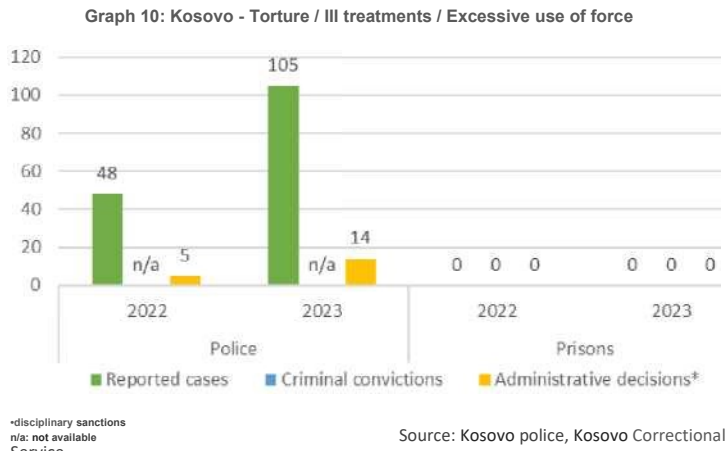

Glavne teme: Ombudsman - pravo na pravično suđenje, pravni lekovi; Telo za ravnopravnost - diskriminacija vezana za etničku pripadnost, pol, godine.

Izveštaj IO 2023. je pokazao mali porast u implementaciji preporuka, ali stopa ostaje veoma niska, posebno u pogledu jednakosti/diskriminacije. Skupština treba da se pozabavi ovim pitanjem poboljšanjem svoje nadzorne uloge. Vlada treba da osigura nastavak politike ljudskih prava tako što će blagovremeno pratiti dokumente o politici.

Prevenција torture i zlostavljanja

Kosovske vlasti pokazuju posvećenost sprečavanju torture i zlostavljanja. Nacionalni preventivni mehanizam deluje pod okriljem IO. U 2023. godini primio je 59 pritužbi na prekomernu upotrebu

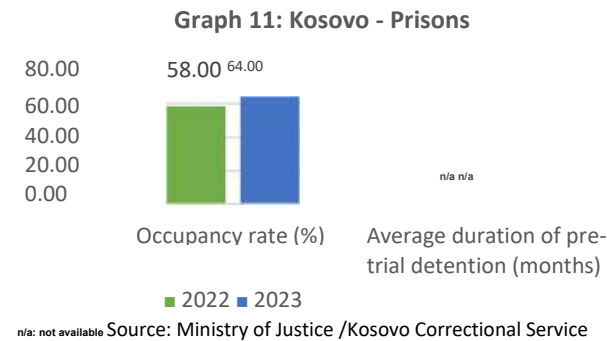

sile od strane policije; 25 je smatrano prihvatljivim i dalje je istraženo. Nisu identifikovani slučajevi zlostavljanja zatvorenika. Zatvorski sistem je uglavnom u skladu sa minimalnim standardnim pravilima UN-a, ali je potrebno dalje delovanje kako bi se zaštitila prava zatvorenika, posebno žena, devojaka, pripadnika nevećinskih zajednica i mentalno bolesnih zatvorenika. Nije prijavljena prevelika prenaseljenost, ali je IO preporučio poboljšanje uslova u nekim popravnim centrima.

Kosovska probaciona služba je nadgledala sve veći broj alternativnih mera i kazni. Od januara do juna 2024. godine pod nadzorom je pod alternativnim merama i sankcijama 1 438 osoba, te 532 osobe na uslovnom otpustu.

Izvršenje krivičnih sankcija je nezavisno i efikasno. Unapređena je osetljivost javnih i privatnih institucija na odluke Agencije, uključujući i podizanje svesti. Agencija se ne konsultuje sistematski Sloboda veroispovesti ili uverenja

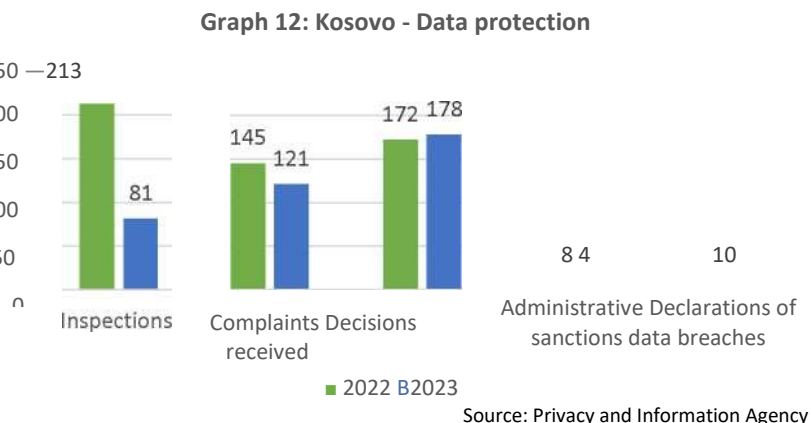
Ustav garantuje slobodu misli, savesti i veroispovesti. Zakon o slobodi veroispovesti se čeka na

Zakonodavstvo je generalno u skladu sa EU *acquis*. Dva akta za sprovođenje još uvek čekaju na usvajanje za primenu Zakona o Kosovskoj popravnoj službi (KKS) i Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. KCS je usvojio organizacionu strategiju za 2023-2027. Skupština je ratifikovala sporazum o zatvaranju zatvorenika iz Danske (koji nisu državljani Danske sa nalogom za proterivanje) na Kosovu. Primenjivaće se dansko zakonodavstvo o izvršenju krivičnih sankcija.

Zaštita ličnih podataka

Zakoni na snazi su uglavnom u skladu sa Opštom uredbom EU o zaštiti podataka i Direktivom o sprovođenju zakona. Agencija za informacije i privatnost je usvojila podzakonske akte i povećala svoje kadrovske kapacitete. Agencija razmatra pritužbe na pristup javnim dokumentima i o izradi zakona koji utiču na zaštitu podataka o ličnosti

usvajanje. Nekoliko događaja izazvalo je zabrinutost oko slobode veroispovesti. Kosovska policija deportovala je monaha Srpske pravoslavne crkve (SPC) koji je služio kao iguman 13 godina, navodeći "razloge nacionalne bezbednosti". Desila su se dela skrnavljenja SPC i pokušaji prisvajanja i potkopavanja identiteta verskih objekata. Konačno, vlasti nisu koristile puni ustavni naziv SPC u javnim izjavama.

Sloboda izražavanja

Zaštita novinara

U 2023. godini Udruženje novinara Kosova (AJK) prijavilo je ukupno 72 slučaja napada i pretnji na novinare, medijske radnike i medijske organizacije, što predstavlja značajan porast. Skoro polovina slučajeva dogodila se u maju/junu 2023. protiv novinara koji govore albanski i koji su pratili proteste na severu Kosova. AJK je do septembra prijavio 36 slučajeva napada na novinare. U 2023. godini policija je registrovala 32 slučaja u kojima su podnosioci pritužbi bili novinari i registrovala 27 krivičnih predmeta. Žene novinarke su češće na meti napada nego novinari. Civilno društvo je prijavilo slučajeve strateških tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP), ali nedostaje sistematsko istraživanje o ovom pitanju.

Zakonodavno okruženje

Zakonodavstvo je generalno u skladu sa međunarodnim standardima, ali zahteva poboljšanje, uključujući i osiguranje transparentnosti vlasništva nad medijima. Zakon o MOS je usvojen od strane Skupštine u julu. To doprinosi poboljšanju medijske regulative i učinka IMC-a. Ipak, amandmani Skupštine nisu odrazili većinu preporuka EU i drugih međunarodnih partnera. I dalje postoji zabrinutost zbog nezavisnosti, ovlašćenja i finansiranja NKM i zbog nedostatka jasnoće i proporcionalnosti zakona. Opozicija je Zakon uputila na razmatranje Ustavnom sudu. Zakon o Radio-televiziji Kosova (RTK) i Zakon o zaštiti novinarskih izvora još uvek se čekaju. Pristup javnim informacijama je zagarantovan zakonima. Agencija za informacije i privatnost je poboljšala svoj rad, ali se u praksi novinari i dalje susreću sa redovnim kašnjenjima ili odbijanjem kada traže od javnih institucija pristup dokumentima. Mediji na srpskom jeziku i dalje se suočavaju sa izazovima u pristupu informacijama jer javne institucije ne poštuju uslove iz Zakona o upotrebi jezika.

Primena zakonodavstva/institucija

Sve u svemu, funkcionisanje i transparentnost MOS-a značajno su poboljšani. Njenu nezavisnost u donošenju odluka treba striktno osigurati, uključujući i političke aktere. Odbor za žalbe NKM-a bio je uglavnom nefunkcionalan zbog nedostatka kvoruma.

Javni servis

Nije bilo napretka u pronalaženju dugoročnog, održivog i nezavisnog modela finansiranja javnog servisa RTK. U julu 2024. godine, generalni direktor RTK-a je podneo ostavku, navodeći političko mešanje i neslaganje sa Odborom. Ključno je da sledeći direktor bude imenovan kroz proces zasnovan na zaslugama, kako bi se osigurala institucionalna autonomija i uređivačka nezavisnost. Kasnije u toku godine RTK se našao pod širokim kritikama javnosti zbog objavljivanja stranog članka za dva kosovska novinska portala. To je dovelo do ostavke predsednika odbora i još dva člana odbora. Bitno je da odbor brzo ponovo postane operativan. RTK treba brzo da odgovori na zabrinutost u vezi sa uređivačkom odgovornošću i nezavisnosti. Protiv uprave su podnesene tri žalbe zbog rodne diskriminacije; ove su još uvek na čekanju.

Nekoliko sudskih odluka imalo je ulogu u očuvanju slobode medija. Osnovni sud u Prištini poništio je kontroverznu odluku IMC-a iz 2021. Privredni sud je poništio odluku vlade kojom se suspenduje poslovni sertifikat za TV Klan Kosova, što je izazvalo zabrinutost u pogledu nezavisnosti medija.

Ekonomski faktori

Medijski sektor i dalje pati od nedostatka transparentnosti vlasništva i finansiranja i nedostatka

finansijske održivosti, što ga čini ranjivim na politički uticaj i finansijski pritisak. Vlada se ne oglašava u privatnim medijima, već se oglašavaju javna preduzeća i lokalne vlasti.

Internet

Ne postoji restriktivno zakonodavstvo o funkcionisanju Internet („onlajn“) medija niti o slobodi izražavanja na Internetu, niti je zabeleženo nikakvo ograničenje tokom izveštajnog perioda.

Stručne organizacije i uslovi rada

Savet za štampu ostaje funkcionalan, ali zahteva širu finansijsku i stručnu podršku kako bi efikasno obavljao svoje dužnosti. Javni emiter je jedini medij koji ima sindikat. Ukupni uslovi rada novinara i dalje su loši: novinari često rade sa nedovoljnim platama, kratkoročnim ugovorima ili nejasnim pravnim statusom, podrivajući uređivačku nezavisnost.

Sloboda okupljanja i udruživanja

Ustav i zakoni garantuju slobodu okupljanja i udruživanja; njihova primena je zadovoljavajuća. U junu 2024. godine, na paradi ponosa LGBTIQ osoba u Prištini nije zabeležen nijedan incident. Zakon o slobodi udruživanja i njegovo izvršno zakonodavstvo u celini ispunjavaju standarde međunarodnog prava ljudskih prava. Izmenama i dopunama zakona uspostavljena je nova Komisija za žalbe za odluke vezane za slobodu udruživanja u nevladinim organizacijama; neophodno je osigurati nezavisnost Komisije za žalbe od izvršne vlasti.

Pitanja radničkih i sindikalnih prava obrađena su u *poglavlju 19 o socijalnoj politici i zapošljavanju*.

Imovinska prava

Kosovo je usvojilo Zakon o javnoj svojini i Zakon o katastru nepokretne imovine kako bi se ojačao katastarski sistem i osigurala pouzdanost registracije imovine. U martu 2024. godine, Kosovska katastarska agencija je u potpunosti sprovela presudu Ustavnog suda o vlasništvu nad zemljištem manastira Dečani, uknjiživši manastir kao vlasnika. Zabrinutost je izazvala odluka vlade da sprovede procese eksproprijacije bez poštovanja zakonskih procedura, što je uticalo na nevećinske zajednice u nekoliko opština. Nekoliko sudskih presuda donelo je odluku u korist podnosilaca pritužbi kosovskih Srba, navodeći između ostalog da vlada nije pružila opravdanje u vidu legitimne javne svrhe. Novi nacrt zakona o eksproprijaciji treba da odražava principe koji proizilaze iz Ahtisarijevog plana.

Vlada je nastavila sa afirmativnim merama za upis zajedničkog vlasništva supružnika u registar imovinskih prava, s ciljem povećanja broja žena vlasnica imovine. Međutim, udeo žena vlasnica imovine i dalje je prilično nizak (19,82% registrovane imovine).

Nediskriminacija

Zakonodavstvo o zaštiti od diskriminacije uglavnom je u skladu sa evropskim i međunarodnim standardima, ali je primena ograničena zbog slabih institucionalnih kapaciteta. Diskriminacija pretežno utiče na prava u vezi sa zapošljavanjem, obrazovanjem i pristupom socijalnim uslugama i zdravstvenoj zaštiti, te pravo na upotrebu službenog jezika. Nekoliko izveštaja IO je istaklo pojavu diskriminacije na osnovu starosti i invaliditeta, uključujući široko rasprostranjena pitanja u vezi sa pristupom javnim zgradama i uslugama, kao i govor mržnje u javnom diskursu. Prikupljanje pravosudne statistike o slučajevima diskriminacije ostaje izazov zbog neodgovarajuće identifikacije i kategorizacije.

Sve u svemu, zakonodavstvo o zločinima iz mržnje i govoru mržnje u skladu je sa *EU acquis*. Kosovska policija je 2023. godine zabeležila 31 slučaj zločina iz mržnje i govora mržnje sa potencijalnom etničkom motivacijom i tri slučaja zločina iz mržnje i govora mržnje na osnovu seksualne orijentacije, što je porast u odnosu na 2022. Posebno zabrinjavaju objave na društvenim mrežama sa ocrnjivanjem i jezik pretnji javnih ličnosti, uključujući ovde i poslanike parlamenta.

Rodna ravnopravnost

Pravni okvir o rodnoj ravnopravnosti je generalno u skladu sa međunarodnim tekstovima i *EU acquis*. Od aprila 2023. godine čeka se imenovanje direktora Agencije za rodnu ravnopravnost. Kapacitet Agencije za usvajanje i praćenje politika je nedovoljan; nije usvojen nijedan akcioni plan za 2023-2024. Pravovremeno praćenje i evaluacija 2020-2024

implementira Rezoluciju SB UN 1325, da usvoji novi program i akcioni plan. Program treba da ju

Source: Kosovo police, Kosovo Judicial Council

Žene, mir i bezbednost.

Uključivanje rodova u zakone i političke dokumente je nedosledno. Poboljšana je koordinacija između Agencije i službenika za rodnu ravnopravnost, ali je njihova sposobnost da utiču na politike neujednačena. Predsednik Kosova je nastavio da daje visoku političku vidljivost rodnoj ravnopravnosti, pravima žena i pravima žrtava seksualnog nasilja, uključujući i kroz drugi „Forum žena, mir i bezbednost i prava žena“

OCD su nastavile da igraju ključnu ulogu u unapređenju rodne ravnopravnosti. Žene iz manjina – posebno ⁴iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana – trpe višestruku diskriminaciju, posebno u pogledu obrazovanja, zapošljavanja i pristupa zdravstvu. Rani brakovi uglavnom pogađaju devojke iz ovih zajednica.

Nasilje u porodici ostaje najistaknutiji oblik rodno zasnovanog nasilja. Pravni, politički i institucionalni okvir je u skladu sa evropskim standardima, ali njegova primena ostaje neujednačena. Kosovo tek treba da usvoji implementaciono zakonodavstvo predviđeno Zakonom o nasilju u porodici, nasilju nad ženama i rodno zasnovanom nasilju. Primena Strategije za 2022-2026. je dobro napredovala. Ministar pravde imenovan je za nacionalnog koordinatora za borbu protiv nasilja u porodici. Kosovo je uspostavilo novi program za rehabilitaciju počinitelaca i usvojilo izmene krivičnog zakonodavstva koje povećava kaznu i uvodi zaštitne mere za primenu zakona. U skladu sa Istambulskom konvencijom, Kosovo je uspostavilo centralni sekretarijat za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja; treba obezbediti dovoljna finansijska sredstva i osoblje. Vlada je 2024. godine povećala sredstva za skloništa za žrtve nasilja u porodici i trgovine ljudima i obezbedila pravovremenu isplatu tih sredstava.

Uprkos institucionalnim naporima, sistem i dalje ne uspeva obezbediti odgovarajuću prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici, kao ni zaštitu i reintegraciju žrtava. Slučajevi femicida i silovanja izazvali su gnev javnosti. Prijavlivanje nasilja u porodici je opalo 2023. Sudije i tužioci još uvek ne rešavaju slučajeve na odgovarajući način, često ne primenjujući zakon. Diskriminatorni jezik izražavanja i verbalni napadi su nastavljeni, uključujući i žene u javnom životu, kao što su poslanice Skupštine.

Prava deteta

Kosovski pravni okvir o pravima deteta je u velikoj meri u skladu sa *pravnim tekovinama EU* i

⁴ U skladu sa terminologijom evropskih institucija, krovni izraz 'Romi' se ovde koristi za označavanje niza različitih grupa, ne poričući specifičnosti ovih grupa.

međunarodnim standardima, ali primena ostaje ograničena. Ostvaren je napredak u usvajanju podzakonskih akata o Zakonu o pravima deteta, iako još jedan ostaje na čekanju. Trebalo bi nastaviti rad na implementaciji Zakona. Kosovo tek treba da uspostavi telefonsku liniju i zaštitne kuće predviđene Zakonom o dečijoj zaštiti. I dalje nedostaje integrisani sistem zaštite dece. Centri za socijalni rad još uvek nisu opremljeni odgovarajućim stručnim, infrastrukturnim i finansijskim resursima. Kosovu nedostaje kapacitet da obezbedi odgovarajuće hraniteljstvo za decu bez roditeljskog staranja; Vlada bi trebalo da daje prioritet smanjenju broja dece koja borave u rezidencijalnim ustanovama. Deca sa smetnjama u razvoju suočavaju se s diskriminacijom u pristupu predškolskim ustanovama, a malo ih pohađa školski sistem. Postoji potreba za sistemskim poboljšanjima u kosovskom sistemu maloletničkog pravosuđa, posebno u pogledu sprovođenja preusmeravajućih mera od strane tužilaca za maloletnike. Rani brakovi i dalje preovlađuju, utičući na živote i obrazovanje dece na Kosovu, posebno u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana.

Osobe sa invaliditetom

I dalje postoji jasan nedostatak usklađenosti zakonodavstva i politika sa međunarodnim tekstovima i *EU acquis* o pravima osoba sa invaliditetom. Osobe sa invaliditetom se suočavaju sa diskriminacijom i preprekama u pristupu zdravstvenoj zaštiti, rehabilitaciji, socijalnim uslugama, obrazovanju i opremi za pomoć i fizičkoj infrastrukturi. Kasnilo je donošenje Zakona o pravima, vrednovanju, tretmanu i priznavanju statusa i uslugama i beneficijama za osobe sa invaliditetom. Očekuje se da će nova uredba usvojena u julu unaprediti odgovornost Komisije za vrednovanje i priznavanje statusa i prava paraplegičara i tetraplegičara i isključiti nepotrebno ponovno vrednovanje invaliditeta. Zdravstvene usluge za osobe sa invaliditetom treba da se unaprede generalno, a posebno za žene i devojčice. Više od 88% dječe sa smetnjama u razvoju ostaje izvan obrazovnog procesa; oni koji pohađaju školu nemaju odgovarajuće uslove i usluge. Prema zakonu, samo osobe sa mentalnim invaliditetom mogu biti smeštene u ustanove za negu. U praksi takvih institucija nema. Kosovo treba da obezbedi primenu odredbi Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom.

LGBTIQ osobe

Ustav i zakoni su uglavnom usklađeni sa međunarodnim i evropskim standardima. U praksi, lezbejke, gej, biseksualne, trans, ne-binarne, interseksualne i „queer“ (LGBTIQ) osobe i dalje se suočavaju sa diskriminacijom i imaju ograničen pristup uslugama, uključujući zdravstvene, psihosocijalne i pravne usluge. Kosovo nije usvojilo strategiju i akcioni plan o pravima LGBTIQ osoba, niti je sprovelo bilo kakve kampanje za podizanje svesti. Vlada je pokazala javnu podršku Sedmici ponosa i Paradi ponosa. Institucionalni odgovor na govor mržnje i homofobiju na Internetu je nedosledan. Građanski zakonik, koji bi mogao otvoriti mogućnost donošenja zakona o istopolnim zajednicama, čeka na usvajanje. Parlamentarne debate oko ove teme izazvale su diskriminatorni jezik i govor mržnje. Nije postignut napredak u uspostavljanju planiranog skloništa za LGBTIQ žrtve porodičnog nasilja. Predstoji usvajanje Zakon o građanskom statusu kojim se otvara mogućnost zakonskog priznavanja pola.

Procesna prava i prava žrtava

Ustavom i zakonom utvrđena su procesna prava lica osumnjičenih za krivično delo i prava žrtava zločina. Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku rešeni su neki nedostaci koji se odnose na poštovanje procesnih rokova i zastupanje odbrane. Preostala pitanja koja izazivaju zabrinutost uključuju: (i) odloženi i preterano produženi sudski postupci; (ii) nedostatak profesionalnih tumača/prevodilaca i posledice po prava žrtava zločina; (iii) prekomerna upotreba istražnog pritvora; i (iv) nedovoljno razmatranje alternativnih mera. Uprkos proširenju besplatne pravne pomoći na sve žene žrtve rodno zasnovanog nasilja, vrlo malo njih je zastupljeno u sudskim postupcima. Ministarstvo pravde pokrenulo je informativnu kampanju za informisanje zainteresovanih strana o novom Zakonu o naknadi štete žrtvama krivičnih dela. Budžet za 2024.

je značajno povećan, kao odgovor na sve veći broj zahteva.

Zaštita manjina

Što se tiče zaštite manjina, pravni i institucionalni okvir za zaštitu nevećinskih zajednica je uspostavljen i uglavnom usklađen sa *EU acquis*, ali se pravne garancije ne poštuju u dovoljnoj meri. Vlada je donela neke odluke kojima se unapređuju prava nevećinskih zajednica, ali su druge odluke ozbiljno uticale na njihova prava i uslove života.

Vlada je usvojila Strategiju za zaštitu i unapređenje prava zajednica i njihovih pripadnika za period 2023-2027. Vlada je produžila mandat Komisije za verifikaciju diploma koju je izdao Univerzitet u Severnoj Mitrovici koji finansira Srbija tako da obuhvati diplome srednjih škola po srpskom programu izdate na Kosovu. Može se primetiti stalni porast broja univerzitetskih diploma koje se predaju na verifikaciju.

Mesto direktora Kancelarije za pitanja zajednica upražnjeno je od februara 2021. godine. Institucionalna usklađenost sa obavezama koje proizilaze iz Zakona o upotrebi jezika i dalje je nedovoljna. Studijski programi na bosanskom, turskom i srpskom jeziku koje nude javne visokoškolske ustanove i dalje se suočavaju sa izazovima u osiguravanju reakreditacije zbog nedostatka profesora. Broj kvalifikovanih prevodilaca i tumača u vladinim i opštinskim institucijama i dalje je veoma nizak, što dodatno ograničava kapacitet ovih institucija da primenjuju zakonske odredbe.

Odnosi između vlade i zajednice kosovskih Srba i dalje su teški. Usvajanje uredbe centralne banke o gotovinskom poslovanju, sa ciljem da se poveća transparentnost finansijskih tokova, da se osigura finansijska stabilnost i da se suzbije pranje novca i falsifikovanja, negativno je uticalo na mogućnost za stanovništvo kosovskih Srba i druge nevećinske zajednice širom Kosova da imaju pristup platama, penzijama i socijalnoj pomoći koju primaju iz Srbije, čime se ozbiljno ograničavaju njihovi prihodi. Odsustvo prethodnih konsultacija o uredbi i nedostatak odgovarajućih informativnih kampanja i odgovarajućeg prelaznog perioda predstavljali su dodatne izazove. Pristup bespravno zauzetoj imovini nevećinskih zajednica ostaje uglavnom nerešen. Vlasti su pokrenule građevinske radove na imovini nevećinskih zajednica bez praćenja procedura eksproprijacije u četiri opštine. Učešće nevećinskih zajednica u popisu je bilo izuzetno nisko, na šta je negativno uticala njihova nedovoljna zastupljenost među administratorima koji su sprovodili popis, kao i bojkot većine političkih predstavnika kosovskih Srba u četiri opštine na severu Kosova. Učešće zajednica kosovskih Roma, kosovskih Aškalija i kosovskih Egipćana je variralo, pri čemu su neke oblasti imale veće učešće zbog podrške NVO, dok su se druge suočile sa izazovima zbog neefikasnih informativnih kampanja i straha od odmazde u slučaju učešća.

Na severu Kosova, vlada je uklonila različite simbole zajednice, zastave i putokaze (postavljene su neke dvojezične table). Specijalna policija je sprovedla operacije zatvaranja centra zajednice koji vodi nevladina organizacija kosovskih Srba u Prištini, kao i kancelarija institucija koje podržava Srbija koje pružaju pomoć nevećinskim zajednicama u drugim opštinama. Zabrana uvoza robe srpskog porekla, zbog „privremene operativne mere bezbednosti“ koju je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova Kosova u junu 2023. godine, nesrazmerno je uticala na poslovanje u zajednici kosovskih Srba.

Prijavljeni bezbednosni incidenti koji pogađaju nevećinske zajednice postepeno su opadali, ali su i dalje zabrinjavajući. Civilno društvo je prijavilo izveštaje o prekomernoj upotrebi sile nakon raspoređivanja specijalizovanih policijskih jedinica, sastavljenih uglavnom od oficira kosovskih Albanaca, na severu Kosova.

Romi, Aškalije i Egipćani

Dve opštine sa romskim jezikom u službenoj upotrebi ostvarile su dalji napredak u promovisanju prava Roma i Aškalija. Vlada je pokazala posvećenost formiranjem međuinstitucionalne radne

grupe za prevenciju ranih brakova u zajednicama Roma, Aškalija i Egipćana i organizovanjem donatorske konferencije za rešavanje stambenih pitanja. Skoro sve opštine su uspostavile opštinske akcione odbore, ali samo osam je odobrilo lokalne akcione planove. Pristup kvalitetnom obrazovanju, napuštanje škole, rani brakovi, prikupljanje podataka i pristup zapošljavanju ostaju glavni problemi koji utiču na ove zajednice. Primena obaveza iz Poznanja zahteva poboljšanje. Zakon o zabrani diskriminacije ostaje uglavnom neefikasan u borbi protiv anti-ciganizma; njegova primena zahteva poboljšanje.

Kulturna prava

Kosovska katastarska agencija je uknjižila zemljište koje pripada manastiru Dečani, konačno sprovodeći odluku Ustavnog suda iz 2016. godine. Ipak, odnosi između Srpske pravoslavne crkve i vlade su i dalje loši. Savet za implementaciju i praćenje, koji omogućava rešavanje sporova oko primene Zakona o posebnim zaštitnim zonama, sastao se prvi put od 2020. godine na vanrednoj sednici. Važno je da se uskoro nastave i redovni sastanci. Sporazum o upravljanju Posebnom zaštićenom zonom Dečani ostaje nesproveden. Zakon o kulturnom nasleđu je još uvek na čekanju.

2.2.2 Poglavlje 24: Pravda, sloboda i bezbednost

EU ima zajednička pravila za kontrolu granica, vize, spoljne migracije i azil. Šengenska saradnja podrazumeva ukidanje graničnih kontrola unutar EU. Postoji i saradnja u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, kao i pravosudna, policijska i carinska saradnja, a sve uz podršku agencija EU za pravosuđe i unutrašnje poslove.

Borba protiv organizovanog kriminala

Kosovo je nastavilo da radi na usklađivanju svog pravnog okvira o organizovanom kriminalu sa *pravnim tekovinama EU*.

Institucionalna postavka i pravno usklađivanje

Pravni okvir za **borbu protiv organizovanog kriminala je u velikoj meri usklađen sa EU *acquis***. Kosovo je dalje uskladilo svoj strateški okvir sa *EU acquis* o borbi protiv organizovanog kriminala. U tu svrhu, u martu 2024. Vlada je usvojila strategiju i akcioni plan za kontrolu lakog malokalibarskog oružja (SALW) i eksploziva (u skladu sa Regionalnom mapom puta za zapadni Balkan o kontroli SALW-a i u junu 2024. godine nacionalnom strategijom i akcionim planom protiv droge Kosovo treba da izmeni Zakon o oružju i Zakon o civilnoj upotrebi eksploziva smernice o tipologijama finansiranja terorizma, ali se izmena Zakona o pranju novca i finansiranju terorizma u potpunosti uskladi sa relevantnim direktivama EU. Zakon o registraciji stvarnog vlasništva je usvojen u novembru 2023. godine, ali nije uspostavljen registar. još.

Zakon o proširenim ovlašćenjima za oduzimanje daje tužiocima dodatna sredstva za oduzimanje imovine stečene kriminalnim radnjama. Zakonodavstvo takođe predviđa dovoljna sredstva za prevenciju, ali vlasti moraju pojačati napore. Ustavni sud je u julu odbacio Zakon o Državnom zavodu za proveru i oduzimanje neopravdane imovine, koji je imao za cilj uvođenje građanskog (ne zasnovanog na osudi) modela oduzimanja. Vlada je naknadno usvojila novi nacrt zakona, nažalost bez procesa javnih konsultacija. Parlament treba da obezbedi konsultacije pre usvajanja kako bi se osigurala usklađenost sa *EU acquis* i evropskim standardima. Agenciji za upravljanje zaplenjenom i oduzetom imovinom nedostaju kapaciteti, uključujući kadrovske i upravljačke kapacitete, da na odgovarajući način izvrši svoja ovlašćenja.

Zakonodavstvo o sajber kriminalu usklađeno je sa *EU acquis*. U decembru 2023. Skupština je usvojila izmene i dopune Krivičnog zakona i Zakonika o krivičnom postupku, implementirajući Budimpeštansku konvenciju i njen Prvi protokol. Pored toga, Drugi dodatni protokol je obrađen u strategiji kibernetičke bezbednosti. Uprava za kibernetički kriminal nastavila je da se bavi zlostavljanjem dece, pokrenuvši 12 slučajeva. Zakonodavstvo o trgovini ljudima je u velikoj meri usklađeno sa relevantnim *pravnim tekovinama EU* i njegova primena je poboljšana, iako je

potrebno kontinuirano delovanje.

Kosovska policija ima 478 policajaca na 100 000 stanovnika (u poređenju sa prosekom EU od 341): 85% policajaca su muškarci, dok su 15% žene, a 91% su kosovski Albanci, dok 9% pripada drugim zajednicama. U pozivu za zapošljavanje pripadnika nevećinskih zajednica nakon ostavke oficira kosovskih Srba u novembru 2022. godine, 150 službenika iz nevećinskih zajednica, uključujući 75 kosovskih Srba, pridružilo se Kosovskoj policiji. Kosovska policija treba da obezbedi da sastav policije odražava etnički sastav opština. Kosovska policija je postigla napredak u svojoj reorganizaciji.

SPO je ojačan sa još devet tužilaca. Novi Zakon o SPO-u, usvojen u oktobru 2023. godine, uključuje odredbu o višeagencijskim istražnim timovima. Osnovana je Kancelarija za povrat imovine u okviru Kancelarije glavnog tužioca, koja je zamenila prethodnu kancelariju u okviru Kosovske policije. U januaru 2024. godine, Kosovo je usvojilo Zakon o Agenciji za civilni registar kojim je inspektorat Agencije prebačen na Ministarstvo unutrašnjih poslova, čime je pojačan nadzor nad njim. Uprkos dobrom zakonskom okviru u oblasti IT infrastrukture, interoperabilnost centralnog registra sa drugim bazama podataka je slaba. Izazovi u vezi sa priznavanjem dokumenata o građanskom statusu i overom ličnih dokumenata u severnim opštinama Kosova ostaju, zbog odsustva saradnje između Kosova i Srbije.

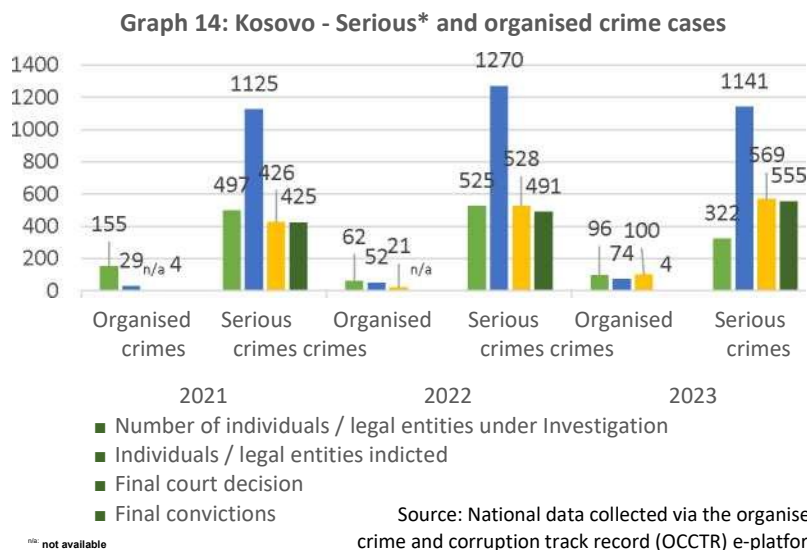
Kapaciteti za sprovođenje i primena

Broj optužnica i kazni za organizirani kriminal u stalnom je porastu, ali tužilaštvo i policija treba da pojačaju svoju akciju kako bi proaktivno i zajednički mapirali i ciljali organizovane kriminalne grupe i mreže. Operativni kapacitet Kosovske policije je povećan nakon reorganizacije i unapređenja Odeljenja za obaveštajne poslove i analize. Količina prikupljenih obaveštajnih podataka značajno se povećala; neophodno je nastaviti obuku analitičara za poboljšanje kvaliteta analitičkih proizvoda .

Regionalno raspoređeni policijski službenici nastavili su sa aktivnostima policije u zajednici, odnosno sproveli značajan broj kampanja na terenu, podizanja svesti i preventivnih kampanja i rukovođenja lokalnim odborima za javnu bezbednost. Mora se sačuvati operativna nezavisnost policije. Ministarstvo unutrašnjih poslova i njegove

agencije usvojili su planove integriteta za period 2024-2026. Policijski inspektorat je tokom 2023. godine istražio 156 službenika, što je rezultiralo suspenzijom 71 policajca i 74 krivične prijave.

Kosovska policija je nastavila borbu protiv organizovanog kriminala. Bezbednosna situacija u severnim opštinama zahtevala je značajna sredstva Kosovske policije. Istraga o napadu na Banjske/Banjske najveća je u istoriji Kosovske policije, sa više od 300.000 dokaza i brojnim zaplenjenim vozilima, imovinom i oružjem. Policija je intenzivirala borbu protiv krijumčarenja i organizovanog kriminala na severu. Finansijske istrage su unapređene i u velikoj meri se izvode

*Data on serious crime cases stem from the aggregation of cases of money laundering, cybercrime, production and trafficking of drugs, firearms related offenses, terrorism, trafficking in human beings and smuggling of persons. Corruption cases are showcased in Poglavlje 23.

u skladu sa standardnom operativnom procedurom, a to je da se centraliziraju svi aspekti finansijskih istraga. Zakon o SPO je postavio pravni osnov za Specijalnu istražnu jedinicu Kosovske policije. Potrebno je bolje razumevanje samostalnog pranja novca bez identifikacije predikatnog krivičnog dela.

Konfiskacija imovinske koristi je povećana u ukupnoj vrednosti, ali je broj slučajeva ostao sličan uprkos prilično naprednom pravnom sistemu, što zahteva dalji sistemski napredak. Tokom 2023. godine ukupna vrednost imovine oduzete od strane tužilaštava iznosila je 23 594 636 evra, što predstavlja značajno povećanje u poređenju sa 670 000 evra u 2022. godini. Ipak, povećanje se može pripisati malom broju slučajeva i ne ukazuje na sistematsku primenu alata za konfiskacije. Iako je na snazi Zakon o proširenim ovlašćenjima za oduzimanje, on se ne primenjuje dosledno. U februaru 2024. godine, TSK je osnovao Kancelariju za povrat imovine sa ciljem da poboljša koordinaciju agencija za sprovođenje zakona. Potrebno je bolje razumevanje upotrebe konfiskacije bez osude, npr. kada se oduzima neobjašnjivo bogatstvo.

Saradnja sa Europolom je uznapredovala od kada je kosovski oficir za vezu raspoređen u Europol u martu 2023. Kosovska policija je proširila pristupne tačke SIENA-i i razmenjene informacije su se znatno povećale. Konkretno, saradnja je razvijena u oblasti visoko rizičnih kriminalnih grupa i organizovanog imovinskog kriminala, kroz EMPACT, Evropsku multidisciplinarnu platformu za borbu protiv kriminalnih pretnji. Policija ima 104 međunarodna sporazuma o policijskoj saradnji, uključujući 11 država članica EU i pet agencija EU. Kosovska policija međusobno razmenjuje oficire za vezu sa sedam zemalja.

Kosovo je napredovalo u svojim naporima u borbi protiv trgovine LMKO. Kosovo ima visok nivo usklađenosti sa pravilima Protokola UN o vatrenom oružju; Fokalna tačka za vatreno oružje je dobro opremljena u smislu operativnosti i digitalizacije. Kosovo je aktivno u praćenju oružja kroz međunarodnu policijsku saradnju (EMPACT). Konfiskacija i uništavanje ilegalnog SALW-a je nastavljeno. Unapređena policijska uprava za kibernetički kriminal nastavila je sa povećanjem svojih ljudskih resursa i kapaciteta.

Žrtve **trgovine ljudima** se transportuju sa, preko i na Kosovo, kako za seksualnu tako i za radnu eksploataciju. Broj optužnica i broj identifikovanih žrtava polako se povećavao. Žrtve se upućuju u službe u skladu sa standardnom operativnom procedurom. Niske kazne za povezana krivična dela i dalje su problem.

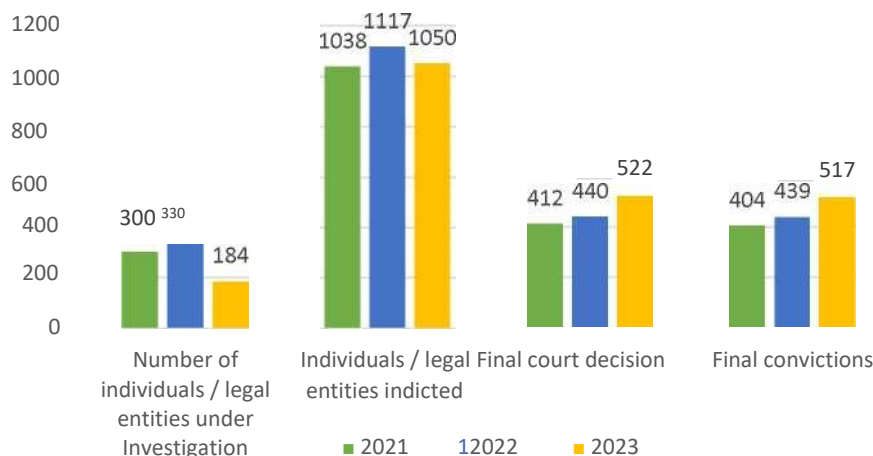
Saradnja u oblasti droga

Saradnju u oblasti droga treba unaprediti.

Institucionalno uređenje i pravno usklađivanje

Pravni okvir u oblasti droga je zastario i trebalo bi ga izmeniti. U junu 2024. Vlada je usvojila nacionalnu strategiju za droge za 2024-2028. U njemu su navedene mere za povećanje sposobnosti Kosova za istragu i borbu protiv zločina protiv droga, kao i za pružanje lečenja ljudima koji koriste drogu. Postoji potreba za sveobuhvatnim zakonom za borbu protiv nelegalne proizvodnje i trgovine drogom usklađenim sa nedavnim evropskim standardima. Imenovanje posebnog službenika za Nacionalnu opservatoriju za droge (NDO) u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova ojačalo je saradnju po srodnim pitanjima. Postignut je napredak u prikupljanju podataka u vezi sa drogama, koji se uglavnom pripisuje novoimenovanom NDO. Sistem ranog upozoravanja na nove psihoaktivne supstance još nije uspostavljen.

Graph 15: Kosovo - Cases related to production and trafficking of drugs

Source: National data collected via the organised crime and corruption track record (OCCTR) e-platform

Kapaciteti za sprovođenje i primena

Kosovo je veza za rute trgovine, prvenstveno kanabisa i heroina, sa manje, ali i dalje zapaženom aktivnošću koja uključuje kokain i sintetičke droge. Tokom 2023. godine došlo je do promene trenda zaplene droge, sa padom zaplene heroina i porastom zaplene kokaina. U prvom tromesečju 2024. godine zaplena heroina je ponovo porasla. Kosovska policija je kroz četiri akcije zaplenila oko 30 kg heroina i sprovela akcije protiv laboratorija za drogu. Ojačana je Direkcija za narkotike Kosovske policije. Analitički rad koji je sproveo novo Odeljenje za obaveštajne poslove i analize rezultirao je boljim razumevanjem lokalnog tržišta droga. Očekuje se da će se ovo dodatno poboljšati zapošljavanjem dodatnih analitičara.

Borba protiv terorizma

Iako je pravnom okviru potrebno dalje usklađivanje, Kosovo nastavlja da sprovodi bilateralni implementacioni aranžman sa EU o borbi protiv terorizma.

Institucionalna postavka i pravno usklađivanje

Kosovski pravni okvir za borbu protiv terorizma je delimično usklađen sa pravnim *tekovinama EU* i međunarodnim instrumentima. Zakonodavstvo o zaštiti kritične infrastrukture, kao i o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma tek treba da bude usklađeno sa *EU acquis*. Kosovo je usvojilo i sprovodi svoju novu strategiju i akcioni plan protiv terorizma i nasilnog ekstremizma (2023-2028), koji je u skladu sa strategijom EU za borbu protiv terorizma. Vlasti nastavljaju sa primenom bilateralnog implementacionog aranžmana sa EU za zajednički akcioni plan za borbu protiv terorizma za zapadni Balkan. Kosovska policija je u procesu finalizacije Izveštaja o situaciji i trendu terorizma.

Ministar unutrašnjih poslova je nacionalni koordinator za prevenciju nasilnog ekstremizma i borbu protiv terorizma, ali s obzirom na prirodu drugih zadataka ministra, fokus na međuinstitucionalnoj koordinaciji ostaje ograničen. Uprkos podršci koju pruža politika putem Mreže EU za podizanje svesti o radikalizaciji za uspostavljanje nacionalnog centra za borbu protiv terorizma i suzbijanje i

sprečavanje nasilnog ekstremizma i radikalizacije, proces je zastao. Međutim, zajednička procena pretnji od strane bezbednosti institucija postala je redovna praksa.

Kapaciteti za sprovođenje i primena

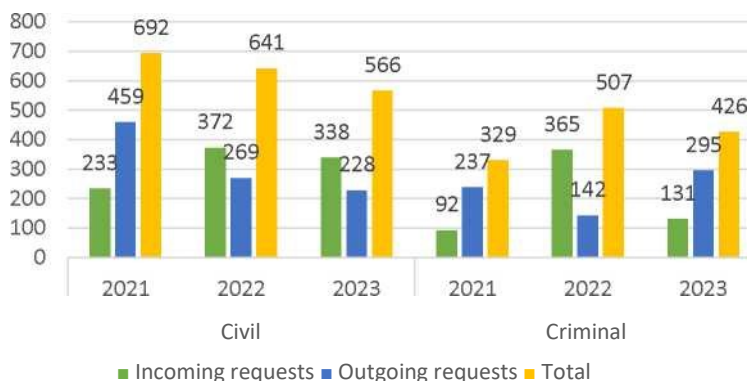
Ukupno 11 zatvorenika služi zatvorske kazne za krivična dela povezana s terorizmom. Potrebno je intenzivirati rad Kazneno-popravne službe na deangažovanju i rehabilitaciji. Brojni incidenti pokazuju da pretnja militantne salafističke ideologije nije prestala postojati, a etnonacionalni i krajnje desničarski pokreti izazivaju sve veću zabrinutost. Neophodan je kontinuiran rad na sprovođenju mera prevencije, rehabilitacije i reintegracije.

Kosovo treba da ostane na oprezu na nove pretnje i razvoj događaja i da u skladu sa tim revidira postojeće programe i strateške dokumente. Vlasti su preuzele vodeću ulogu u rehabilitaciji i reintegraciji povratnika iz stranih sukoba. Nije bilo daljih repatrijacija pojedinaca iz regiona zbog logističkih izazova. Vlasti se moraju fokusirati na obrazovanje, obuku i pripremljenost lokalnih praktičara koji se bave povratnicima. Nakon pilotiranja lokalnog multidisciplinarnog mehanizma 2023. godine, on je dodatno proširen na još četiri opštine. Vlasti bi trebalo da poboljšaju svoje kapacitete da se bave terorističkim sadržajem na Internetu i da razviju efikasne kontra-narative i stratešku komunikaciju za borbu protiv dezinformacija.

Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima

Pravni okvir o pravosudnoj saradnji u građanskim i krivičnim stvarima u potpunosti je usklađen sa pravnim *tekovinama EU* i međunarodnim konvencijama, ali saradnju treba poboljšati. Saradnja između Kosova i Eurojust-a je dobra i uspostavljeni su zajednički istražni timovi između Kosova i drugih partnera u ovom okviru. Na snagu su stupila tri nova bilateralna sporazuma vezana za pravosudnu saradnju. U julu 2024. Kosovo je dobilo a

Graph 16: Kosovo - Requests for mutual assistance in civil and criminal matters

Source: Ministry of Justice

request for mutual legal assistance from Serbia related to the attack in Banjska/Banjske.

Legalne i iregularne migracije

Upravljanje legalnim i iregularnim migracijama je zadovoljavajuće.

Institucionalna postavka i pravno usklađivanje

Institucionalna struktura i pravni okvir su u velikoj meri usklađeni sa *EU acquis*. Relevantni strateški i pravni dokumenti se efikasno sprovode. Novi Zakon o strancima čeka usvajanje u Skupštini. Zakon bi trebao osigurati sudski nadzor nad zadržavanjem migranata o kojem odlučuju policijski organi. Trenutni fragmentirani pristup politici trebao bi biti zamenjen međusektorskom strategijom migracije koja pokriva sve relevantne oblasti politike.

Što se tiče **institucionalnog uređenja**, Vladin organ za migracije je savetodavni mehanizam u oblasti migracija. Institucije su stalno unapređivale svoje kapacitete za regulisanje i upravljanje migracijama (budžet, obuka i koordinacija); međutim, postoji prostor za poboljšanje u razvoju kapaciteta, prikupljanju i analizi podataka i obuci/zapošljavanju osoblja.

Kosovo ima **sporazume o readmisiji** sa 24 zemlje, uključujući 20 država članica EU i članica

Šengena. Sporazumi o readmisiji se sprovode na zadovoljavajući način. Trenutno ne postoji sporazum o readmisiji sa EU. Pregovori o sporazumu o readmisiji zaključeni su sa Litvanijom, a nastavljani sa Letonijom, Portugalijom, Poljskom, Irskom, Velikom Britanijom, Pakistanom, Obalom Slonovače, Sjedinjenim Državama, Jordanom, Egiptom, Libijom, Čadom i Australijom.

U 2023. godini broj novih migranata je nastavio da opada (za 31,6% u odnosu na 2022.).

Broj kosovskih migranata koji su vraćeni silom nastavio je da opada.

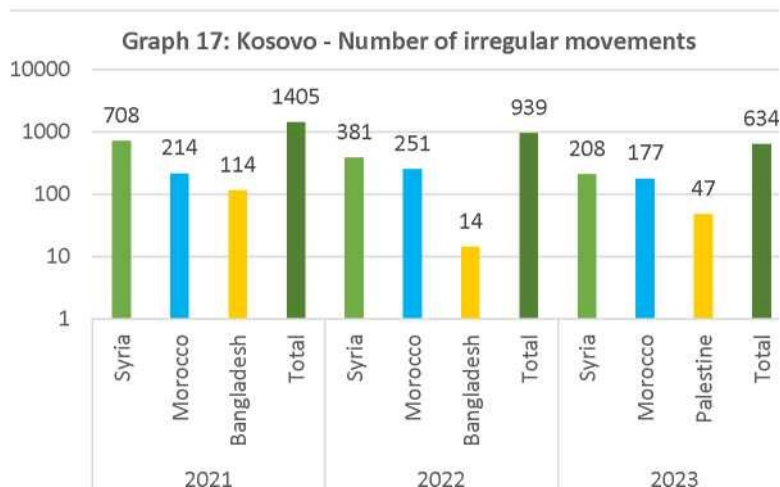
Postoje dva **prihvatna centra**, ukupnog kapaciteta do 350 ležajeva [Magure (100) i Vranidol (250)]. U međuvremenu, u toku su pripreme za izgradnju novog objekta za smeštaj dodatnih 70 migranata do kraja 2024. godine. Zabeležen je porast emigracije građana Kosova, pretežno u ekonomske svrhe. Ovo je zauzvrat dovelo do povećanja imigracije stranaca na Kosovo kako bi se popunile praznine na tržištu rada.

Azil

Upravljanje azilom je zadovoljavajuće.

Institucionalna postavka i pravno usklađivanje

Implementation and enforcement capacity

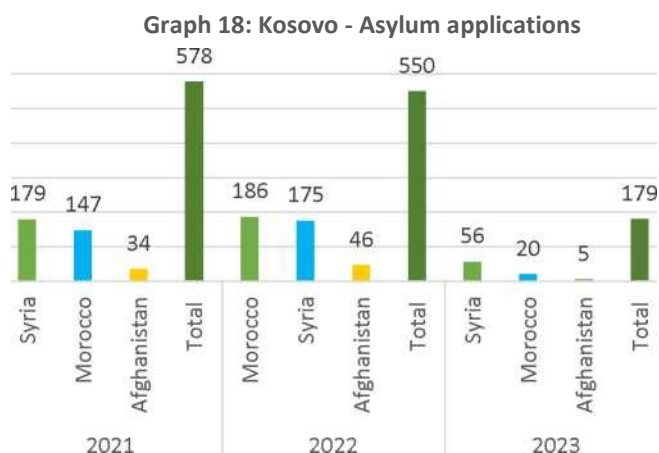

Source: Kosovo Police

Kosovski pravni i institucionalni okvir je uglavnom u skladu sa *EU acquis*. Agencija EU za azil i Kosovo nastavila je da sprovodi bilateralnu mapu puta za saradnju na jačanju sistema azila. Potrebno je ojačati administrativni kapacitet Odeljenja za državljanstvo, azil i migracije Ministarstva unutrašnjih poslova, kao i kvalitet postupka utvrđivanja izbegličkog statusa.

Kapaciteti za sprovođenje i primena

Broj prijavljenih u 2023 za **međunarodnu zaštitu** 700 je smanjeno za 67% u poređenju sa 600 2022. Ovih podnosilaca zahteva je 500 smešteno u privremeni prihvatni centar za migrante 400, a 300 je dobilo potvrde i 200 ličnih karata. U 2023. godini donesena je ukupno 100 221 pravosnažna odluka, što je pad od 58% u odnosu na 2022. Ukupno 49 osoba je dobilo međunarodnu zaštitu, što predstavlja povećanje u odnosu na 2022. godinu, što je rezultiralo većom stopom priznavanja (blizu 25 % u 2023.). Ograničeni kapaciteti u pogledu dalje obrade zahteva za

Source: Department for Citizenship, Asylum and Migration

azil.

Ukupno 2 174 Ukrajinaca je prošlo kroz Kosovo 2023. Kosovo je domaćin 24 Ukrajinaca, 15 sa privremenom zaštitom (13 novinara i dvoje dece) i devet sa supsidijarnom zaštitom.

Funkcionisanjem privremenog prihvatnog centra za migrante održavani su odgovarajući **uslovi za prihvata**. Registracija se i dalje vrši izvan centra, bez odgovarajućeg profilisanja i preporuka. Kvalitet postupka utvrđivanja statusa izbeglice treba dodatno poboljšati, posebno u pogledu informacija o zemlji porekla. Izbeglicama, licima bez državljanstva i tražiocima azila dostupna je besplatna pravna pomoć, pod uslovom da je prevod dostupan.

Vlasti nastavljaju podržavati one kojima je odobrena međunarodna zaštita. U 2024. budžet za podršku je povećan za 35,4%. Frontex će pomoći Kosovu u razvoju i unapređenju IT i komunikacione infrastrukture za identifikaciju i registraciju mešovitih migracionih tokova. Kosovo treba da pokaže političku posvećenost usklađivanjem svog zakonodavstva sa *pravim tekovinama EU* i pripremanjem za buduću integraciju u sistem EURODAC.

Vizna politika

Vizni režim Kosova tek treba da bude usklađen sa režimom EU. Kosovo odobrava bezvizni režim na 90 dana u periodu od 6 meseci za 110 zemalja, od kojih 16 nema bezvizni režim sa šengenskom zonom. U avgustu 2024. Kosovo je ukinulo tri bezvizna režima sa zemljama koje imaju vize u EU. Kosovo treba da nastavi da ukida bezvizne režime koji nisu u skladu sa *EU acquis* sa najmanje jednom zemljom godišnje između 2025. i 2027. Od 1. januara 2024. godine, nosioci kosovskih pasoša uživaju bezvizni režim putovanja u EU. Kosovo je pokrenulo informativnu kampanju o pravima i obavezama vezanim za putovanja bez viza. Evropski parlament i Savet usvojili su u aprilu 2024. godine izmene i dopune vizne uredbe kojima se izuzimaju vlasnici pasoša koje izdaje Koordinacioni direktorat Srbije (amandman je stupio na snagu 13. oktobra 2024. godine). Omogućava svim građanima zapadnog Balkana da putuju u EU bez viza.

Prema Eurostatu, 3 045 državljana Kosova zatražilo je azil u EU27 u 2023. (blagi pad od 4% u poređenju sa 3 185 u 2022.). Od stupanja na snagu bezviznog režima za nosioce kosovskih pasoša 1. januara 2024. godine, u EU27 je podneto 1 960 zahteva za azil u prva četiri meseca 2024. (+68% u odnosu na isti period 2023. godine). Kosovske vlasti su pokazale odziv u praćenju i rešavanju ovog trenda. Ovaj napor treba nastaviti održavanjem komunikacione kampanje o pravima i obavezama, poboljšanim pregledima na odlascima i angažmanom s najugroženijim državama članicama EU.

Šengen i spoljne granice

Zakonodavni okvir za upravljanje spoljnim granicama je u velikoj meri usklađen sa *EU acquis*.

Institucionalna postavka i pravno usklađivanje

Kosovska granična policija ima oko 1 400 zaposlenih. Treba rešiti nedostatke u kadrovima. Sve u svemu, Nacionalni centar za upravljanje granicom dobro funkcioniše. Kosovo treba da uspostavi nacionalni koordinacioni centar u skladu sa Uredbom o Frontexu.

Izmene i dopune Zakona o kontroli i nadzoru državne granice imaju za cilj dalje unapređenje zakonodavnog okvira koji je u velikoj meri usklađen sa pravnom *tekovinom EU* i međunarodnim standardima. Zakon o saradnji između organa uključenih u integrisano upravljanje granicom je na snazi i dobro se sprovodi. Trenutno je zakonodavni okvir i njegova primena na nivou koji ispunjava minimalne zahteve EU za kontrolu granica. Strategija i akcioni plan za integrisano upravljanje granicom su ažurirani i čekaju na usvajanje. Kosovo je potpisalo nacrt ažuriranog radnog aranžmana sa Frontexom u proleće 2023. Frontex tek treba da ga ratifikuje.

Kapaciteti za sprovođenje i primena

Kosovska policija je u stanju da ispuni svoje zadatke bezbednosti granica uglavnom u skladu sa

evropskim standardima. Međuagencijska radna grupa koju su stvorile institucije integrisanog upravljanja granicom za borbu protiv prekograničnog kriminala poboljšala je međuinstitucionalnu saradnju. Ažuriranje baze podataka sistema upravljanja granicom je u toku. Kosovska granična infrastruktura, kao i veličina i kvalitet opreme koja se koristi, treba ojačati. Kosovo treba da poboljša proceduru višegodišnjeg planiranja, uključujući upravljanje životnim ciklusom, održavanje i ukupno planiranje sistema granične bezbednosti.

Saradnja Kosova sa agencijama EU je efikasna. Frontex raspoređuje stručnjake na granične prelaze. Pored nacionalne kontakt tačke, tri lokalna koordinatora su zaposlena na najvećim graničnim prelazima na Kosovu kako bi se olakšala saradnja sa Frontexom. Vlasti učestvuju u sprovođenju planiranja vanrednih situacija u skladu sa Uredbom o Frontexu. Kosovo učestvuje u mreži za analizu rizika zapadnog Balkana i u drugim regionalnim inicijativama. Saradnja sa svim susedima je dobra, osim sa Srbijom. Granična policija je imenovala kontakt osobe zadužene za međunarodnu saradnju. Na snazi su sporazumi o zajedničkom patroliranju sa Albanijom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom, a zajedničke aktivnosti se sprovode redovno. Privremeni zajednički prelazi (CCP) između Kosova i Srbije nastavljaju da rade. Osnovane su samo dve od šest stalnih KPK (Merdare i Mutivode/Mutivode).

Falsifikovanje evra (krivičnopravni aspekti)

Kosovo ima nadležne organe i procedure za rad sa falsifikovanim novcem. Kosovo je takođe učestvovalo u aktivnostima „Perikla“. Krivični zakon treba dodatno uskladiti sa Direktivom EU o zaštiti evra i drugih valuta od krivotvorenja.

2.3. EKONOMSKI RAZVOJ I KONKURENTNOST

<i>Tabela 4.1:</i>	2015-20	2021	2022	2023
Kosovo – Ključne ekonomske brojke	prosek			
BDP po glavi stanovnika (% EU-27 u PPS)	22	24	24	25
Realni rast BDP-a	3.2	10.7	4.3	3.3
Stopa aktivnosti stanovništva starosti 15-64 (%),	39.8	39.3	38.6	40.7
<i>žensko</i>	19.5	22.0	22.0	24.2
<i>muško</i>	59.9	56.6	55.5	57.8
Stopa nezaposlenosti stanovništva starosti 15-64	28.7	20.7	12.6	10.9
<i>žensko</i>	34.2	25.0	16.5	18.2
<i>muško</i>	23.0	19.0	11.0	7.7
Zaposlenost stanovništva od 15-64 godine (godišnji	1.4	10.4	5.4	5.4
Nominalne plate (godišnji rast %)	2.5	3.9	7.6	
Indeks potrošačkih cena (godišnji rast %)	0.9	3.3	11.6	4.9
Kurs u odnosu na EUR *	1.0	1.0	1.0	1.0
Stanje tekućeg računa (% BDP-a)	-7.1	-8.7	-10.2	-7.6
Neto direktne strane investicije, SDI (% BDP-a)	3.6	4.0	6.3	6.8
Bilans opće vlade (% BDP-a)	-2.9	-1.2	-0.5	-0.2
Dug opće vlade (% BDP-a)	16.8	21.5	20.0	17.5

* Evro se koristi kao de facto domaća valuta Izvor: Kosovska agencija za statistiku, Svetska banka i MMF

2.3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Ekonomsko upravljanje

Sve u svemu, ekonomska politika Kosova ostala je razborita. U 2023. godini nastavljena je

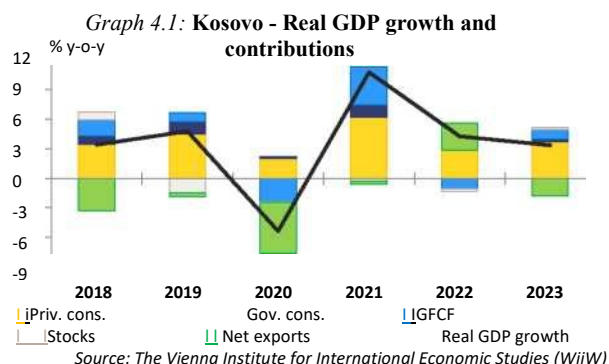
fiskalna konsolidacija, uprkos jednokratnim transferima ⁵korisnicima osnovnih penzija i dječijeg dodatka, u ukupnom iznosu od oko 0,7% BDP-a, te je značajno povećana javna kapitalna potrošnja. Vlada je donela fiskalno opreznu odluku usvajanjem, u julu 2023. godine, zakona kojim se boračke penzije odvajaju od minimalne plate. Zakon je stupio na snagu u avgustu 2024. godine, nakon revizije od strane Ustavnog suda. Masa plata u javnom sektoru nije premašila svoj zakonski limit za cijelu godinu. Primena *stend-baj*-aranžmana (SBA) sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) je dobro napredovala, a napredak je takođe postignut u sprovođenju zelene agende Kosova, uz podršku Fonda za otpornost i održivost MMF-a.

Političke smernice navedene u zaključcima Ekonomskog i finansijskog dijaloga od 16. maja 2023. delimično su implementirane. Mere za ublažavanje uticaja energetske krize na ugrožena domaćinstva i preduzeća uglavnom su bile dobro ciljane. Porezni prihodi su snažno porasli, delimično zbog nekih dobitaka od formalizacije. Ipak, poreska osnovica je i dalje oslabljena brojnim poreskim olakšicama, preferencijalnim poreskim stopama i posebnim režimima, dok je javna potrošnja opterećena specifičnim transferima zasnovanim na kategorijama, ostavljajući malo prostora za beneficije po osnovu imovinskog cenzusa i politike zapošljavanja. Finansijski nadzor nad JP je poboljšán, ali rad na uspostavljanju tela za fiskalni nadzor nije napredovao. Za 2024-2026, Program ekonomskih reformi Kosova (ERP) ima za cilj održavanje stabilnih javnih finansija i usklađenost sa fiskalnim pravilima, uz podršku ekonomskog rasta uglavnom kroz veću kapitalnu potrošnju.

Makroekonomska stabilnost

Ekonomski rast Kosova je usporen 2023. godine, uglavnom zbog slabije eksterne tražnje. Real

Rast BDP-a se smanjio na još uvek stabilnih 3,3% (pad sa 4,3% u 2022.), neznatno iznad

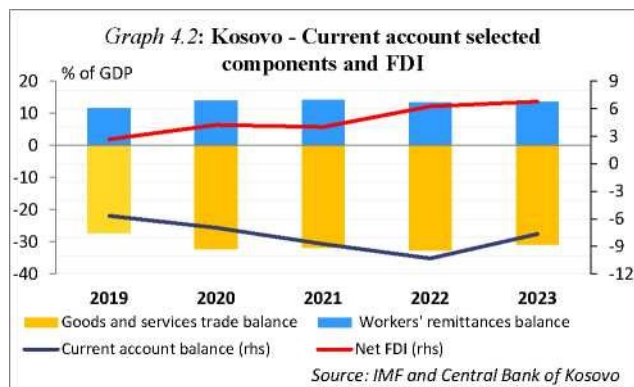

prosečna stopa od 3,2% rasta BDP-a u 2015-2020. Ključni faktor usporavanja privrede bio je negativan doprinos neto izvoza rastu, uglavnom zbog značajnog usporavanja rasta realnog izvoza. Ekonomski rast je bio podstaknut povećanjem rasta potrošnje domaćinstava zbog rasta realnih plata, većih bankarskih kredita, kao i blagog povećanja doznaka kao udela u BDP-u. Dalja podrška došla je od oporavka bruto investicija u fiksni kapital, što odražava snažno povećanje javnih investicija, kao i ubrzanje rasta javne potrošnje,

uglavnom zbog viših plata u javnom sektoru. Ekonomska aktivnost je značajno porasla u prvom tromesečju 2024., pri čemu se realni rast BDP-a ubrzao na 5,6% u odnosu na prethodnu godinu, u odnosu na 4% u prethodnom kvartalu. Kosovski BDP po glavi stanovnika ostaje najniži u regionu zapadnog Balkana, i iznosi 25% proseka EU u 2023. godini, samo nešto više od proseka od 22% u periodu 2015-2020.

⁵ Vlada je u julu 2024. godine odlučila da izdvoji dodatni iznos od 50 miliona evra, čime je dostiglo ukupno 100 miliona evra godišnje za dečiji dodatak.

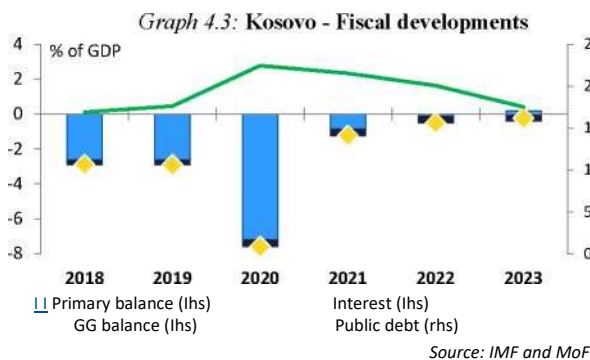
U 2023. godini, Kosovo je bilo svedok značajnog poboljšanja svoje spoljne pozicije. Deficit tekućeg računa pao je na 7,6% BDP-a, što je pad sa 10,3% u 2022. Ključni pokretači su bili niži deficit robne razmjene zahvaljujući boljem energetske bilansu, u kombinaciji sa kontinuiranim oživljavanjem izvoza usluga. Ovo je rezultiralo smanjenjem ukupnog trgovinskog deficita na i dalje veoma značajnih 30,8% BDP-a sa 32,8% godinu dana ranije. Doznake su blago porasle na skoro 14% BDP-a u 2023. godini, dok je suficit primarnog dohotka porastao na 1,9% BDP-a. Dalji nezvanični izvoz usluga i doznake odrazili su se velikim greškama i propustima u platnom bilansu (ekvivalentno 2,9% 2024., GDP) in 2023. U prvom kvartalu tekuće godine deficit tekućeg računa se pogoršao, sa ukupnim rastom u 4. kvartalu na 8,5 % BDP-a.

U 2023. godini, deficit tekućeg računa uglavnom je finansiran prilivom neto direktnih stranih investicija (SDI), koji je porastao za 0,5 procentnih poena (pps) na 6,8% BDP-a, pri čemu je najveći deo bio usmeren na nekretnine, kao i na finansijske i aktivnosti osiguranja. U istom periodu službene rezerve su iznosile 2 meseca uvoza roba i usluga.

U 2023. godini inflacija je značajno pala, nakon što je dostigla vrhunac u 2022. Inflacija potrošačkih cena je značajno usporila na 4,9% u proseku u 2023., što je znatno niže od stope od 11,6% registrovane 2022. godine, i dalje je pala na 2,1% u odnosu na prethodnu godinu u prvom osam meseci 2024. Glavna anti-inflatorna sila bila je niža globalna cena robe. Vlada je 2023. godine nastavila da podržava ugrožena domaćinstva i preduzeća subvencionisanjem računa za struju kako bi ublažila uticaj povećanja tarifa. Takođe je subvencionisao mesečne račune za struju oko 200.000 domaćinstava koja su trošila manje energije u poređenju sa istim periodom lane.

Fiskalna konsolidacija je nastavljena u 2023. uz dalje smanjenje glavnog deficita na pozadini visokog rasta prihoda i uprkos porastu javne kapitalne potrošnje. Glavni budžetski deficit pao je na 0,2% BDP-a u 2023. godini, u odnosu na 0,5% u 2022., što odgovara suficitu od 0,5% BDP-a prema definiciji fiskalnog pravila⁶.

rasli 9,3% u odnosu na prethodnu godinu,

uglavnom zahvaljujući povećanju potrošnje na robu i usluge (18%) i plate (17,5%). Ova povećana

⁶ Fiskalno pravilo postavlja gornju granicu na fiskalni deficit od 2% predviđenog BDP-a, isključujući kapitalne projekte koji se finansiraju prihodima od privatizacije i donatorima („investiciona klauzula“). Ovo izuzeće za investicije koje finansiraju donatori može se pozvati do 2026. godine, pod uslovom da udeo javnog duga ostane ispod 30% BDP-a. Dalje pravilo predviđa da povećanje mase plata u javnom sektoru ne može premašiti rast nominalnog BDP-a. Državni depoziti koji se koriste kao fiskalni amortizeri zakonski moraju ostati na nivou od 4,5% BDP-a sve dok vlada koristi prihode od privatizacije. Pravilo o dugu zahteva da javni i javno garantovani dug ne može biti veći od 40% BDP-a.

potrošnja na zarade nastala je zbog novog Zakona o platama u javnom sektoru, koji se primenjuje od februara 2023. Transferi i subvencije su porasli za samo 1,3% u odnosu na prethodnu godinu, što odražava postepeno povlačenje podrške vezanih za energetska krizu. Državni depoziti su pali na 2,4% BDP-a, u odnosu na 3,2% u 2022.

U pozadini snažnog fiskalnog učinka i visokog nominalnog rasta BDP-a u 2023. godini, udeo javnog duga u odnosu na BDP je opao, ali baza domaćih investitora za državni dug ostaje uska. Koeficijent javnog duga pao je na 17,5% BDP-a na kraju 2023. sa revidiranih 20% godinu dana ranije i dalje na 15,8% BDP-a u junu 2024. Ove brojke ne uključuju državnu obavezu za neoporezivanje u vezi sa COVID-19 povlačenja 10% penziona štednje iz Kosovskog fonda za penzionu štednju (KPST), koje je vlada počela da vraća u 2023⁷. U 2023. godini, domaći dug, koji drži uska baza investitora, značajno je opao za skoro 13% u odnosu na prethodnu godinu, delom zbog nedostatka operativnog odbora u KPŠ-u u prvoj polovini godine. U junu 2024. godine, udeo unutrašnjeg duga koji je držao KPŠ iznosio je 48%, dok su Centralna banka Kosova i komercijalne banke držale dodatnih 21%, odnosno 22%. Spoljni dug, koji se uglavnom duguje međunarodnim donatorima, porastao je za oko 8% u 2023. To uključuje zajmove Međunarodnog monetarnog fonda, Svetske banke i Evropske investicione banke. U aprilu 2024. godine, Kosovo je po prvi put dobilo suvereni kreditni rejting 'BB-', sa stabilnim izgledima, od Fitch Ratings-a. Ovo bi moglo pomoći Kosovu da pristupi međunarodnim tržištima obveznica u bliskoj budućnosti.

Postignut je određen napredak u rešavanju fiskalnih rizika i poboljšanju transparentnosti. Vladine inicijative za poboljšanje implementacije projekata dovele su do značajnog povećanja javne kapitalne potrošnje u 2023. Međutim, ponavljajuće nedovoljno izvršenje kapitalnog budžeta ukazuje na još uvek slab kapacitet planiranja i implementacije. Prekoračenje potrošnje na boračke penzije nije rešeno zbog nepostojanja re-klasifikacije korisnika. Budžet za 2024. uključuje znatno niža ukupna izdvajanja u poređenju sa budžetom iz prethodne godine, čime se poboljšava fiskalna transparentnost. Samostalna analiza fiskalnog rizika JP, ograničena na JP visokog rizika, objavljena je u novembru 2023. U decembru 2023. godine, distributivna kompanija KEDS i kompanija Elektrosever potpisali su komercijalni ugovor. Ovo je bila velika prekretnica u implementaciji Energetske mape puta dogovorene u junu 2022. između Kosova i Srbije u okviru Dijaloga uz podršku EU. Zaključivanje ovog ugovora omogućilo je početak snabdevanja i fakturisanja u četiri opštine na severu Kosova, čime su smanjeni fiskalni rizici.

Tri godine značajne fiskalne konsolidacije stvorile su prostor za planirani snažan fiskalni impuls u 2024. Budžet za 2024. očekuje da će glavni deficit porasti na 2,7% BDP-a, što podrazumeva snažan fiskalni stimulans uglavnom kroz vrlo ambiciozan porast javnih investicija. Međutim, deficit (prema definiciji fiskalnog pravila) ne bi premašio propisanu gornju granicu od 2% BDP-a, što je prikladno s obzirom na potrebu da se održi kredibilitet seta fiskalnih pravila koji dobro funkcioniše na Kosovu.

Funkcionisanje tržišta proizvoda

Poslovno okruženje

Određeni napredak je postignut u poboljšanju poslovnog okruženja. U novembru 2023. Vlada je usvojila Zakon o registru stvarnih vlasnika, koji čeka usvajanje u Skupštini. Zakon propisuje obaveze fizičkih i pravnih lica da evidentiraju podatke o stvarnom vlasništvu u Registar stvarnih vlasnika i precizira kazne za nepoštovanje. Bilo je i pozitivnih pomaka u rešavanju privrednih sporova. Do marta 2024. godine objavljeno je 2.126 prvostepenih presuda i 3.027 drugostepenih presuda Privrednog suda, koje su pravosnažne u avgustu 2022. godine. U avgustu 2024. godine stupio je na snagu novi Zakon o održivom ulaganju, nakon revizije od strane Ustavnog suda. Svrha Zakona je da stvori sveobuhvatan pravni okvir za zaštitu, promociju i podsticanje održivih investicija na Kosovu.

⁷ MMF procenjuje obavezu prema Kosovskom fondu za penzijske štednje na 1,8% BDP-a 2020. godine.

Vlasti su pojačale napore na smanjenju neformalnog sektora. U julu 2023. godine, Poreska uprava Kosova usvojila je novi godišnji akcioni plan za smanjenje neformalne ekonomije, sa fokusom na rešavanje netačnog ili neprijavljivanja i neplaćanja poreza na dohodak fizičkih lica i identifikaciju poreskih obveznika sa visokim prihodima koji ne podnose ili neispravno podneti poresku prijavu. U decembru 2023. godine Skupština je usvojila Zakon o upravljanju poreskim postupcima, kojim su izmenjeni zakonski zahtevi koji se odnose na brojna pitanja koja utiču na formalizaciju privrednih delatnosti ili rada na crno. Takođe je regulirao prikupljanje informacija i razmjenu informacija sa trećim stranama, kao što su komercijalne banke i partnerske zemlje. Ostale izmene uključuju ograničenje od 300 evra za gotovinske transakcije. Prema indeksu percepcije korupcije Transparency International-a, Kosovo je poboljšalo svoj rezultat 2023. godine, zauzimajući 83. mesto, jednu poziciju više nego 2022. godine.

Uticaj države na tržišta proizvoda

Kosovo treba dalje da uskladi svoj okvir politike državne pomoći sa pravilima i principima EU. Sadašnjem okviru nedostaje koherentan pristup državnoj pomoći ili sveobuhvatna strategija i procene troškova i koristi za dodeljenu pomoć i subvencije, dok Skupština još uvek nije imenovala Komisiju za državnu pomoć.

Privatizacija i restrukturiranje

Kosovo je preduzelo dalje korake da uspostavi suvereni fond. Sredinom decembra 2023. Skupština je usvojila Zakon o osnivanju državnog fonda, ali ga, na zahtev dve opozicione stranke, razmatra Ustavni sud. Očekuje se da fond preuzme društvena preduzeća⁸ i imovinu kojom upravlja Kosovska agencija za privatizaciju, kao i neka JP kojima upravlja Ministarstvo ekonomije, nakon što poboljšaju svoje finansijske performanse. Međutim, osnivanje fonda neće biti dovoljno za rešavanje dugotrajnih pitanja lošeg finansijskog učinka i upravljanja JP. Tokom izveštajnog perioda, započeta je sveobuhvatna revizija imovine Kosovske agencije za privatizaciju, identifikujući imovinu koja je pogodna za državni fond.

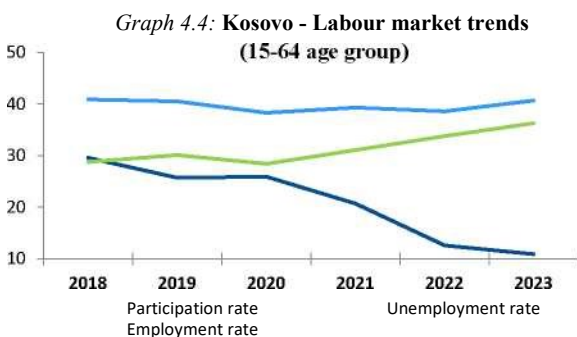
Funkcionisanje finansijskog tržišta

Bankarski sektor je ostao otporan i nastavio se širiti snažnim tempom. Profitabilnost bankarskog sektora je blago opala, sa prosečnim procentom prinosa na kapital pao na 19,7% u 2023. godini, sa 20,6% u 2022. i dalje na 19,3% u julu 2024. Na kraju 2023. godine, udeo nekvalitetnih kredita je stajao na istorijski niskom nivou od 2%, dok se popeo na 2,1% na kraju jula 2024. Ipak, kvalitet aktive treba pomno pratiti u kontekstu viših kamatnih stopa i smanjene likvidnosti. Odnos regulatornog kapitala banaka prema rizičnoj aktivi porastao je na 15,8% u 2023. godini i dalje na 15,9% u julu 2024. godine, što je udobno premašilo regulatorni minimum od 12%. Realni rast kredita ubrzao se na prosečnih 9,2% u 2023., sa 5,8% u 2022. i dalje na 10,6% u odnosu na prethodnu godinu u prvoj polovini 2024. godine, pri čemu su krediti stanovništvu rasli mnogo bržom stopom nego krediti privredi. Rast depozita u realnom iznosu iznosio je u proseku 9% u 2023. godini, u poređenju sa smanjenjem od oko 1% u 2022. godini, pre nego što je usporio na 6% u odnosu na prethodnu godinu u prvoj polovini 2024. godine. Uprkos proširenju i diversifikaciji portfelja Kosovske kreditne garancije Fonda, nedostatak lako dostupnih i pristupačnih kredita ostaje prepreka rastu malih i srednjih preduzeća (MSP).

Funkcionisanje tržišta rada

⁸ Vlasništvo nad društvenim preduzećima se smatralo zajedničkom društvenom imovinom u bivšoj Jugoslaviji.

Uprkos određenom napretku, tržište rada i dalje pati od veoma niskog učešća, visoke nezaposlenosti i velikih rodni razlika.

Source: Kosovo Agency of Statistics

33,4%, sa 33%% u 2022. godini, što je međutim najviše u regionu zapadnog Balkana. Kako bi poboljšala situaciju, vlada je pokrenula pilot fazu šeme Garancije za mlade u dve opštine, istovremeno reformišući javne službe za zapošljavanje. Slabi rezultati tržišta rada doprinose kontinuirano visokim stopama emigracije. Uz podršku zajma Svetske banke i tehničke pomoći, vlasti su u maju 2024. godine najavile početak pilot šeme socijalne pomoći koja se temelji na imovinskom cenzusu kako bi se temeljno reformisao sistem i učinio ga bolje ciljanim u periodu od 5 godina.

2.3.2. Kapacitet da se nosi sa pritiskom konkurencije i tržišnim snagama u EU

Obrazovanje i inovacije

Poboljšanje kvaliteta obrazovanja i njegovo usklađivanje sa potrebama tržišta rada ostaje ključni izazov. Da bi se pozabavila nedovoljnim učešćem u obrazovanju u ranom detinjstvu, Skupština je u julu 2023. usvojila prvi kosovski zakon o obrazovanju u ranom detinjstvu. Kvalitet i relevantnost obrazovanja narušeni su nedostatkom kvalitetnog materijala za učenje u školama, nedostatkom početne obuke i kontinuiranog stručnog usavršavanja nastavnika, te nedovoljnim brojem inspektora za ocenjivanje nastavnika. O tome svedoči 81. i poslednje mesto u ciklusu Programa za međunarodnu procenu učenika (PISA) Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) za 2022. i još uvek visoka nezaposlenost među diplomcima visokog obrazovanja. Ministarstvo unutrašnjih poslova je krajem marta 2024. godine usvojilo Uredbu o postupku izbora i imenovanja kadrova u javnim obrazovnim ustanovama i ustanovama za preduniverzitetsko obrazovanje. Da bi se olakšao prelazak iz škole na tržište rada, Kosovo je počelo da primenjuje pristup dualnog obrazovanja u školskoj 2023/2024.

Rezultati istraživanja i inovacija na Kosovu zaostaju. U 2024. godini, budžet izdvojen za istraživanje i razvoj iznosi 15 miliona evra (0,1% BDP-a), što je daleko ispod zakonom propisanih 0,7% BDP-a. Postignut je određeni napredak u implementaciji programa Horizon Europe za istraživanje i inovacije, sa ukupno 35 projektnih predloga podnesenih 2023. godine, od kojih je šest dobilo ukupna sredstva EU od oko 0,7 miliona evra. Vlada je u julu 2023. odobrila Nacionalni program nauke za period 2023-2028, koji je glavni strateški dokument o nauci i istraživanju.

Fizički kapital i kvalitet infrastrukture

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u poboljšanju putne i železničke infrastrukture. Tokom izveštajnog perioda, nije bilo napretka na autoputu Priština - Merdare ili 'Autoputu mira'. Radovi na sanaciji železničke rute 10 nastavljeni su sporim tempom. Tender za signalizaciju i telekomunikacije, koji je od najvećeg prioriteta, još uvek kasni, zbog nedostatka finansiranja. Transportni sistem se i dalje suočava sa nekoliko izazova u smislu bezbednosti, nedovoljnog održavanja i slabog administrativnog kapaciteta regulatornih institucija.

Uprkos nedavnim naporima da se diversifikuje snabdevanje energijom, energetski sektor ostaje ključno usko grlo za ekonomski razvoj Kosova. Nedostatak energetske sigurnosti, zbog nepouzdanosti starih blokova na lignit, dovodi do značajnih troškova poslovanja i predstavlja jednu od najvećih prepreka za privlačenje visokokvalitetnih stranih direktnih investicija. Potražnja i potrošnja energije nastavljaju brzo da rastu i udvostručili su se od 2000. Kosovo takođe pati od velikih tehničkih i komercijalnih gubitaka u distributivnoj i prenosnoj mreži zbog loše infrastrukture (više od 20% ukupno). U decembru 2023. godine, Skupština je usvojila Zakon o obnovljivim izvorima energije, koji predviđa proces konkurentnog nadmetanja za podršku projektima obnovljive energije, zamenjujući prethodni sistem „fid-in“ tarifa. U martu 2024, Kosovo je uspešno završilo svoju prvu solarnu aukciju.

Digitalna transformacija privrede napreduje, ali je digitalizacija javnih usluga još u ranoj fazi. Prema OECD-u⁹ (2024), Kosovo je lider u regionu zapadnog Balkana sa 98,6% domaćinstava koja imaju neki oblik pristupa Internetu u 2023. godini, premašujući prosek EU od 93,08%. Međutim, korišćenje fiksnog širokopojasnog pristupa pada ispod regionalnog proseka, zbog infrastrukture slabijeg kvaliteta, nedostupnosti mreža u nekim regijama, pristupačnosti i niske potražnje. Potrebno je učiniti više na obuci kvalifikovanih radnika u brzo rastućem sektoru informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT), gde potražnja za zaposlenima nadmašuje ponudu. Digitalna agenda 2030, koja je na snazi od juna 2023., pruža sveobuhvatan okvir za digitalnu transformaciju, uključujući 5G tehnologije i digitalizaciju poslovanja i javnih usluga. Digitalizacija potonjeg je još uvek u ranoj fazi jer se samo 10% svih javnih usluga nudi online, a većina njih je informativnog karaktera (OECD, 2024).

Sektorska i struktura preduzeća

Sektor usluga je nastavio da dominira ekonomskom aktivnošću u 2023. godini, obezbeđujući 46% bruto dodane vrednosti (BDV). Sektorska struktura BDV pokazuje postepeno povećanje udela trgovine na veliko i malo, na 14,2% u 2023. godini, sa manje od 13% u 2019. godini, dok je udeo građevinarstva ostao nepromenjen na 8,2% u odnosu na 5 godina ranije. Ovi doprinosi delimično odražavaju investicije, koje, iako su bile visoke u protekloj deceniji, nisu podržale rast domaće proizvodne baze ili razmenljivog sektora (OECD¹⁰, 2021). Udeo poljoprivrede u BDV neznatno je porastao na 7,8% u 2023. godini, u odnosu na 7,2% u 2019. Istovremeno, udeo delatnosti nekretninama pao je za 1,1 pp na 5,9% u odnosu na 2019., praćeno smanjenjem doprinosa javne uprave i obrazovanje.

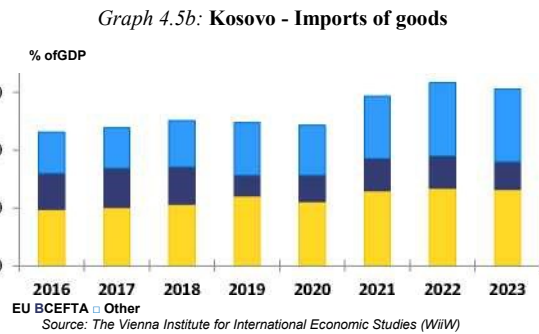
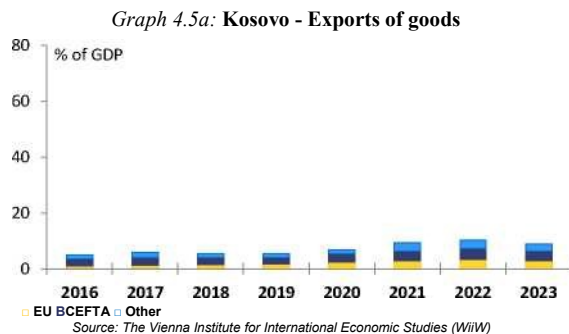
MSP predstavljaju preko 99% registrovanih preduzeća i imaju težak pristup finansijama. MSP i porodična preduzeća čine 80,4% zaposlenih u nefinansijskim preduzećima i stvaraju 81% ukupne dodate vrednosti na Kosovu. Prema OECD-u¹¹ (2022), Kosovo je postiglo napredak u primeni Zakona o malom biznisu, sa glavnim dostignućima u uslugama podrške za MSP, internacionalizaciji MSP, javnim nabavkama i standardima i tehničkim propisima. Pristup finansijama ostaje prepreka rastu zbog strogih zahteva banaka za kreditima, što pogađa uglavnom manja preduzeća. Za skoro 8 godina portfelj Kosovskog kreditno-garantnog fonda dostigao je kumulativnu vrednost odobrenih kredita od oko 664 miliona evra (7% BDP-a), dok je vrednost garantovana od strane fonda dostigla 348 miliona evra, raspoređenih u preko 15 000 kredita. .

Ekonomska integracija sa EU i cenovna konkurentnost

⁹ OESR (2024), *Izglede konkurentnosti zapadnog Balkana 2024*.

¹⁰ OESR (2021), *Konkurentnost u jugoistočnoj Evropi: perspektiva politike*.

¹¹ OESR (2022), *Indeks politike malih i srednjih preduzeća, zapadni Balkan i Turska 2022*.

EU je ostala najveći trgovinski partner Kosova i izvoz usluga se brzo proširio.

U 2023. godini, EU je činila 42,4% ukupnog uvoza robe Kosova, što je manje nego u 2019. (49,1%), dok je udeo partnera CEFTA-e povećan za skoro 2 pp na 16,3%. Od sredine juna 2023. zabranjen je uvoz srpske robe, izuzev sirovina, poluproizvoda, mineralnih đubriva, stočne hrane, mašina i opreme. Udeo EU u kosovskom izvozu robe opao je na 32,3% u 2023. godini, sa 33,2% u 2019. godini, dok je udeo zemalja CEFTA pao na skoro 40%, sa 43% u 2019. Otvorenost trgovine (tj. ukupna vrednost izvoza i uvoza) ostao na 110,2% BDP-a u 2023. godini, što je znatno više nego u 2019. (85,8%) zahvaljujući znatno većoj vrednosti trgovine robom i uslugama. Izvoz usluga je znatno veći od izvoza robe. Njima dominiraju brzo rastuće turističke usluge (uglavnom vezane za turizam dijasporice iz zapadne Evrope), nakon čega sledi izvoz ICT usluga, koji je još brže rastao poslednjih godina.

Države članice EU ostaju glavni investitori na Kosovu. Neto priliv stranih direktnih investicija porastao je za oko 18% u 2023. godini, uglavnom zahvaljujući značajnim investicijama dijasporice u nekretnine, praćene finansijskim i osiguravajućim aktivnostima. Velika koncentracija u ovim sektorima (82% priliva SDI) malo doprinosi poboljšanju izvoznih kapaciteta Kosova. Udeo EU u neto zalihama SDI na Kosovu dostigao je 42,4% u 2023. godini, u odnosu na 34,2% u 2019. Udeli Njemačke i Švicarske (dve zemlje sa velikom dijasporom sa Kosova) porasli su na 18,6% odnosno 18,2%, respektivno, u 2023. godini. sa 12,8% i 12,1% u 2019.

2.4. JAVNE NABAVKE, STATISTIKA, FINANSIJSKA KONTROLA

Poglavlje 5 - Javne nabavke

Pravila EU osiguravaju da su javne nabavke dobara, usluga i radova u bilo kojoj državi članici transparentne i otvorene za sve kompanije EU na osnovu nediskriminacije i jednakog tretmana.

Institucionalna postavka i pravno usklađivanje

Pravni **okvir o javnim nabavkama ostaje delimično usklađen sa pravnim tekovinama EU** o javnim nabavkama. Nacrt novog zakona o javnim nabavkama već tri godine čeka na odobrenje Ministarstva finansija, rada i transfera. Izvršni propisi novog zakona još uvek nisu izrađeni. Novi Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama još uvek se čeka na usvajanje.

Funkcionalna nezavisnost Tela za reviziju nabavki (TRN) naglašena pravnim *tekovinama EU* mora se odraziti u novom Zakonu o javnim nabavkama. Telo za reviziju treba da bude operativno, da poveća svoje kapacitete i da upravlja procesom revizije na blagovremen, efikasan i transparentan način.

Saradnja između Regulatorne komisije za javne nabavke (RKJN), TRN, Nacionalne revizorske kancelarije Kosova, Agencije za sprečavanje korupcije i Kosovskog autoriteta za konkurenciju je ojačana i formalizovana kako bi se smanjili rizici u ovoj oblasti. Međutim, RKJN nastavlja da radi sa nedovoljnim tehničkim i ljudskim kapacitetima. Komisija je 2023. godine započela aktivnosti preventivnog *ex ante* praćenja postupaka nabavki, identifikujući slučajeve kršenja zakona i

diskriminatornih kriterijuma. Od januara 2024. ovo praćenje zasnovano na riziku automatizovano je i uvedeno putem platforme za e-nabavke bez diskrecionog prava naručioca.

Kapaciteti za sprovođenje i primena

Kosovsko **tržište javnih nabavki** je procenjeno na 8,23% BDP-a u 2023. godini, u poređenju sa 6,5% u 2022. godini. U 2023. godini, potpisano je 10.183 javnih ugovora, u poređenju sa 10.290 u 2022. godini. U smislu vrednosti, ugovori potpisani u 2023. godini bili su vredni 810 miliona evra, u odnosu na 559 miliona evra 2022.

U 2023. godini ukupna vrednost potpisanih ugovora uz najbolji odnos cene i kvaliteta iznosila je 114 miliona evra ili 14,19% (u odnosu na 5,66% u 2022. i 1% u 2021. godini). RKJN ohrabruje i podržava korišćenje ovog kriterijuma kroz obuku. Kriterijum najniže cene ostaje dominantan i predstavlja 85,81% dodeljenih javnih ugovora, u poređenju sa 94,34% u 2022. godini. Dobar prosek od 3,5 ekonomskih operatera po tenderu je dostavio ponude u 2023. godini.

Kosovo bi trebalo da unapredi svoje planiranje i smanji upotrebu postupaka nabavke sa pregovorima. Kako bi se smanjili rizici od zloupotrebe i prevare, važno je osigurati potpunu transparentnost, pružiti robusno obrazloženje koje objašnjava odluku o dodeli i održavati revizorske tragove. U 2023. godini, pregovarački postupci bez objavljivanja obaveštenja o ugovoru iznosili su 13,5%, pri čemu je većinu ugovora zaključila Kosovska energetska saradnja. Međusobna povezanost između sistema elektronske nabavke i drugih relevantnih vladinih IT sistema, kao što je Kosovski sistem finansijskog upravljanja i informacionih sistema, ne funkcioniše .

Kapacitet **naručilaca za upravljanje procesima javnih nabavki** varira. U 2023. godini organizovana je obuka za 136 službenika iz 62 ugovorna tela o istraživanju tržišta i korišćenju najboljeg odnosa cene i kvaliteta i potrebno je nastaviti planiranje i implementaciju ugovora.

Efikasan sistem lečenja

Kosovsko zakonodavstvo o **pravu na pravni lek** je uglavnom u skladu sa pravnim tekovinama EU. Žalbe na konkursne nagrade mogu se uložiti putem platforme za e-nabavke. Međutim, Kosovo treba da obezbedi da TRN ostane funkcionalno nezavisan kako bi upravljao žalbama na blagovremen, efikasan i transparentan način. Upotreba kratkoročne eksterne ekspertize preporučuje se samo za razmatranje konkretnih slučajeva i treba je zameniti dugoročnim kvalifikovanim pravnim stručnjacima za reviziju, koji osiguravaju pravovremene i kvalitetne odluke po žalbama. Odbor TRN je još uvek nepotpun.

Poglavlje 18 - Statistika

Evropsku statistiku razvijaju, proizvode i distribuiraju države članice EU, rukovodeći se principima i kriterijumima kvaliteta razrađenim u Uredbi o evropskoj statistici, kao što su profesionalna nezavisnost, nepristrasnost, pouzdanost, transparentnost i poverljivost. Uspostavljena su zajednička pravila za metodologiju, proizvodnju i diseminaciju statističkih informacija, koja su dalje precizirana u sektorskim zakonima koji čine pravnu tekovinu EU o statistici.

Što se tiče **statističke infrastrukture**, još uvek treba intenzivirati implementaciju pravnog okvira. Kosovska agencija za statistiku (ASK) treba da ojača svoju ulogu glavnog zvaničnog statističkog tela, da poboljša statističko upravljanje i koordinaciju između institucija nacionalnog statističkog sistema i da obezbedi bolji pristup administrativnim izvorima podataka. Kancelarijska infrastruktura i kapaciteti ASK-a su u stalnoj potrebi za nadogradnjom, a njeni interni sistemi, procesi i delegirano upravljanje ostaju izazov. Prenos podataka Eurostatu nastavlja da se poboljšava. KAS je pokrenuo svoju novu Internet stranicu u julu 2023., koju bi trebalo dodatno poboljšati sa više sadržaja.

Što se tiče **klasifikacija i registara**, Kosovo nastavlja da koristi evropsku klasifikaciju ekonomskih aktivnosti (NACE Rev. 2). Registri poljoprivrede, poslovanja i domaćinstava se redovno ažuriraju,

ali registar stanovništva ostaje zastareo.

Što se tiče makroekonomske statistike, u izveštajnom periodu su zabeležena određena poboljšanja objavljivanjem, po prvi put, BDP prema pristupu prihoda za 2021-2022 i regionalnog BDP-a po statističkim regionima na Kosovu za 2018-2021 u decembru 2023. Ostaju metodološke nedoslednosti. Kvartalni sektorski računi se ne sastavljaju redovno. Broj prenosnih tabela Evropskog sistema računa 2010 (ESA 2010) poslanih Eurostatu nastavio je da raste i podaci su poboljšani. Što se tiče statistike državnih finansija i procedure prekomernog deficita, potreban je dalji rad na potpunom usklađivanju sa ESA 2010, uključujući poboljšanje pokrivenosti i pravovremenosti tabela procedura u slučaju prekomernog deficita i popunjavanje upitnika. Kvalitativni aspekti tabela statistike državnih finansija koje se dostavljaju Eurostatu još uvek treba poboljšati. Eurostatu se dostavljaju mesečne statistike međunarodne trgovine robom.

Strukturna **poslovna statistika** je ograničena u dostupnosti i nema razlike između javnih i privatnih investicija ili po sektorima. Statistika turizma i saobraćaja nije usklađena sa *acquis-em*. ICT statistika za domaćinstva se redovno objavljuje. ICT statistika za preduzeća za 2022. objavljena je u novembru 2023. HICP je u skladu sa rokovima za prenos. Neke nacionalne kratkoročne poslovne statistike postoje, ali nisu u skladu sa zahtevima evropske poslovne statistike.

Što se tiče **socijalne statistike**, popis stanovništva i stanova sproveden je između 5. aprila i 24. maja 2024. ASK je primio određene kritike zbog kašnjenja u pripremi i zabrinutosti zbog nedovoljne javne svesti i komunikacijske kampanje, posebno u odnosu na nevećinske zajednice. Zajednice u četiri opštine na severu ponovo su bojkotovale popis, dok je manjinsko stanovništvo u drugim delovima Kosova učestvovalo. Popis je u velikoj meri oslanjao na ljudske resurse ASK, što je dovelo do kašnjenja u drugim oblastima rada. Najnovija statistika o prihodima i životnim uslovima za 2022. godinu objavljena je u decembru 2023. Statistika socijalne zaštite se proizvodi na mesečnoj bazi, dok se statistika tržišta rada proizvodi samo delimično. Kosovo još uvek ne objavljuje statistiku o indeksu troškova rada, strukturi podataka o zaradama ili slobodnim radnim mestima. Statistika obrazovanja usklađena je sa međunarodnom standardnom klasifikacijom obrazovanja. Statistika javnog zdravlja i kriminala još nije u skladu sa standardima EU. ASK treba da poboljša prikupljanje i kompilaciju podataka razvrstanih po polu. Kosovo nema Indeks rodne ravnopravnosti.

Što se tiče **poljoprivredne statistike**, izrada ankete poljoprivrednih gazdinstava je urađena u skladu sa *EU acquis*, uprkos kašnjenjima. Nije bilo promena u pogledu proizvodnje indeksa cena poljoprivrednih proizvoda i ekonomskih računa za poljoprivredu, izrade bilansa ponude i indeksa rada u poljoprivredi, te prenosa statistike poljoprivrede Eurostatu.

Statistike energetike i životne sredine ostaju delimično u skladu sa *acquis-em*. Statistički podaci o potrošnji energije se prikupljaju i redovno objavljuju. Nedostatak indikatora energetske efikasnosti je prepreka za izveštavanje o uštedi energije. Kosovo redovno dostavlja podatke o komunalnom otpadu. Ostvaren je napredak u vezi s računima emisija u zrak i ekološkim porezima, iako još uvek nisu ispunjeni zahtevi za usklađenost.

Poglavlje 32 - Finansijska kontrola

EU promovise reformu nacionalnih sistema upravljanja radi poboljšanja upravljačke odgovornosti, dobrog finansijskog upravljanja prihodima i rashodima i eksterne revizije javnih sredstava. Pravila finansijske kontrole dodatno štite finansijske interese EU od prevare u upravljanju fondovima EU i štite evro od krivotvorenja.

Javna interna finansijska kontrola

Kosovo nastavlja da ima okvir politike javne unutrašnje finansijske kontrole (PIFC) integrisan u strategiju upravljanja javnim finansijama za 2022-2026. Međutim, stopa implementacije aktivnosti PIFC-a ostala je spora. Rad na izradi novog Zakona o upravljanju javnim finansijama je u toku, a

zakonodavstvo o PIFC-u treba uskladiti sa novim Zakonom o UJF nakon usvajanja i sa poslovníkom Vlade i drugim relevantnim zakonima o javnoj upravi. Centralna jedinica za harmonizaciju izrađuje izveštaj PIFC-a godišnje, ali njegovo pravovremeno objavljivanje i usvajanje ostaje izazov. Efikasna primena **upravljačke odgovornosti** ostaje izazov za budžetske korisnike i na centralnom i na lokalnom nivou. Linije delegiranja i odgovornosti moraju biti bolje ugrađene u administrativnu praksu i kulturu javne uprave.

Zakonski okvir o **unutrašnjoj kontroli** i dalje se nedovoljno sprovodi, a kapaciteti centralne jedinice za harmonizaciju su i dalje slabi. Usvojeno je Administrativno uputstvo za Nacionalni program obuke za sertifikaciju internih revizora u javnom sektoru. Osiguravanje adekvatnog broja osoblja u jedinicama interne revizije ostaje izazov, bilo zbog neredovnog popunjavanja upražnjenih mesta ili penzionisanja službenika. Uprkos usvajanju metodologije monitoringa za osiguranje kvaliteta interne revizije u subjektima javnog sektora, šema osiguranja kvaliteta ostaje neefikasna zbog slabih kadrovskih kapaciteta i stručnosti u jedinicama interne revizije. Treba poboljšati sprovođenje preporuka unutrašnje revizije od strane budžetskih organizacija. Izveštavanje o nepravilnostima i dalje se ne koristi na odgovarajući način kao alat za upravljanje i kako to zahtevaju pravila za prijavljivanje slučajeva potencijalne prevare. Uprkos implementaciji kontrole obaveza, njeno funkcionisanje ostaje neefikasno, pošto mnoge javne institucije i dalje imaju zaostale obaveze (*videti odeljak 2.1.2*).

Eksterna revizija

NAO je 2023. godine izradio novi Zakon o generalnom revizoru, u skladu sa principima INTOSAI, kako bi NAO mogao delovati efikasnije i nezavisnije. Međutim, njegovo usvajanje ostaje na čekanju. Funkcionisanje NAO-a treba osigurati u praksi i ojačati za sve budžetske korisnike. Dodatno, administrativni kapaciteti NAO-a su i dalje slabi. Prakse upravljanja kvalitetom ostaju neefikasno implementirane. NAO i dalje treba da poveća broj i poboljša prakse **revizije učinka**, kao i da poboljša sisteme praćenja i praćenja. Ostaje da se poboljša primena preporuka NAO-a. Pored toga, NAO je usvojio Komunikacionu strategiju 2023-2026 kako bi poboljšao svoj doseg, ali svest građana o svom revizorskom radu je i dalje niska.

Zaštita finansijskih interesa EU

Uspostavljanje službe za koordinaciju borbe protiv prevara (AFCOS) i AFCOS mreže ostaje na čekanju. Odlukom kabineta premijera, planirano je da AFCOS postane koordinaciono telo bez istražnih ovlašćenja u okviru Trezora pri Ministarstvu finansija. Nema daljeg napretka u implementaciji relevantnog zakonodavstva.

Zaštita evra od falsifikovanja

Postoji delimična usklađenost sa pravnim **tekovinama EU** u vezi sa sistemom za borbu protiv falsifikovanja evra kroz Zakon o Centralnoj banci Kosova (CBK) i Krivični zakonik. CBK je usvojila Uredbu o gotovinskom poslovanju sa navedenim ciljem da konsoliduje platni sistem kako bi CBK postala članica Jedinственe zone plaćanja u evrima i imala pristup ciljnom poravnanju trenutnog plaćanja (*vidi 'Normalizacija odnosa između Kosova i Srbije'*). CBK je postigla određeni napredak u zaustavljanju cirkulacije falsifikata i rešavanju povećanog broja evro kovanica za koje je potvrđeno da su krivotvorene. Potrebni su dalji naponi u jačanju koordinacije i blagovremene razmjene podataka među ključnim institucijama, te jačanju kapaciteta Agencije za forenziku pri Ministarstvu unutrašnjih poslova i javne uprave.

3. DOBRO SUSJEDSKI ODNOSI I REGIONALNA SARADNJA

Dobrosusedski odnosi i regionalna saradnja čine suštinski deo procesa evropskih integracija Kosova. Oni pomažu da se postigne stabilnost, pomirenje i klima pogodna za konstruktivno rešavanje otvorenih bilateralnih pitanja i nasleđa prošlosti.

Kosovo je zadržalo svoje angažovanje u nizu inicijativa regionalne saradnje, kao što su

Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA), Energetska zajednica, Transportna zajednica, Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi i Savet za regionalnu saradnju.

Četvrti godišnji samit EU-zapadni Balkan održan je u Briselu u decembru 2023. godine, reafirmišući perspektivu zapadnog Balkana za članstvo u EU i istražujući mere za dalje unapređenje postepene integracije.

Kosovo se aktivno angažovalo u regionalnoj dimenziji Plana rasta za zapadni Balkan, aktivno učestvujući na sastancima ministara i lidera.

Na zajedničkom regionalnom tržištu, u oktobru 2023. godine, prvi put u regionu održan je Samit Berlinskog procesa, u Tirani. Usvojen je i dodatni sporazum o priznavanju stručne spreme za medicinske sestre, veterinare, farmaceute i babice. Mapa puta za roming između zapadnog Balkana i EU ušla je u prvu fazu implementacije. Kosovo je ratifikovalo sva četiri sporazuma o mobilnosti i deponovalo odgovarajuće instrumente obaveštenja. Na Zajedničkom komitetu CEFTA u oktobru 2024. usaglašeno je dvanaest velikih odluka. Zabrana na robu srpskog porekla, uvedena u junu 2023. godine, ukinuta je u oktobru 2024. i zamenjena je sistemom ručnih provera.

Nerešena sudbina **nestalih osoba** nestalih tokom sukoba 1990-ih ostaje ključno pitanje koje treba rešiti na zapadnom Balkanu. Kosovske vlasti su rešile deset slučajeva između juna 2023. i juna 2024. Od septembra 2024. još uvek je bilo 1 612 nestalih osoba kao posledica sukoba.

Tokom izveštajnog perioda, kombinovani rad Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) i lokalnih forenzičkih stručnjaka rezultirao je 64 terenske operacije, 11 ekshumacija i prikupljanjem 32 kompleta ljudskih ostataka. U avgustu 2023. godine, forenzičari iz Srbije učestvovali su u zajedničkoj forenzičkoj inspekciji četiri slučaja na Institutu za sudsku medicinu u Prištini, što je pozitivan pomak.

Od aprila 2021. godine nije održana nijedna sednica Radne grupe Beograd-Priština za nestala lica, koju vodi Međunarodni komitet Crvenog krsta, jer delegacija Kosova odbija da održava sastanke dok Srbija ne promeni šefa delegacije. U Ženevi je 31. januara 2024. godine održan ad hoc sastanak Radne grupe na nivou zamenika šefova delegacija. Uprkos ovom pozitivnom razvoju, saradnja Kosova i Srbije u okviru Radne grupe ponovo je bila otežana nekonstruktivnim ponašanjem obe strane.

Sprovođenje Deklaracije o nestalim osobama odobrena na visokom nivou u dijalogu uz podršku EU 2. maja 2023. nije počela jer strane još uvek pregovaraju – u okviru Dijaloga uz podršku EU – o projektnim zadacima za Zajedničku komisiju, koja je predviđeno da podrži napore za rešavanje sudbine preostalih nestalih osoba.

Kosovo ima bliske odnose sa **Albanijom**. Političke konsultacije između dva ministarstva spoljnih poslova održane su u aprilu 2024. godine, pod vodstvom zamenika ministara spoljnih poslova obe strane. U izveštajnom periodu nije održan nijedan međuvladin sastanak. Sporazum o ukidanju provera lične karte i pasoša na zajedničkoj granici stupio je na snagu u maju 2024.

Kosovo ima dobrosusedske odnose sa **Crnom Gorom**. Dva ministarstva spoljnih poslova održala su političke konsultacije u martu 2024. Takođe u martu 2024, Kosovo i Crna Gora su potpisale bilateralni sporazum o Programu prekogranične saradnje u okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) III za 2021-2027.

Kosovo održava opšte dobre odnose sa **Severnom Makedonijom**. Tokom izveštajnog perioda održano je nekoliko sastanaka na visokom nivou. Uoči predsedničkih i parlamentarnih izbora u Severnoj Makedoniji u maju 2024. premijer Kurti je sarađivao sa predstavnicima opozicionih stranaka.

Nema zvaničnih odnosa sa **Bosnom i Hercegovinom**, koja ne priznaje nezavisnost Kosova, a njih dvoje održavaju strogi vizni režim. Bilateralni sastanci su se povremeno održavali na

marginama regionalnih i multilateralnih samita. Kosovo se zalagalo da Bosna i Hercegovina treba ratifikovati regionalni sporazum o mobilnosti kako bi se omogućilo besplatno putovanje sa ličnim kartama.

Kosovo nastavlja da održava srdačne odnose sa **Turskom**, uključujući politički, odbrambeni, ekonomski i kulturni sektor. Predsednik Kosova posetio je Tursku kako bi prisustvovao diplomatskom forumu u Antaliji 2. marta 2024. i sastao se sa predsednikom Redžepom Taipom Erdoganom. Turska i Kosovo potpisale su sporazum o vojnoj saradnji u januaru 2024.

Gruzija, Republika Moldavija i Ukrajina ne priznaju nezavisnost Kosova.

4. NORMALIZACIJA ODNOSA KOSOVA I SRBIJE

normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije uz podršku EU nastavljen je i u izveštajnom periodu redovnim sastancima Dijaloga. Poslednji sastanak na visokom nivou između lidera održan je 26. juna 2024.

Nakon sastanka glavnih pregovarača 17. septembra 2024., obe strane su se zvanično obavezale da će se konstruktivno angažovati i brzo krenuti napred u proces normalizacije. U tom kontekstu i Kosovo i Srbija su se obavezali da u potpunosti sprovode sve svoje obaveze koje proizilaze iz Sporazuma o putu normalizacije i njegovog Aneksa za implementaciju, kao i svih prethodnih sporazuma iz dijaloga.

Ovo je usledilo nakon ranijeg napretka u normalizaciji odnosa između Kosova i Srbije, sa važnom prekretnicom, **Sporazumom o putu normalizacije** koji je postignut u Briselu 27. februara 2023. i njegovim **Aneksom za implementaciju** dogovorenim u Ohridu 18. marta 2023., pripremnim koracima ka uspostavljanju Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom na Kosovu; napredak u implementaciji Energetske mape puta; uzajamno priznavanje registarskih tablica i posvećenost rešavanju pitanja nestalih osoba. U skladu sa Aneksom o implementaciji, Sporazum je formalno postao deo odgovarajućih procesa pridruživanja Kosova i Srbije EU.

Od Kosova i Srbije se očekuje da sprovode svoje obaveze koje proizilaze iz Sporazuma o putu ka normalizaciji. Ovo uključuje osnivanje Asocijacije/Zajednice opština sa srpskom većinom (A/CSM). Očekuje se da Kosovo započne proces koji vodi ka uspostavljanju A/CSM-a na osnovu evropskog predloga koji je predstavljen stranama 21. oktobra 2023. Očekuje se da Srbija počne da ispunjava svoje obaveze iz Sporazuma paralelno pokretanjem priznavanja Kosova. dokumenata, simbola i institucija. Sporazum je važeći i pravno obavezujući za strane i sve formalnosti, uključujući i njegovo usvajanje ili „formalizaciju“, ne bi trebale stajati na putu napretka u njegovoj implementaciji. Strane takođe imaju obavezu da u potpunosti implementiraju sve prethodne sporazume o dijalogu. Konstruktivnost Strana će se ocenjivati isključivo na osnovu njihovog učinka u implementaciji. Normalizacija odnosa ostaje suštinski uslov na evropskom putu obe strane i obe rizikuju da izgube važne prilike u nedostatku napretka.

Tokom izveštajnog perioda, tenzije na severu Kosova su ostale visoke. Kosovo je u više navrata sprovodilo aktivnosti suprotne svojim obavezama iz Dijaloga, uključujući policijske operacije protiv kancelarija i službi koje podržava Srbija na severu, usvajanje uredbe Centralne banke Kosova o gotovinskim operacijama zabranjujući transakcije u bilo kojoj valuti osim evra od 1. februara 2024. godine, kao i zatvaranje kancelarija Poštanske banke Srbije i Pošte Srbije na severu Kosova. EU je u više navrata izražavala zabrinutost zbog stalnog nedostatka koordinacije od strane Kosova i negativnog uticaja na ljude na terenu, dok je ponovila da bi te akcije mogle dovesti do dalje eskalacije ionako nestabilne situacije - nedavno u svom saopštenju od 30. avgusta 2024. godine. odluka o gotovinskom poslovanju efektivno zabranjuje transfer sredstava iz Vlade Srbije kosovskim Srbima i drugim zajednicama, kao i kancelarijama na Kosovu koje podržava Srbija. Nažalost, nije bilo moguće pronaći međusobno prihvatljivo privremeno rešenje za osobe koje su najviše pogođene ovom uredbom. Na proces normalizacije nastavljaju da utiču nedovoljni koraci Srbije da obezbedi odgovornost za nasilni napad naoružanih napadača kosovskih Srba na

Kosovsku policiju 24. septembra 2023. godine u Banjskoj, koji je predstavljao najtežu eskalaciju u poslednjih nekoliko godina.

Kada je u pitanju stanje implementacije svih Dijalog sporazuma:

- Povlačenje **kosovskih Srba iz kosovskih institucija** u novembru 2022. i bojkot lokalnih izbora na severu Kosova u aprilu 2023. krše obaveze Srbije u okviru dijaloga i predstavljaju ozbiljno nazadovanje u poštovanju Srbije iz aprila 2013. godine „Prvi sporazum o principima koji regulišu normalizaciju odnosima” i direktno kršenje Sporazuma o pravosuđu iz 2015. godine. Dana 23. aprila Glasanje 2024. za opoziv četiri gradonačelnika kosovskih Albanaca u opštinama sa većinskim srpskim stanovništvom na severu, koji su izabrani 2023. godine, moglo je otvoriti put za povratak kosovskih Srba u kosovske institucije. Međutim, glasanje o opozivu je bojkotovano od strane biračkog tela kosovskih Srba - između ostalog zbog cenzusa od 50% svih registrovanih birača - aktuelni gradonačelnici za sada ostaju na funkciji. Povratak zvaničnika kosovskih Srba u kosovske institucije i održavanje lokalnih izbora na severu Kosova, koje je Srbija pozvala 13. septembra 2024. godine, mora da se obavi u skladu sa ranijim sporazumima o dijalogu i kosovskim zakonom.
- Još uvek nema daljeg napretka u implementaciji Sporazuma iz avgusta 2015. godine, koji je postavio principe za **uspostavljanje A/CSM**. Iako je EU pozdravila predavljanje prvog nacrtu statuta A/CSM Dijalogu na visokom nivou u maju 2023. od strane Upravljačkog tima, nacrt nije bio u skladu sa relevantnim sporazumima o dijalogu. Stoga je evropski predlog za uspostavljanje A/CSM na Kosovu predavljen stranama 21. oktobra 2023. Ovaj predlog je zasnovan na evropskim standardima i najboljim praksama i u potpunosti je u skladu sa kosovskim ustavnim okvirom. Kosovo i Srbija se sada pozivaju da se konstruktivno angažuju na uspostavljanju A/CSM bez daljeg odlaganja. Ova obaveza je deo implementacije Sporazuma o putu normalizacije odnosa, za koji se očekuje da će strane napredovati, kako je podsetio Evropski savet u oktobru 2023. Pitanje struktura koje podržava Srbija na Kosovu treba da se reši rešava u istom kontekstu, a ne kroz jednostrane i nekoordinisane mere.
- Očekuje se da se Kosovo i Srbija konstruktivno angažuju na **otvaranju mosta u Mitrovici** za saobraćaj vozila. Tokom avgusta 2024. godine, Kosovo je insistiralo na momentalnom potpunom otvaranju mosta. Stav EU ostaje da svaka odluka ili akcija o njegovom otvaranju mora biti dogovorena i koordinirana u kontekstu Dijaloga i sa bezbednosnim partnerima.
- U decembru 2023. godine, kompanije KEDS i Elektrosever potpisale su komercijalni sporazum neophodan da Elektrosever počne sa snabdevanjem električnom energijom u četiri opštine sa većinskim srpskim stanovništvom na severu Kosova. Sklapanjem ovog sporazuma deblokira se primena **Energetske mape za 2022.** koja detaljno opisuje implementaciju energetske mape iz 2013. i 2015. godine. Naplata i snabdevanje energijom zvanično su započeli u januaru 2024. godine. Strane se podstiču da se dogovore o prelaznom periodu kako bi omogućile širu pokrivenost naplate i plaćanja energije, kao i neophodne nadogradnje infrastrukture.
- Što se tiče **sporazuma o tehničkom dijalogu (2011-2012)**, mnogi nisu ili se samo delimično implementiraju. Dok se ne pronađu održiva rešenja, obe strane treba da ostanu posvećene kontinuiranoj implementaciji Aranžmana **o regionalnom predavljanju i saradnji**, koji omogućavaju učešće Kosova u regionalnim forumima. Nijedna strana ne bi trebalo da blokira rad regionalnih foruma zbog bilateralnih sporova. Sprovođenje **sporazuma o katastru i prihvatanju ugovora o univerzitetskim diplomama** još uvek se čeka zbog nesprovođenja od strane Srbije. Srbija takođe tek treba da se pozabavi pitanjem izmeštenih **srpskih administrativnih carinskih struktura** sa kosovskom denominacijom koje deluju unutar Srbije.
- Na **IBM-u**, privremeni zajednički prelazi (CCP) između Kosova i Srbije nastavljaju da rade.

Osnovane su samo dve od šest stalnih KPK (Merdare i Mutivode/Mutivode). Srbija još uvek nije uspostavila stalne CCP koje će biti domaćini na njihovoj strani (Jarinje/Rudnica, Končulj/Bela Zemlja i Depče/Mučibabe), što je dovelo do obustave sredstava EU za ovaj projekat u julu 2018. Pored toga, Srbija treba da se konstruktivno angažuje kako bi se omogućila izgradnja treće KPK čiji je domaćin Kosovo na severu Kosova u mestu Tabalije/Brnjak. Od Srbije su potrebni dodatni naponi da zatvori ilegalne puteve i obilaznice kako bi se obezbedilo isključivo korišćenje zvaničnih prelaza za robu i lica koja ulaze ili izlaze sa Kosova. Srbija bi trebalo da dozvoli nastavak zajedničkih sastanaka IUG-a na svim nivoima (lokalnom, regionalnom i centralnom), uz podršku EU.

- Što se tiče **slobode kretanja**, EU pozdravlja postepeno ukidanje tablica sa oznakom gradova na Kosovu koje je izdala Srbija i uzajamno priznavanje registarskih tablica, koje je održano u decembru 2023. i januaru 2024. Puna primena sporazuma o slobodi kretanja i dalje zahteva dodatni koraci.
- Obe strane moraju u potpunosti poštovati **Sporazum o telekomunikacijama** i ni na koji način ne dovode u opasnost njegovu dosadašnju uspešnu implementaciju. Od strana se takođe očekuje da se konstruktivno angažuju i pronađu održiva rešenja za preostala pitanja kao što su **harmonizacija frekvencija i poštanske usluge** kroz Dijalog.
- Srbija je prvobitno obustavila obradu zahteva **za međusobnu pravnu pomoć**. Nedavno je Kosovo odbilo zahtev za pomoć u slučaju Banjska. Obe strane bi trebale delovati u skladu sa relevantnim sporazumom o dijalogu. Srbija treba odmah da nastavi obradu i da se pozabavi i zahtevima na čekanju.
- Obe strane moraju doslednije poštovati **aranžmane za službene posete**. I Kosovo i Srbija treba da dozvole posete svog glavnog pregovarača i drugih vladinih zvaničnika kada se one najave i sprovode u skladu sa Aranžmanima, što nije uvek bio slučaj tokom perioda izveštavanja.
- Nije postignut napredak u implementaciji političke deklaracije o **nestalim osobama** usvojene u maju 2023. godine. Strane se ohrabruju da se uzdrže od politizacije ovog humanitarnog pitanja i odmah počnu s primenom deklaracije tako što će, kao prvi korak, pristati na Uslove Referenca za Zajedničku komisiju koja se osniva prema Deklaraciji.

Sve u svemu, Kosovo i Srbija su učestvovali u Dijalogu, ali moraju da pokažu ozbiljniju i konstruktivniju posvećenost da unaprede proces normalizacije. Idući dalje, Kosovo i Srbija takođe treba da ulože dalje značajne napore kako bi izbegli radnje koje potkopavaju stabilnost i retoriku koja ne vodi dijalogu i pomirenju.

5. EVROPSKI STANDARDI

KLASTER 2 : INTERNO TRŽIŠTE

Ovaj klaster obuhvata: slobodno kretanje robe (poglavlje 1); sloboda kretanja radnika (poglavlje 2); pravo na osnivanje i slobodu pružanja usluga (Poglavlje 3); slobodno kretanje kapitala (poglavlje 4); pravo privrednih društava (poglavlje 6); pravo intelektualne svojine (poglavlje 7); politika konkurencije (poglavlje 8); finansijske usluge (poglavlje 9) i zaštitu potrošača i zdravlja (poglavlje 28).

Chapter 1 - Slobodno kretanje robe

Slobodno kretanje robe osigurava da se mnogim proizvodima može slobodno trgovati širom EU na osnovu zajedničkih pravila i procedura. Tamo gde su proizvodi regulirani nacionalnim pravilima, princip slobodnog kretanja robe sprečava da ova pravila stvaraju neopravdane prepreke trgovini.

Opšti principi

Što se tiče **proizvodnje, distribucije i marketinga industrijskih proizvoda**, postepeno se usvaja relevantno zakonodavstvo za sprovođenje Zakona o opštoj bezbednosti proizvoda (koji je osmišljen tako da bude usklađen sa relevantnim *pravnim tekovinama EU*). Zakon o Centralnoj inspekciji tržišnog nadzora je na usvajanju.

Neharmonizovana područja

Provera kosovskog zakonodavstva u cilju eliminisanja trgovinskih barijera i obezbeđivanja usklađenosti sa obavezama iz **članova 34-36** Ugovora o funkcionisanju Evropske unije (UFEU) napreduje sporo zbog ograničenih kapaciteta i ljudskih resursa. Kontakt tačka za obaveštavanje prati obavezu obaveštavanja.

Harmonizirano područje: kvalitetna infrastruktura

Agencija za **standardizaciju** nije član evropskih i međunarodnih organizacija (Komitet za standardizaciju (CEN)/Evropski komitet za elektrotehničku standardizaciju (CENELEC)) zbog statusa Kosova. Njegov sistem e-standarda na mreži je delimično kompatibilan sa CEN/CENELEC-om i drugim međunarodnim telima za standardizaciju i potrebna su alternativna rešenja za brže usvajanje standarda. Agencija je uspostavila info centar o standardima.

Kosovska direkcija za akreditaciju (DAK) treba da obezbedi svoju nezavisnost i jasne upravljačke uloge i funkcije. Na Kosovu postoji 58 tela za ocenjivanje usaglašenosti.

Kosovska agencija za **metrologiju** još uvek nije pridruženi član Evropskog udruženja nacionalnih metroloških instituta (EURAMET). Inspektorat za **nadzor nad tržištem je** u izveštajnom periodu obezbedio 3 079 inspekcija bezbednosti proizvoda, izrekao 280 novčanih kazni, poslao 108 predmeta sudu i uspostavio mehanizam obaveštavanja za upozoravanje na slučajeve nebezbednih proizvoda identifikovanih putem nadzora tržišta. Tela za standardizaciju, akreditaciju, mere i nadzor nad tržištem nemaju dovoljno kapaciteta niti osoblja. Inspekcije u oblasti mera sada obavlja Centralna inspekcija za tržišni nadzor.

Harmonizovana oblast: sektorsko zakonodavstvo

Nije bilo napretka u usklađivanju sa EU *acquis-em* proizvoda „**novog i globalnog pristupa**“ .

Takođe nije bilo napretka u usklađivanju sa *acquis-em* proizvoda „**starog pristupa**“, uključujući REACH i označavanje hemikalija (CLP) *ili* proceduralnih **mera** tokom perioda izveštavanja. Inspektorati odgovorni za nadzor tržišta i provere bezbednosti proizvoda skloni su korupciji. Njihove ovlasti treba da budu jasno identifikovane i da se ne preklapaju. Kadrovi bi trebalo da budu dovoljni u smislu broja i kvaliteta.

Chapter 2 - Sloboda kretanja radnika

Državljeni jedne države članice EU imaju pravo da rade u drugoj državi članici i moraju imati iste radne i socijalne uslove kao i ostali radnici.

Što se tiče **pristupa tržištu rada**, i dalje su potrebne radne dozvole kako bi državljani EU i članovi njihovih porodica mogli da rade na Kosovu. Kosovska agencija za zapošljavanje izdala je 202 kratkoročne radne dozvole u 2023. godini, od kojih je 114 za državljane EU.

Što se tiče **koordinacije sistema socijalne sigurnosti**, Kosovo već ima bilateralne sporazume o socijalnoj sigurnosti sa Belgijom, Holandijom, Švajcarskom i Albanijom. Ovi sporazumi osiguravaju da će periodi rada na Kosovu od strane državljanina ovih zemalja (ili periodi rada u ovim zemljama od strane naroda Kosova) biti uzeti u obzir za pravo na beneficije socijalnog osiguranja. U toku su pregovori o sličnim sporazumima sa Slovenijom, Hrvatskom i Austrijom.

Nije postignut napredak u donošenju zakona za očuvanje **prava na dodatnu penziju** mobilnih radnika koji su radili u inostranstvu, uključujući zemlje članice EU.

Chapter 3 - Pravo osnivanja i sloboda pružanja usluga

Fizička i pravna lica EU imaju pravo da se nastanu u bilo kojoj državi članici i da pružaju prekogranične usluge. Za određene regulirane profesije postoje pravila o međusobnom priznavanju kvalifikacija. Pravila EU o poštanskim uslugama fokusiraju se na poboljšanje kvaliteta univerzalne usluge, postepeno otvaranje tržišta konkurenciji i uspostavljanje nezavisnog regulatora.

Što se tiče **prava osnivanja i slobode pružanja usluga**, Kosovo ostaje delimično usklađeno sa **pravnom tekovinama** EU o uslugama. Usvojen je novi trogodišnji akcioni plan (2024-2027) za usklađivanje sektorskog zakonodavstva sa pravnom *tekovinom* EU o uslugama, nakon čega je prethodni istekao bez zadovoljavajuće implementacije. Da bi se osiguralo da su njegova pravila usklađena sa Direktivom o uslugama EU, Kosovo bi trebalo dalje da poveća međuinstitucionalnu koordinaciju. Uslov da strane kompanije otvore kancelariju na Kosovu još uvek nije ukinut i onemogućava njihovu slobodu pružanja usluga.

Nije postignut značajan napredak u proširenju broja profesija registrovanih u jednoj tački za kontakt ili u njenoj transformaciji u korisniku prilagođenu onlajn tačku za pružanje usluga. Iako je dostupna preduzećima i javnosti, platforma pruža samo opšte informacije i nije korisna. Postoji nedostatak administrativnih kapaciteta uglavnom Ministarstva za industriju, preduzetništvo i trgovinu.

U oblasti **poštanskih usluga**, poštansko tržište Kosova je otvoreno za konkurenciju i zakonodavstvo je u skladu sa Direktivom o poštanskim uslugama. Kosovo treba da uskladi svoje zakonodavstvo sa Uredbom o uslugama prekogranične dostave paketa. Na poštanskom tržištu deluje jedan pružalac univerzalne usluge i 28 ostalih poštanskih operatera. Nacionalno regulatorno telo je pravno odvojeno i operativno neovisno, ali treba ga ojačati kako bi pratilo i sprovodilo nova pravila na poštanskom tržištu.

Zakon o **regulisanim profesijama** nije usklađen sa *pravnom tekovinom* EU i ne sadrži pravila o priznavanju stručnih kvalifikacija. Kosovo treba da usvoji novi horizontalni zakon za priznavanje profesionalnih kvalifikacija za pristup svim regulisanim profesijama, uskladi sa minimalnim zahtevima za obuku za sektorske profesije, izmeni postojeće sektorske zakone koji regulišu profesije i sačini detaljnu listu regulisanih profesija. Štaviše, Kosovo bi trebalo da se uskladi sa testom proporcionalnosti pre usvajanja nove uredbe o profesijama. Odeljenje za regulisana zanimanja u okviru Ministarstva prosvete nema dovoljno osoblja i treba ga ojačati.

Chapter 4 - Slobodno kretanje kapitala

U EU kapital i investicije moraju biti u mogućnosti da se kreću bez ograničenja, sa zajedničkim pravilima za prekogranična plaćanja. Banke i drugi privredni subjekti primenjuju određena pravila

za podršku borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Izvršenje plaćanja i dalje se pretežno obavlja u gotovini uprkos naporima da se promoviše finansijska inkluzija širenjem pristupa uslugama plaćanja. Transferi novca su uglavnom ograničeni na tradicionalne finansijske institucije. Potrebno je više posla kako bi se smanjili troškovi transakcije i olakšali klijenti koji nemaju bankovne usluge i kojima je nedovoljno usluga. Kosovo je usvojilo uredbu koja proširuje IBAN standarde na nebankarske finansijske institucije. Kosovo treba dalje da uskladi svoje zakonodavstvo sa Direktivom EU o platnim uslugama 2 i da se pozabavi nedostacima u regulatornom okviru za e-trgovinu. Ovo je ključno za stvaranje efikasnijih usluga elektronskog plaćanja.

Borba protiv pranja novca/suzbijanje finansiranja terorizma (AML/CTF) treba dodatno uskladiti sa četvrtom i petom Direktivom o sprečavanju pranja novca. Režim ciljanih finansijskih sankcija treba dodatno ojačati neophodnim izvršivim zakonskim propisima i naporima na izgradnji kapaciteta, uključujući uspostavljanje formalnog mehanizma koordinacije za okvir sankcija i sankcije za širenje oružja za masovno uništenje. Ustavni sud je u junu 2024. godine proglasio neustavnim Zakon o Državnom zavodu za proveru i oduzimanje neopravdane imovine. Vlada je usvojila nacrt zakona u septembru 2024. nakon što ga je izmenila u skladu sa preporukama Ustavnog suda. Nacrt zakona sada čeka usvajanje u Skupštini.

Unapređena je razmena informacija i nadzorni kapaciteti u borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, potpisivanjem Memoranduma o razumevanju između Centralne banke Kosova i Finansijsko-obaveštajne jedinice. Usvajanjem Priručnika o superviziji zasnovanoj na riziku za sprečavanje pranja novca i borbu protiv finansiranja terorizma, centralna banka je prešla sa okvira nadzora zasnovanog na pravilima na okvir nadzora zasnovan na riziku, kako to zahtevaju međunarodni i FATF standardi. Neophodno je uspostavljanje mehanizama za efikasno javno-privatno partnerstvo u cilju zajedničkog suočavanja sa rizicima od pranja novca i finansiranja terorizma.

U 2023. godini, broj prijavi sumnjivih transakcija na Kosovu iznosio je 888, što je pad od 6,2% u odnosu na 2022. U isto vreme, Kosovo i dalje treba da ojača međuinstitucionalnu saradnju.

Chapter 6 - Pravo kompanija

EU ima zajednička pravila o osnivanju, registraciji i zahtevima za obelodanjivanje preduzeća, sa komplementarnim pravilima za računovodstvo i finansijsko izveštavanje, kao i zakonsku reviziju.

O kompanijskom pravu i korporativnom upravljanju, priprema novog zakona o privrednim društvima traje već nekoliko godina. Zakon bi trebalo da reguliše posebne oblasti koje zahteva pravna *tekovina EU u oblasti prava kompanija*, a koja još uvek nedostaju u kosovskom zakonodavstvu, kao što su minimalni kapitalni zahtev, prava akcionara (uključujući podsticanje dugoročnog angažovanja akcionara), preuzimanja kompanija i obelodanjivanje informacije o kompanijama i njihovim ograncima. Takođe bi trebalo da bude usklađen sa Direktivom EU o upotrebi digitalnih alata i Direktivom EU o prekograničnim operacijama (spajanja, podele, konverzije).

Na osnovu procene eksternih stručnjaka, Kosovska agencija za registraciju preduzeća treba da unapredi svoju tehničku infrastrukturu (bazu podataka) i sprovede konkretne planove kako bi omogućila povezivanje sa sistemom međusobnog povezivanja poslovnog registra (BRIS) do trenutka pristupanja. Nedovoljna koordinacija i razmena podataka i dalje postoji između Kosovske agencije za registraciju preduzeća i Kosovskog saveta za finansijsko izveštavanje, što utiče na blagovremeno izveštavanje i objavljivanje računovodstvene dokumentacije. Zahtevi po pitanju izveštavanja ne uključuju objavljivanje naziva kompanija u određenim pravnim situacijama (npr. u stečajnom postupku) i još uvek ne postoji zakonska obaveza objavljivanja finansijskih izveštaja i revizorskih izveštaja javnih privatnih društava sa ograničenom odgovornošću u poslovnom registru.

Što se tiče izveštavanja kompanija, Zakon o računovodstvu, finansijskom izveštavanju i reviziji je samo delimično usklađen sa pravnim *tekovinama EU*, kao i nedavnim pravilima o izveštavanju po zemljama i izveštavanju o korporativnoj održivosti. **Zakonske revizije** prate međunarodne standarde. U vezi sa izveštavanjem, velike kompanije rizikuju zakonske sankcije ako se ne pridržavaju i podnesu revidirane finansijske izveštaje Savetu za finansijsko izveštavanje Kosova na usvajanje i objavljivanje. Međutim, s obzirom na nedostatak kvoruma u Savetu, ova odluka se ne primenjuje u praksi. Kosovo još uvek nije obezbedilo dovoljno održivih sredstava za nedavno imenovani Odbor za nadzor javne revizije, što ga sprečava da obavlja svoje funkcije nadzora i sprovođenja.

Chapter 7 - Zakon o intelektualnoj svojini

EU je u velikoj meri uskladila pravila za pravnu zaštitu i sprovođenje prava intelektualnog vlasništva (IPR), uključujući patente, žigove i dizajne, biotehnoške izume i lekove, poslovne tajne, (zanatske i industrijske) oznake geografskog porekla, potvrde o dodatnoj zaštiti, autorska i srodna prava.

Kosovo je postiglo dobar napredak u pogledu usklađivanja zakonodavstva. Ovo bi trebalo da počne da garantuje određeni nivo zaštite prava intelektualne, industrijske i komercijalne svojine koji je ekvivalentan onom koji se primenjuje u EU i u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

U oblasti **autorskog i srodnih prava** stupio je na snagu novi Zakon o autorskom i srodnim pravima. Ona ima za cilj usklađivanje kosovskog zakonodavstva sa Direktivama EU o kolektivnom upravljanju autorskim i srodnim pravima i multi-teritorijalnom licenciranju prava na muzička dela za onlajn upotrebu na unutrašnjem tržištu i o autorskim i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu.

Što se tiče prava industrijske svojine, Kosovskoj agenciji za industrijsku svojinu potrebno je restrukturiranje i dodatno osoblje. Kosovo ima važeće zakonodavstvo o topografijama poluprovodnika, patentima, dizajnu, poslovnim tajnama i žigovima. U avgustu 2023. godine usvojena je procedura registracije žigova. Agencija je kreirala onlajn registar na svojoj Internet stranici za žigove, patente i industrijski dizajn. Kosovo nije uspelo da usvoji strategiju o industrijskoj svojini za 2022-2026, sada planiranu za 2024-2027.

Neke operacije na **sprovođenju** prava intelektualne svojine na Kosovu sprovedene su 2023. godine. Međutim, nadležnim institucijama, Državnom savetu za intelektualnu svojinu i Radnoj grupi za borbu protiv piraterije potrebno je više kapaciteta i boljih alata za koordinaciju (e-platforma) za efikasno sprovođenje intelektualnih, industrijskih i prava na komercijalnu svojinu i borbu protiv krivotvorene robe i piraterije. Dugotrajne procedure i odluke koje se donose bez ikakvih posledica predstavljaju glavno ograničenje za efikasnu primenu zakona o intelektualnoj svojini. U 2023. godini, Jedinica za intelektualnu svojinu carine Kosova pokrenula je 849 istražnih slučajeva, zaplenivši 4 618 802 komada lažne robe u ukupnoj vrednosti od 21 milion evra, što predstavlja značajno povećanje u odnosu na prošlu godinu.

Privredni sud specijalizovan za privredne stvari i sud sa mandatom da rešava predmete i sporove iz oblasti prava industrijske svojine i autorskih prava, već su se pokazali efikasnim u procesiranju predmeta.

Saradnja sa Uredom Evropske unije za intelektualno vlasništvo još nije razvijena što ograničava potencijalni napredak i podršku agencije.

Chapter 8 - Politika konkurencije

Pravila EU štite slobodnu konkurenciju. To uključuje antimonopolska pravila protiv restriktivnih sporazuma između kompanija i zloupotrebe dominantnog položaja, kao i pravila o koncentracijama između kompanija koje bi značajno ometale efektivnu konkurenciju. Pravila EU takođe postavljaju

sistem kontrole državne pomoći. Vladama je dozvoljeno da dodeljuju državnu pomoć samo ako su ispunjeni restriktivni uslovi, u cilju sprečavanja narušavanja konkurencije.

Anti-trust i spajanja

Zakonodavni **okvir** za borbu protiv monopola i spajanja delimično je u skladu sa *EU acquis* i Kosovo je tokom izveštajnog perioda ostvarilo napredak usvajanjem izvršnog zakonodavstva u skladu sa *EU acquis*.

U **institucionalnom okviru**, Kosovska uprava za konkurenciju (KKA) je odgovorna za sprovođenje pravnog okvira, a Komisija za konkurenciju Kosova (KKK) deluje kao telo za donošenje odluka.

Što se tiče **sposobnosti sprovođenja konkurencije**, 2023. godine, KCC je ponovo postao funkcionalan sa dva imenovanja na čekanju u oktobru. Za AKK, novi generalni direktor, pravni službenik i pet novih inspektora za konkurenciju su angažovani 2024. godine. Ozvaničena je međuinstitucionalna saradnja između AKK i Nezavisne komisije za medije i između AKK i Tela za razmatranje nabavki.

U **implementaciji**, do aprila 2024. godine, AKK je izdala 27 odluka o zabranjenim sporazumima, dominantnim pozicijama i spajanjima u sektorima kao što su mediji, transport, mlečni proizvodi, medicinske usluge i telekomunikacije. Izdata su dva stručna mišljenja, od kojih jedno o visokoprofilnom predmetu, koji je trenutno pod sudskom žalbom.

Bilo je malog napretka u sprovođenju pravila konkurencije nametanjem novčanih kazni ili pravnih lekova nakon odluka koje je donela AKK. Uprkos blagom porastu, broj slučajeva je i dalje nizak, a vlasti nisu izvršile nikakve racije i do danas nisu koristile program ublažavanja kazne.

Tokom izveštajnog perioda nastavljena je obuka kosovskih sudija i tužilaca o suštinskim aspektima zakona o konkurenciji. Podizanje svesti među sudijama o sprovođenju zakona o konkurenciji ostaje ključno.

Državna pomoć

Zakonodavni **okvir** o državnoj pomoći je u velikoj meri usklađen sa EU *acquis*, bez napretka u pogledu daljih izmena zakonodavnog okvira tokom izveštajnog perioda. Nacrt zakona o državnoj pomoći i drugi važni izvršni zakoni o horizontalnoj pomoći, uključujući grupna izuzeća i regionalnu pomoć, tek treba da budu usvojeni.

U **institucionalnom okviru**, Odeljenje za državnu pomoć, kao deo Ministarstva finansija, odgovorno je za procenu predloga državne pomoći, izradu izveštaja o proceni za Komisiju za državnu pomoć i ažuriranje inventara državne pomoći. Tokom izveštajnog perioda nije postignut napredak u rešavanju isteka mandata Komisije za državnu pomoć i Vlada nije formirala novu komisiju, čime je sva kontrola državne pomoći stavljena na čekanje.

Po pitanju **implementacije**, Odeljenje za državnu pomoć je 2023. godine počelo sa procenom dve prijavljene mere državne pomoći, ali **nijedna odluka nije** mogla biti donesena u izveštajnom periodu bez funkcionalne Komisije za državnu pomoć. Godišnji izveštaji o državnoj pomoći ne dostavljaju se Skupštini drugu godinu zaredom.

Liberalizacija

Javna preduzeća na Kosovu podležu Zakonu o konkurenciji i Zakonu o državnoj pomoći. Kosovo ima monopole komercijalne prirode u smislu člana 37 UFEU. Potrebno je podići svest o primeni pravila o državnoj pomoći na aktivnosti centralnih institucija i javnih preduzeća.

Chapter 9 - Finansijske usluge

Pravila EU imaju za cilj da obezbede fer konkurenciju i stabilnost finansijskih institucija, odnosno bankarstva, osiguranja, dodatnih penzija, investicionih usluga i tržišta hartija od vrednosti. Oni

uključuju pravila o autorizaciji, radu i nadzoru ovih institucija.

Što se tiče **banaka i finansijskih konglomerata**, potrebno je nastaviti rad na usklađivanju sa najnovijim verzijama Uredbe o kapitalnim zahtevima i Direktivi o kapitalnim zahtevima. Sprovedenje Uredbe o upravljanju rizikom likvidnosti omogućilo je Kosovu da napreduje u ispunjavanju zahteva za upravljanje kapitalom i rizikom. Finansijski sektor ostaje otporan sa visokim nivoima kapitalizacije bankarskog sektora u pretežno stranom vlasništvu. Iako kreditni rizik ostaje ograničen, fokus treba staviti na procenu rizika od brze kreditne ekspanzije u segmentu stanovništva, posebno hipotekarnih kredita.

Napredak je postignut u vezi sa **pitanjima upravljanja CBK-** om popunjavanjem svih rukovodećih pozicija, usvajanjem petogodišnjeg strateškog plana, restrukturiranjem organizacione strukture sa novim odeljenjem za oporavak i rešavanje banaka koje je direktno odgovorno Izvršnom odboru Banke. Nacrt zakona o bankama uvodi okvir za oporavak i sanaciju kreditnih institucija i investicionih firmi, s ciljem usklađivanja sa pravnim *tekovinama EU* u ovoj oblasti. Takođe predviđa uspostavljanje funkcija odjela, uključujući funkcionalnu neovisnost tela za oporavak i rešavanje. Zakon o garantovanju depozita tek treba da se izmeni kako bi se dodatno uskladio sa Direktivom o šemi garantovanja depozita.

Što se tiče **osiguranja i profesionalnih penzija**, Kosovo je usvojilo uredbu koja reguliše efektivno upravljanje rizikom likvidnosti za osiguravače u cilju održavanja dovoljnih rezervi likvidnosti za ispunjavanje obaveza osiguravača. Proces liberalizacije cena za obavezno osiguranje od auto-odgovornosti tek treba da počne, a cene ostaju fiksne, ostavljajući mišljenje koje je iznela AKK o ovom pitanju nerešenim. Slično, nije uveden novi model za prilagođavanje tarifa auto osiguranja zasnovan na riziku. Zbog statusnih pitanja, Kosovo ostaje van sistema zelene karte. Kao rezultat toga, osiguranje je potrebno za vozila sa stranim registracijama koja ulaze na Kosovo i za vozila sa kosovskim tablicama koja napuštaju Kosovo, što i dalje predstavlja finansijski teret.

Tržišta hartija od vrednosti i investicione usluge ostaju u ranoj fazi razvoja, pošto je većina aktivnosti usredsređena na tržište državnih obveznica, koje CBK prodaje na aukciji. Nije postignut napredak u pogledu infrastrukture finansijskog tržišta. Zakonodavstvo nije u skladu sa *EU acquis* o konačnosti poravnanja, finansijskim garancijama - kolateralu, transakcijama finansiranja hartija od vrednosti, centralnim depozitarima hartija od vrednosti i OTC derivatima, centralnim ugovornim stranama i trgovinskim repozitorijumima (EMIR).

Što se tiče digitalnih i održivih finansija, Kosovo treba da sprovede dalji rad na uključivanju razmatranja održivosti kako u bankarske tako i u nebankarske strateške politike i ciljeve, i da primeni regulatorni finansijski okvir koji podržava privatne investicije ka održivim/zelenim aktivnostima. 2023. godine, Centralna banka Kosova (CBK) se pridružila Mreži održivog bankarstva i finansija (SBFN). Kosovski kreditno garantni fond može da garantuje do 80% kreditnog portfelja finansijskih institucija MMSP u oblastima kao što su energetska efikasnost i održiva poljoprivreda. Fond je do sada izdao 374 miliona evra garancija i 718 miliona evra garantovanih kredita. Kosovo treba da nastavi sa naporima na usklađivanju sa pravnim *tekovinama EU* o digitalnim finansijama.

Poglavlje 28 - Zaštita potrošača i zdravlja

Pravila EU štite ekonomske interese potrošača i osiguravaju bezbednost proizvoda, sprečavaju opasne imitacije i uspostavljaju odgovornost za neispravne proizvode. EU takođe garantuje visok nivo zaštite javnog zdravlja, a posebno takođe osigurava visoke zajedničke standarde za kontrolu duvana, krvi, tkiva, ćelija i organa, te lekova za ljudsku i veterinarsku upotrebu. EU takođe ima pravila za očuvanje prava pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti i u pripremi i odgovoru na prekogranične zdravstvene pretnje, uključujući zarazne bolesti.

Zaštita potrošača

Što se tiče **horizontalnih aspekata**, zakonodavni okvir Kosova ostaje delimično usklađen sa *EU acquis*. Potrebno je dalje usklađivanje sa najnovijim *pravim tekovinama EU* kako bi se odgovorilo na razvoj događaja u ovoj oblasti. Sprovođenje zaštite prava potrošača i svest privatnog sektora ostaju ograničeni, a integrirana platforma za usklađivanje procesa žalbi potrošača još nije uspostavljena. Iako je Zakon o opštoj **bezbednosti proizvoda** usklađen sa *EU acquis*, još uvek nije u potpunosti implementiran. Potrebno je dalje povećati administrativne kapacitete u oblasti nadzora nad tržištem i bezbednosti proizvoda (*videti takođe Poglavlje 1 o nadzoru tržišta*). Što se tiče **pitanja koja se ne odnose na bezbednost**, slabost organizacija za prava potrošača ostaje izazov.

Javno zdravlje

Što se tiče **javnog zdravlja**, kvalitet zdravstvene zaštite i dalje predstavlja zabrinutost. Iako je Kosovo izdvojilo povećanje budžeta za zdravstvenu zaštitu od oko 14,2% u 2024. godini u poređenju sa 2023., zdravstveni rashodi kao deo ukupnog BDP-a ostaju drugi najniži u regionu i znatno niži od proseka EU. Ne postoji strateška nabavka, što rezultira značajnom neefikasnošću i slabim zdravstvenim rezultatima. Očekivani životni vek pri rođenju na Kosovu ostaje najniži u regionu, a stope smrtnosti dece su najviše u regionu. Troškovi iz džepa ostaju veoma visoki (procenjuje se da se kreću između 30%-40%). Kosovo ima postojeći informacioni sistem **e-zdravstva**, ali ga ne koriste sve zdravstvene institucije; 2024. godine usvojen je ambiciozni akcioni plan o integrisanom zdravstvenom informacionom sistemu radi poboljšanja dostupnosti podataka i kreiranja politika zasnovanih na dokazima.

Zakonodavstvo o **krvi, tkivima, ćelijama i organima** nije u potpunosti usklađeno sa *EU acquis*. Kosovu i dalje nedostaju neophodni resursi u ovoj oblasti. Treba poboljšati implementaciju važećeg Zakona o **kontroli duvana**. **Usluge mentalnog zdravlja** ostaju integrisane usluge.

O **ozbiljnim zaraznim bolestima** i **ozbiljnim prekograničnim pretnjama po zdravlje**, Kosovo je usvojilo Zakon o prevenciji i kontroli zaraznih bolesti u skladu sa preporukama Evropskog centra za prevenciju i kontrolu bolesti (ECDC) i *EU acquis*. U tom cilju, Kosovo je razvilo ECDC modul za nadzor i praćenje.

Zakonodavstvo o **pravima pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti delimično je usklađeno sa EU acquis**. Kosovo ima program **skrininga raka**, ali se skrining raka ne sprovodi sistematski i ne postoji funkcionalni registar raka. **Nezarazne bolesti** su vodeći uzrok smrti.

Kosovo nije postiglo nikakav napredak u **ishrani i fizičkoj aktivnosti**. Nije bilo napretka u usklađivanju **medicinskih proizvoda za ljudsku upotrebu** ili **medicinskih proizvoda za veterinarsku upotrebu**, ili **medicinskih uređaja, koji svi ostaju delimično usklađeni sa EU acquis**. Zakonodavstvo o receptima i prodaji antibiotika treba sprovoditi kako bi se zaustavila uobičajena praksa prodaje bez recepta u apotekama. Lista esencijalnih lekova je ažurirana. Nakon poziva za zainteresovanost za pridruživanje Alijansi za kritične lekove, sada učestvuje jedan entitet sa Kosova.

Zdravstvene nejednakosti i dalje predstavljaju ozbiljnu zabrinutost. Nedostatak odgovarajućih aranžmana za finansiranje zdravstva ometa napredak ka univerzalnoj zdravstvenoj pokrivenosti i doprinosi kontinuiranim visokim isplatama iz džepa. Finansijski teret je bio posebno težak za ranjive i siromašne segmente kosovskog društva, uključujući ljude sa hroničnim oboljenjima kojima su lekovi potrebni na redovnoj osnovi.

Što se tiče borbe protiv korupcije, Ministarstvo zdravlja, uz podršku Kosovske agencije za borbu protiv korupcije i USAID-a, odobrilo je plan institucionalnog integriteta sa ciljem povećanja institucionalne odgovornosti i transparentnosti.

KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST

Ovaj klaster obuhvata: digitalnu transformaciju i medije (poglavlje 10); oporezivanje (poglavlje 16); ekonomska i monetarna politika (poglavlje 17); socijalna politika i zapošljavanje (poglavlje 19); industrijska politika (poglavlje 20), nauka i istraživanje (poglavlje 25); obrazovanje i kultura (poglavlje 26); i carinsku uniju (poglavlje 29).

Poglavlje 10 – Digitalna transformacija i mediji

EU podržava nesmetano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta za elektronske komunikacije, elektronsku trgovinu i audiovizuelne usluge. Pravila štite potrošače i podržavaju univerzalnu dostupnost modernih usluga.

U oblasti **elektronskih komunikacija**, 98,6% domaćinstava je imalo pristup Internetu u 2023. godini (u poređenju sa 97,9% u 2021. godini). U 2023. godini, Kosovo je postiglo 100% pokrivenost širokopojasnom mrežom. U junu 2024. godine, Kosovo je potpisalo Sporazum o pridruživanju sa Evropskom komisijom za pridruživanje Programu digitalne Evrope koji finansira EU, a koji ima za cilj da poveća pristup digitalizaciji za ljude, preduzeća i institucije.

Izazovi ostaju u razvoju infrastrukture širokog propusnog opsega velike brzine, uključujući ograničene investicione kapacitete privatnog sektora, zastarelu kablovsku mrežu i kašnjenja u razvoju 5G. Dok je zakonodavni okvir za smanjenje troškova širokopojasnog pristupa usklađen sa *EU acquis*, administrativna opterećenja vezana za građevinske radove i dalje postoje zbog nepotpune harmonizacije nasleđenog zakonodavstva. Kosovo treba da se uskladi sa Evropskim kodeksom o elektronskim komunikacijama, da finalizira novi Zakon o elektronskim komunikacijama i da se uskladi sa Zakonom o gigabitnoj infrastrukturi EU (revidiranje Direktive o smanjenju troškova širokopojasnog pristupa), alatima EU za povezivanje i revidiranim Smernicama o državnoj pomoći za razvoj širokopojasnog pristupa mreže.

Propisi za pojednostavljivanje instalacija 5G mreže još uvek se čekaju. Resursi Regulatornog organa za elektronske i poštanske komunikacije ostaju neproporcionalno ograničeni. Usklađivanje sa Zakonom o digitalnim uslugama i Zakonom o digitalnim tržištima treba pojačati da bi se obezbedila predvidljivost poslovanja i da bi se prilagodio sve značajniji udeo ICT izvoza u privredi Kosova.

Kosovo je postiglo određeni napredak u oblasti **digitalnih usluga**. Usvojena je strategija e-uprave za period 2023-2027. Međutim, broj usluga je i dalje nizak i predstavlja samo 10% javnih usluga dostupnih na Internetu. Kosovo i dalje treba da se uskladi sa *pravnim tekovinama* EU o otvorenim podacima i ponovnoj upotrebi informacija iz javnog sektora. Kosovo bi takođe trebalo da se uskladi sa evropskim okvirom interoperabilnosti i aktom o interoperabilnoj Evropi. Vlasti moraju osigurati i olakšati jednak pristup Internetским uslugama za sve i pojačati aktivnosti za usklađivanje pravnog okvira sa Zakonom o digitalnim uslugama (DSA) i Zakonom o digitalnim tržištima (DMA).

Što se tiče **digitalnog poverenja i sajber bezbednosti**, Kosovo je ojačalo svoj pravni i strateški okvir za sajber bezbednost. Zakon o sajber bezbednosti je delimično usklađen sa Direktivom o NIS-u i Kosovo treba da pojača napore da se uskladi sa Direktivom NIS2. Vlada je usvojila novu strategiju kibernetičke bezbednosti za period 2023-2027 s pratećim akcionim planom. Vlasti treba da razviju politike za sigurniji Internet za decu, uključujući efikasne mere za otkrivanje i reagovanje na seksualno zlostavljanje dece na Internetu. Pored napretka koji je do sada postignut u usklađivanju sa Uredbom o eIDAS-u, Kosovo mora da se uskladi sa novim Okvirom digitalnog identiteta EU i uvede nacionalni novčanik digitalnog identiteta. Uvođenje vladinog nacionalnog eID-a napreduje.

Što se tiče **medija**, Skupština je usvojila dugo očekivani zakon o Nezavisnoj komisiji za medije (IMC) u julu 2024. Zakon je izazvao zabrinutost u vezi sa slobodom medija, posebno u vezi sa regulativom o onlajn medijima. IMC-u su potrebni dodatni ljudski i finansijski resursi da bi efikasno

vršila svoja ovlašćenja.

Chapter 16 - Oporezivanje

Pravila EU o oporezivanju pokrivaju porez na dodatu vrednost, akcize i aspekte oporezivanja preduzeća. Oni takođe pokrivaju saradnju između poreskih uprava, uključujući razmjenu informacija radi sprečavanja utaje poreza.

Kosovo je nastavilo da pokazuje dobar učinak u **prikupljanju poreza, sprovođenju i poštovanju obaveza**. U periodu od aprila 2023. do septembra 2024. godine, Poreska uprava Kosova (PUK) je prikupila prihode od 1,28 miliona evra, 14,1% više nego u istom periodu prethodne godine. Tokom izveštajnog perioda, PAK je izvršio 2 939 poseta usklađenosti, revizija i istrage sumnjivih slučajeva fiskalne evazije. Ove aktivnosti su rezultirale dodatnim prihodom od 112,7 miliona evra. U oblasti upravljanja dugom, PAK prati najbolje međunarodne prakse.

Kosovo je usvojilo Zakon o poreskoj administraciji i procedurama, ali nije postignut napredak u reviziji poreske politike. Procenu poreskog jaza još uvek treba završiti za sve dosadašnje godine i redovno vršiti.

Što se tiče **administrativne saradnje i uzajamne pomoći**, zbog statusnih pitanja, Kosovo nije bilo u mogućnosti da se pridruži inkluzivnom okviru OECD-ove erozije baze i prenošenja dobiti i Konvencije Saveta Evrope o međusobnoj administrativnoj pomoći u poreskim pitanjima. PAK je postigla napredak u zaključivanju bilateralnih sporazuma o dvostrukom oporezivanju, ukupno 22 sporazuma do danas. Kosovo je finaliziralo novu strategiju za borbu protiv neformalne ekonomije, pranja novca, finansiranja terorizma i finansijskog kriminala (2023-2026), ali se još čeka na njeno odobrenje od strane vlade. Između aprila 2023. i avgusta 2024. godine, PAK je sprovedla 1,173 aktivnosti usmerene na neprijavljen rad. Tokom ovog perioda, u saradnji sa inspekcijom rada, u okviru zajedničkih napora na suzbijanju rada na crno, kontrolisan je 51 privredni subjekt. Povodom podnošenja krivičnih prijava podneseno je 55 prijava.

Što se tiče **operativnih kapaciteta i digitalizacije**, PAK je nastavio da napreduje u digitalizaciji usluga i pružanju usluga, posebno na jačanju borbe protiv neformalnog zapošljavanja i neobjavlivanja poreza. PAK treba dalje da ojača profesionalne kapacitete i poboljša efektivnost funkcija poreske revizije. PAK je intenzivirala svoje akcije na pristupu zasnovanom na riziku u vezi sa poreskim obavezama. PAK je povećala svoje analitičke kapacitete ažuriranjem svih parametara modula analize rizika, što je rezultiralo značajnim povećanjem revizija zasnovanih na riziku (preko 80% svih poreskih revizija). Od jula 2024. godine, PAK je započeo aktivnosti u vezi sa revizijom poreske obaveze za bogata lica, sa fokusom na prikupljanje informacija. IT infrastruktura PAK-a ostaje zastarela.

Chapter 17 - Ekonomska i monetarna politika

Pravila EU zahtevaju nezavisnost centralnih banaka i zabranjuju im da direktno finansiraju javni sektor. Države članice koordiniraju svoje ekonomske politike i podležu fiskalnom, ekonomskom i finansijskom nadzoru.

Fiskalna politika ostaje glavni instrument makroekonomske politike, pošto Kosovo nema nezavisnu **monetarnu politiku** i nema standardne instrumente monetarne politike na raspolaganju. Upotreba evra na Kosovu kao zakonskog sredstva plaćanja u potpunosti se razlikuje od članstva u evrozoni. Postignut je dobar napredak u poboljšanju strukture korporativnog upravljanja CBK-a. Nakon što je Skupština u julu 2023. imenovala novog guvernera, odmah je imenovan vršilac dužnosti zamenika guvernera. U novembru 2023. odobrena je nova organizaciona struktura centralne banke, a u januaru 2024. imenovana su dva zamenika guvernera, čime je kompletiran Izvršni odbor. Novi strateški plan CBK-a za 2024-2028 objavljen je krajem 2023. godine.

Što se tiče ekonomske politike, iako su fiskalna pravila dobro utvrđena u zakonodavstvu,

potrebni su dalji napori kako bi se osigurala njihova puna usklađenost, dok postoji potreba da se Kosovo dalje uskladi sa zahtevima Direktive EU o budžetskim okvirima.

Ministarstvo finansija, rada i transfera je u izveštajnom periodu pokrenulo inicijative za unapređenje kapaciteta za makrofiskalno modeliranje i prognoze kompetentnog osoblja, dok su preduzeti određeni koraci za bolje povezivanje budžetskog godišnjeg procesa sa srednjoročnom politikom. Međutim, neophodna je snažna politička volja i međuinstitucionalna saradnja da bi se budžet transformisao u alat za planiranje politike i ojačao srednjoročni budžetski okvir.

Iako je Kosovo poboljšalo blagovremenost i potpunost podataka o svojim nacionalnim računima, treba nastaviti sa naporima ka kompletnom skupu godišnjih i tromesečnih nacionalnih računa. (*Vidi takođe poglavlje 18*)

Program ekonomskih reformi 2024-2026 (ERP) je dostavljen na vreme. Postoji značajan stepen neizvesnosti oko makroekonomskog i fiskalnog okvira. ERP predviđa snažno ubrzanje ekonomske aktivnosti u periodu od 2024. do 2025. pre ublažavanja u 2026., uglavnom na pozadini snažnog povećanja investicija. Međutim, ova perspektiva se suočava sa značajnim negativnim rizicima u vezi sa slabostima u upravljanju javnim investicijama, manje dinamičnim rastom u glavnim trgovinskim partnerima, skokovima cena roba, strožim uslovima finansiranja i manjim finansijskim prilivom iz dijaspore od očekivanog. Smernice o politici iznesene u zaključcima Ekonomskog i finansijskog dijaloga iz maja 2023. delimično su implementirane.

Chapter 19 - Socijalna politika i zapošljavanje

Pravila EU u socijalnoj oblasti uključuju minimalne standarde za radno pravo, jednakost, zdravlje i bezbednost na radu i nediskriminaciju. Oni takođe promovišu socijalno uključivanje i socijalnu zaštitu, te socijalni dijalog na evropskom nivou.

Kosovo tek treba da odobri izmene i dopune zakonodavstva o **radu i zdravlju i bezbednosti na radu, kao i da se dalje uskladi sa pravnim tekovinama** EU, uključujući Direktivu EU o ravnoteži radnog i života. Vlada je izdvojila sredstva za kompenzaciju mladim majkama na porodiljskom odsustvu i osmislila strategiju za zdravlje i bezbednost na radnom mestu. Zakon o zdravstvenom osiguranju iz 2014. godine nije implementiran. Inspektorat rada je proširio svoje kapacitete i intenzivirao inspekcije u visoko rizičnim sektorima, beležeći pad nesreća sa smrtnim ishodom. Inspektorat Poreske uprave i Inspektorat za rad nastavili su aktivnosti na suzbijanju neformalne ekonomije, dok su izmene i dopune Zakona o poreskoj administraciji pomogle da se u prvim mesecima 2024. godine formalizuje 5.000 radnih mesta. Vladine mere podrške poslodavcima doprinele su padu stope nezaposlenosti u odnosu na protekle dve godine.

Socijalni dijalog ostaje ograničen. Potrebno je pojačati izgradnju kapaciteta socijalnih partnera, posebno u privatnom sektoru. Mandat Socijalno-ekonomskog saveta je istekao 2023. godine. Novi savet nije imenovan. Na Kosovu je konačno stupio na snagu novi Zakon o minimalnoj plati, kojim se minimalna plata povećava sa 170 na 264 evra, što je prvo povećanje od 2011. godine.

Što se tiče **politike zapošljavanja**, Kosovo je usvojilo i objavilo novu strategiju zapošljavanja i tržišta rada za 2024-2028 i izradilo je novu uredbu o aktivnim merama tržišta rada i novi zakon o zapošljavanju. Ukupna stopa aktivnosti iznosila je 42,3% u Q4 2023, što je blagi rast u odnosu na 2022 (38,6%).

Što se tiče **učešća u radnoj snazi i stope nezaposlenosti** vidi statistički aneks i deo o funkcionisanju tržišta rada pod 2.3. *Ekonomski kriterijumi*.

Nakon usvajanja plana implementacije garancije za mlade, Kosovo je pokrenulo pilotiranje šeme garancije za mlade u dve opštine u januaru 2024. godine i predstavilo izveštaj o praćenju u julu 2024. godine.

Vlada je finalizirala plan restrukturiranja Zavoda **za zapošljavanje**, a predviđeno je da nova uredba bude usvojena ove godine. Informacioni sistem tržišta rada koji podržava kreiranje politike i planiranje zasnovano na dokazima je zastario i nedostaje mu operativni kapacitet u kritičnim oblastima.

Nije bilo pomaka u pripremi Evropskog **socijalnog fonda** (vidi Poglavlje 22 – *Regionalna politika i koordinacija sistemskih instrumenata*). Što se tiče **socijalne uključenosti i zaštite**, novi pristup zasnovan na „proxy“ imovinskom cenzusu sa ciljem boljeg ciljanja siromaštva se pilotira širom Kosova od maja 2024.

Kvalitet **socijalnih usluga** koje se pružaju na opštinskom nivou je ograničen. Trenutno ne postoji pravni osnov da se osigura održivost finansiranja socijalnih usluga. Povećanje vladinih sredstava od 50% namenjenih licenciranim nevladinim organizacijama koje pružaju socijalne usluge u 2023. ne zadovoljava potrebe. U kombinaciji sa nedostatkom stabilnog višegodišnjeg finansiranja i niskim platama socijalnih radnika, ovo ograničava kapacitete nevladinih organizacija i centara za socijalne radnike. Kapacitet opština u pogledu planiranja i pružanja usluga, prikupljanja podataka i integrisane brige je slab.

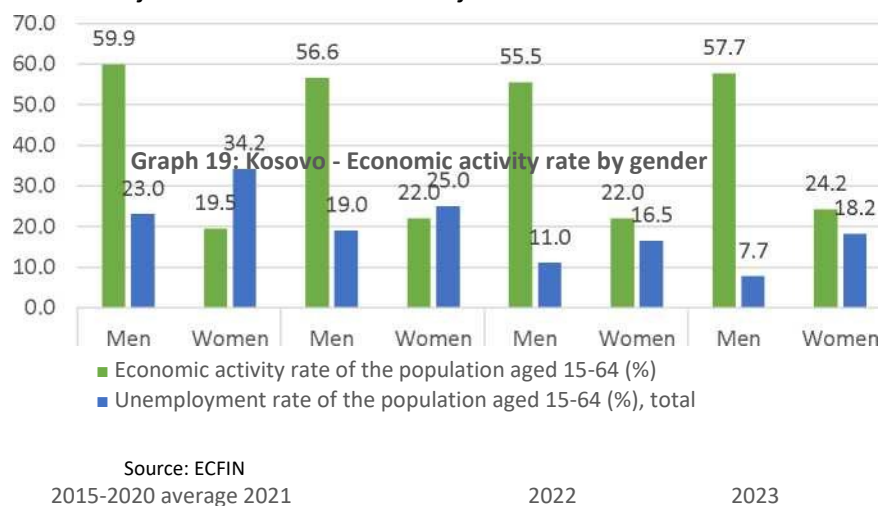
Napori na rešavanju **diskriminacije prema ženama na radnom mestu i u socijalnoj politici**, što je naročito rasprostranjeno među zajednicama Roma i Aškalija

Oko 9% dece je uključeno u rad, od kojih 5,6% radi u opasnim uslovima.

Procedure, napredovanje i plate su ograničeni. Postoje praznine u implementaciji zakona o jednakim mogućnostima. Nedostatak objekata za brigu o deci i starima, nejednaka podela odgovornosti u porodijskom ili roditeljskom odsustvu

omete zapošljavanje žena. Prekid probnog rada zbog trudnoće se ne tretira kao direktna diskriminacija. Inspektori rada i sudije nemaju dovoljno znanja da bolje reše pitanje rodne diskriminacije.

Kosovo mora da nastavi svoje napore da osigura jednak pristup osobama sa invaliditetom institucijama, kvalitetnim uslugama, zapošljavanju i obrazovanju. Šema za porodice sa decom sa trajnim invaliditetom priznaje pravo na materijalnu naknadu samo za usko definisanu kategoriju

dece koja imaju trajne i teške smetnje u razvoju i isključuje decu sa blažim smetnjama u razvoju čija bi se stanja mogla potencijalno poboljšati ako bi bila dostupna podrška u vidu novčanih naknada i medicinskih i socijalnih usluga.

Chapter 20 - Preduzetnička i industrijska politika

Industrijska politika EU jača konkurentnost, olakšava strukturne promene i podstiče poslovno okruženje koje stimuliše mala i srednja preduzeća (MSP).

Što se tiče **preduzetničke i industrijske politike**, strategija industrijskog razvoja i podrške poslovanju, usvojena u junu 2023. godine, je ambiciozna, sa ciljem poboljšanja poslovnog okruženja, unapređenja industrijskog razvoja, rešavanja trgovinskog deficita, otvaranja radnih mesta i osiguravanja efikasnosti resursa i više cirkularna ekonomija. Međutim, prvi monitoring izveštaj ove strategije pokazao je da su planirane aktivnosti samo delimično realizovane. Kosovo treba da posveti dodatna sredstva i zatvori finansijske nedostatke za njegovu uspešnu implementaciju. Četiri sveobuhvatne studije o glavnim pod-sektorima u proizvodnom sektoru objavljene su 2023. godine, koje vlada planira koristiti za preciziranje svojih politika i akcija.

Što se tiče **instrumenata politike**, Zakonom o održivom ulaganju, koji je Skupština usvojila 2023. godine, osnivaju se dve nove agencije: Agencija za podršku preduzećima u okviru Ministarstva industrije, preduzetništva i trgovine i Agencija za investicije i izvoz u nadležnosti kabinet premijera. Dve agencije će igrati važnu ulogu u pružanju pomoći kompanijama i privlačenju SDI, adresirajući dugoročnu preporuku za restrukturiranje Kosovske agencije za ulaganja i podršku izvozu (KIESA). Ustavni sud je odlučio da Zakon o održivim ulaganjima ne krši Ustav, otvarajući put za osnivanje agencija. Vlada je takođe preduzela korake ka unapređenju dijaloga sa privatnim sektorom pokretanjem formalne platforme za javno-privatni dijalog.

KIESA je nastavila sa organizovanjem poslovnih sajmova, olakšavajući učešće kosovskih preduzeća na međunarodnim trgovinskim sajmovima i upravljanje grantovima za podršku implementacije strategije za industrijski razvoj i podršku poslovanju 2030. Oko 3 miliona evra grantova je dodeljeno preduzećima iz nevećinskih zajednica. Agencija je i dalje imala poteškoća u ispunjavanju svojih ciljeva, posebno u omogućavanju implementacije usluga i programa pre i poslije nege i unapređenju veza između multinacionalnih preduzeća i malih i srednjih preduzeća.

Slabe institucije i nedostatak pravovremenih i profesionalnih odgovora na legitimne zahteve preduzeća ostaju veliki izazov. Neadekvatni kapaciteti i resursi, produžene administrativne procedure i nedostatak međuministarske koordinacije održavaju nedostatak funkcionalnog sistema dosijea/institucionalne memorije unutar kosovskih vlasti. Fragmentiran i neefikasan protok informacija između institucija ostaje problem. Ovo predstavlja prepreku za MSP da pristupe uslugama poslovne podrške i dobiju dozvole i licence. Prekomerni zahtevi za papirologijom prilikom podnošenja zahteva za državnu podršku produžavaju vreme prijave.

Bilo je primetnih pomaka u rešavanju sporova. Privredni sud je dostigao planirani spisak od 18 imenovanih sudija. Nakon njegovog puštanja u rad, u prvostepeno veće Privrednog suda prebačeno je ukupno 6 754 predmeta, dok su u drugostepeno veće prebačeno 1 342 predmeta. U izveštajnom periodu privredni sud je rešio 6.945 predmeta u prvom stepenu i 1.702 predmeta u drugom stepenu. Sudske službe su dobile generalno pozitivnu ocenu korisnika, ali postoji prostor za poboljšanje efikasnosti postupka jer je, sa povećanjem broja predmeta, izazov za sud da završi predmete u razumnom roku. Privredni sud je 2023. godine preneo 30 predmeta na medijaciju. U 2024. godini nije ustupljen nijedan novi predmet. Medijacija preko Interneta je uvedena kao odgovor na pandemiju COVID-19 i ostala je održivo sredstvo za rešavanje sporova.

Kosovo je nastavilo da proširuje usluge dostupne na svojoj platformi e-uprave. Samozaposleni radnici suočavaju se sa niskim poreskim opterećenjem, a inkorporirana MSP imaju olakšice za porez na dobit preduzeća. Pojednostavljenje i digitalizacija usluga smanjile su troškove poštovanja poreza za MSP.

Pristup finansijama ostaje prepreka za rast mikro, malih i srednjih preduzeća (MMSP) uprkos proširenju i diversifikaciji portfelja Kosovskog kreditno-garantnog fonda. Do septembra 2024. godine fond se proširio omogućavajući kredite u vrednosti od 731,8 miliona evra za MMSP u sektorima proizvodnje, uslužne poljoprivrede i trgovine, uključujući start-up firme i preduzeća u vlasništvu žena. Vlada treba da nastavi sa naporima na diversifikaciji izvora finansiranja.

Kosovo učestvuje u stubu MSP programa jedinstvenog tržišta.

Kosovo se obavezalo da uskladi relevantno primarno i sekundarno zakonodavstvo sa Direktivom EU o kašnjenju plaćanja u komercijalnim transakcijama do juna 2025.

Chapter 25 - Nauka i istraživanje

EU pruža značajnu podršku istraživanju i inovacijama. Sve države članice mogu učestvovati u istraživačkim i inovacijskim programima EU i imati koristi od njih, posebno tamo gde postoji naučna izvrsnost i solidno ulaganje u istraživanje i inovacije.

Glavni dokument politike za **istraživanje i inovacije**, pored ERP-a 2023-2025, je Nacionalni naučni program za 2023-2028, koji je Vlada odobrila u julu 2023. Program poziva na značajno povećanje javnog finansiranja u sektoru istraživanja, što ostao je znatno nedovoljno finansiran kao deo izdvajanja iz državnog budžeta za istraživanje i razvoj.

Finansiranje naučnih istraživanja nije jasno identifikovano; deo je opšteg budžeta za visokoškolske ustanove, koje finansiraju naučna istraživanja i inovacije, kao i univerzitete. Kvalitet programa koji pripremaju postdiplomce za istraživačke karijere i dalje je nezadovoljavajući. Hitno je potrebno finansiranje mera podrške inovacijama. Kosovo se ohrabruje da iskoristi mogućnosti koje su mu date od strane Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju. Istraživački informacioni sistem obezbeđuje podatke koji se odnose na istraživačke inicijative EU kao što je Evropska saradnja u nauci i tehnologiji (COST).

Što se tiče **Horizonta Evropa**, Kosovo je dramatično smanjilo svoj učinak tokom perioda izveštavanja, (pad od oko 75%), sa tri projekta sa ukupnim finansiranjem od 237 125 evra u 2023.

Iako ne postoji jasan plan za usvajanje rodne strategije, Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija nastavlja da pruža podršku studentima koje žele da studiraju nauku, tehnologiju, inženjerstvo i matematiku kroz program stipendiranja.

Poglavlje 26- Obrazovanje i kultura

EU podržava saradnju u obrazovanju i kulturi kroz programe finansiranja i koordinaciju politika država članica kroz „otvoreni metod koordinacije“. EU i države članice takođe moraju sprečiti diskriminaciju i osigurati kvalitetno obrazovanje za decu radnika migranata, uključujući i one iz nepovoljnog porekla.

Javna potrošnja Kosova za obrazovanje u 2023. godini bila je predviđena na 385 miliona evra. Privremene procene pokazuju da je udeo budžetskih izdvajanja za sektor obrazovanja u 2023. godini opao kao procenat BDP-a (3%, dok je 2022. godine iznosio 4,1%).

U pogledu **upisa i pohađanja populacije učenika i studenata**, opšti trend smanjenja bruto stope upisa beleži se na ranijim nivoima obrazovanja (predškolsko, predškolsko i osnovno), dok je trend blagog rasta u nižim srednjim školama.

U oblasti **obrazovanja i zaštite u ranom detinjstvu** ostvaren je određeni napredak u razvoju podzakonskih akata Zakona o ranom obrazovanju i vaspitanju i pilotiranju novih nastavnih planova i programa za školsku 2023/2024.

Iako Kosovo čini određene napore da poboljša **kvalitet obrazovanja**, još uvek postoji mali napredak u sprovođenju strategije obrazovanja Kosova za 2022-2026. Napredak još nije opipljiv u smislu uspešnosti učenika jer će uticaj preduzetih koraka biti vidljiv samo dugoročno. Kako je

izvestio OECD u decembru 2023. godine, prosečni rezultati testova Programa za međunarodno ocenjivanje učenika (PISA) koji su obavljani 2022. godine pokazuju pad uspeha kosovskih učenika u matematici, čitanju i nauci, u poređenju sa prosečnim rezultatima iz 2018. PISA rezultati i visok udeo učenika 15-godišnjaka koji ne pokažu osnovno znanje (nivo 2) u čitanju (83%), iz matematike (85%) i prirodnih nauka (79%). Najnovija studija o napretku u međunarodnoj čitalačkoj pismenosti (PIRLS 2021) pokazuje da je učinak Kosova u čitanju znatno ispod međunarodnog medijana.

Kosovo je postiglo dobar napredak u pogledu priznavanja prethodnog učenja. Usluga vrednovanja neformalnog i „informalnog“ učenja je operacionalizovana i sada se nudi građanima, uključujući i javne službe za zapošljavanje. Digitalizacija i digitalne veštine čine ključni element obrazovne strategije 2022-2025.

Reforme zapošljavanja u sektoru obrazovanja napredovale su usvajanjem izvršnog akta o procedurama izbora i imenovanja u preduniverzitetskom obrazovanju. Ova reforma je posebno relevantna za poboljšanje ocenjivanja kvaliteta nastavnika. Procenjuje se da je samo 3% nastavnika prošlo kroz formalnu evaluaciju učinka tokom protekle decenije. U 2023. godini donesena su dva administrativna uputstva u vezi ocenjivanja i licenciranja nastavnika. Trenutno postoji oko 21 prosvetni inspektor sa ekspertizom za pedagoško ocenjivanje, što je, između ostalih uloga i odgovornosti, nedovoljno za sprovođenje evaluacije rada preko 23 000 nastavnika. Ovo je ključni faktor koji doprinosi kašnjenju u implementaciji mehanizama osiguranja kvaliteta, što posledično narušava efektivnu implementaciju drugih politika/reforma.

Nacrt **zakona o udžbenicima**, predstavljen 2022. godine, još čeka konačno usvajanje u Skupštini. Još uvek su potrebna tehnička poboljšanja nacrta zakona kako bi se ispunili standardi kvaliteta i osigurala efikasna primena.

Dualno obrazovanje u **stručnom obrazovanju** je prošireno pilotiranjem osam dodatnih profila u 2023/2024. Sada se primenjuje ukupno 12 dualnih obrazovnih profila kako bi se poboljšala zapošljivost mladih dečaka i devojčica. U oktobru 2023. godine, premijer je pokrenuo kampanju podizanja svesti za podršku implementaciji dualnog stručnog obrazovanja na Kosovu. Još uvek treba finalizirati konceptni dokument za novi zakon o stručnom obrazovanju.

U pogledu **inkluzije**, uprkos određenom poboljšanju, deca iz ranjivih grupa i manjina i dalje su marginalizovana kada su u pitanju mogućnosti obrazovanja. Posebno, deca iz zajednica Roma, Aškalijska i Egipćana su u većem riziku od napuštanja obaveznog obrazovanja. Centri za učenje još uvek nisu institucionalizovani. Dalje, zatvoreni su neki centri koji se oslanjaju na spoljnu finansijsku podršku i koji nude dodatnu obrazovnu i psihosocijalnu podršku deci romske, aškalijske i egipćanske dece. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONTI), u koordinaciji sa opštinskim direkcijama za obrazovanje, treba da obezbedi neophodne ljudske i finansijske resurse za podršku ovim centrima. Takođe bi trebalo uložiti dodatne napore kako bi se poboljšao pristup javnim prostorima i prevoz dece sa smetnjama u razvoju i fizičkim oštećenjima.

Nakon popisa iz 2024. godine, MONTI bi trebalo da koristi podatke o deci u školama za racionalizaciju školske mreže i rešavanje potrebe za reorganizacijom prenaseljenih škola, kao i škola sa nedovoljnim brojem stanovnika u ruralnim područjima.

Kosovo ima koristi od međunarodne dimenzije programa **Erazmus+ 2021-2027**. U 2023. godini, Kosovo je registrovalo najveći broj studenata i osoblja u spoljnoj mobilnosti (odlazak u EU) i najveći broj projekata u visokom obrazovanju u poređenju sa prethodnim godinama. U izgradnji kapaciteta u visokom obrazovanju, 2023. godine je zabeležen najveći broj uspešnih projekata: ukupno 13 projekata sa 27 visokoškolskih institucija kao korisnicima i pet kosovskih visokoškolskih institucija kao koordinatorima projekata. Kosovo ne učestvuje u radnim grupama Evropskog obrazovnog prostora (Bolonjski proces) 2021-2025. Kao deo poboljšanog partnerstva sa regionom, Kosovo se može prijaviti na pozive Inicijative evropskih univerziteta, ali nijedan kosovski univerzitet do sada nije izabran kao partner u finansiranim savezima.

Što se tiče **sporta**, Kosovo je nastavilo da učestvuje u Evropskoj nedelji sporta.

Kosovo još treba da razvije **kulturnu** strategiju. Usvojen je Zakon o umetnosti i kulturi, kojim se utvrđuju opšta načela kulturnih politika i uređuju uslovi za njihovo sprovođenje. Uređuje obim umetnosti i kulture i utvrđuje osnovna pravila za osnivanje, organizaciju, finansiranje, upravljanje i funkcioniranje javnih ustanova umetnosti i kulture. Kosovo ne može učestvovati u MEDIA segmentu programa Kreativna Evropa sve dok Kosovo ne uskladi Zakon o Nezavisnoj komisiji za medije sa Direktivom EU o audiovizuelnim medijskim uslugama.

Poglavlje 29 - Carinska unija

Sve države članice su deo carinske unije EU i slede ista carinska pravila i procedure. Ovo zahteva usklađivanje zakonodavstva, kao i adekvatne kapacitete za implementaciju i sprovođenje i pristup elektronskom carinskom okruženju EU i interoperabilnost sa njim.

U oblasti **carinskog zakonodavstva**, Zakon o carinama i akcizama, usklađen sa Carinskim zakonikom Unije, usvojen je u martu 2024. godine; Kosovo treba da nastavi sa izradom i usvajanjem relevantnog zakonodavstva za sprovođenje. Zbog pitanja državnosti, nije bilo napretka u podnošenju zahteva Kosova da postane posmatrač u skladu sa Konvencijom o zajedničkom tranzitu. Što se tiče pravila porekla, Kosovo nastavlja da primenjuje Pan-Euro Mediteransku konvenciju. Kosovska carina sistematski razmenjuje podatke o prekograničnom kretanju robe među ekonomijama zapadnog Balkana. Zakonodavstvo o carinskim merama koje regulišu intelektualnu svojinu i kontrolu izvoza kulturnih dobara usklađeno je sa *EU acquis*.

Kosovska carina je nastavila da ostvaruje dobar napredak u **olakšavanju trgovine**. Broj ovlašćenih privrednih subjekata povećao se sa 10 na 13. Takođe je došlo do povećanja pošiljki uvezenih preko Luke Drač u Albaniji od 55%, što je rezultiralo uštedom od preko 9 miliona evra za preduzeća kroz ubrzanje procedura i carinjenja. Ostvaren je napredak u ukidanju i smanjenju taksi za izvoznike/uvoznike na unutrašnjim carinskim terminalima, pri čemu su uvozne takse u potpunosti ukinute na terminalima Peć, Podujevo i Vrbnica, što je rezultiralo uštedama za preduzeća u vrednosti od milion evra.

U skladu sa odredbama SSP-a EU-Kosovo o međusobnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima (MAA), Kosovo bi trebalo da ojača borbu protiv carinskih prevara, posebno krijumčarenja duvanskih proizvoda i da u saradnji sa OLAF-om pristupi Okvirnoj konvenciji SZO o protokolu o kontroli duvana kako bi se eliminisalo nedozvoljena trgovina duvanskim proizvodima. Nije zabeležen napredak u pogledu pristupanja.

Što se tiče **administrativnih i operativnih kapaciteta**, Kosovo nastavlja da učestvuje u programu EU Carina i u različitim forumima Svetske carinske organizacije. Kosovska carina je ostvarila napredak razvijanjem procedura zapošljavanja i revidiranjem administrativnih uputstava u vezi sa transparentnim transferima, napredovanjem i procesima selekcije zasnovanim na zaslugama. Izjave o imovini od strane carinskih službenika su postale obavezne, a proces upravlja i nadgleda Kosovska agencija za borbu protiv korupcije.

Kosovo je odobrilo novi srednjoročni strateški plan kosovske carine za 2024-2028 i finalizovalo svoj izveštaj o sprovođenju srednjoročnog strateškog plana za 2019-2023. Otkrivene su i oduzete veće količine opojnih droga. Prvi put je u kosovskoj carini uvedena kinološka jedinica kako bi se pojačala borba protiv krijumčarenja oružja, gotovine i narkotika. Kosovska carina i dalje ima nedostatak službenika. Kancelarijska infrastruktura je neadekvatna i ne zadovoljava međunarodne standarde.

KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVO POVEZIVANJE

Ovaj klaster obuhvata: transport (Poglavlje 14); energija (poglavlje 15); transevropske mreže (poglavlje 21); i životnu sredinu i klimatske promene (poglavlje 27).

Chapter 14 - Transportna politika

EU ima zajednička pravila za tehničke i bezbednosne standarde, bezbednost, socijalne standarde, državnu pomoć i liberalizaciju tržišta u drumskom saobraćaju, železnici, unutrašnjim plovnim putevima, multimodalnom transportu, zračnom i pomorskom saobraćaju.

Što **se tiče transporta**, Kosovo je nastavilo svoje proaktivno učešće u aktivnostima transportne zajednice. Vlada je u decembru 2023. godine odobrila prateći akcioni plan za implementaciju Strategije multimodalnog transporta (MMTS) za 2023-2030. U junu je Vladin odbor za strateško planiranje odobrio Jedinostveni projektni cevovod za sektor transporta. Potrebni su dalji naponi da se uskladi i implementira pravna *tekovina EU* u svim oblastima sektora, kao i da se ubrza primena akcionih planova Transportne zajednice. Kosovo treba da ojača nedovoljne administrativne i operativne kapacitete da poboljša koordinaciju i obezbedi pravilnu, blagovremenu i profesionalnu implementaciju svih infrastrukturnih projekata. Kosovo treba da počne da poboljšava otpornost saobraćaja na klimu i korišćenje alternativnih goriva i da razvija održive planove urbane mobilnosti poštujući ekološke i društvene standarde u skladu sa praksom EU. U skladu sa Zelenom agendom i Strategijom pametne i održive mobilnosti za zapadni Balkan.

O **drumskom saobraćaju**, Zakon o putevima tek treba da usvoji Skupština; Predloženi Zakon o putevima podrazumeva premeštanje pojedinih odjela u novoformiranu Agenciju za puteve, koja će nadgledati planiranje putne infrastrukture, mere bezbednosti i celokupno upravljanje. Potrebni su dalji naponi da se uskladi sa *EU acquis* o društvenim i tržišnim pravilima u drumskom saobraćaju. Vlada je u aprilu formirala Savet za bezbednost saobraćaja, koji će pratiti implementaciju strateških dokumenata, koordinirati rad institucija i predlagati politike za unapređenje bezbednosti na putevima. Međutim, Kosovo treba da pojača svoje aktivnosti na uspostavljanju sistema upravljanja putnom imovinom. Uprkos tekućim naporima, postojeći sistem podataka o nezgodama na Kosovu još uvek nije usklađen sa protokolom zajedničkog skupa podataka o nezgodama (CADaS). Kosovo treba da nastavi da podiže svest za postizanje boljih rezultata u skladu sa ciljem UN i EU da se prepolovi broj smrtnih slučajeva i povreda na putevima do 2030. Usklađivanje sa Direktivom o upravljanju bezbednošću putne infrastrukture još uvek se čeka. Stvaranje sistema za povećanje kapaciteta inspektora i revizora bezbednosti saobraćaja ostaje prioritet.

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u implementaciji *acquis-a u železničkom saobraćaju* ; Regulatorna agencija za železnice, koja obavlja funkcije regulatornog tela, tela za licenciranje i bezbednost i interoperabilnost, objavila je nekoliko zakonskih akata koji se uglavnom odnose na tehničke specifikacije interoperabilnosti. Tržište usluga železničkog transporta je otvoreno i funkcionalno. Osnovano je Nacionalno istražno telo koje je direktno odgovorno kabinetu premijera. Međutim, železničko zakonodavstvo još uvek mora biti u potpunosti usklađeno s tržišnim i tehničkim stubovima četvrtog železničkog paketa. Izrada novog zakona o železnici i zakona o bezbednosti i interoperabilnosti u železnici je još uvek u toku. I pored završetka radova na zajedničkoj železničkoj stanici sa Severnom Makedonijom, početak zajedničkih operacija je odložen. Potpisan je višegodišnji ugovor između upravljača infrastrukture i nadležnog organa.

Što se tiče **vazdušnog saobraćaja**, Kosovo je napredovalo otvaranjem, u januaru 2024. godine, novih vazdušnih koridora između Kosova i Albanije, što će skratiti vreme letenja sa evropskim zemljama do 12 minuta i pozitivno uticati na civilno vazduhoplovstvo. Sektor se i dalje suočava sa brojnim izazovima koji proizilaze iz ne-članstva Kosova u nekoliko međunarodnih organizacija civilnog vazduhoplovstva. Kosovske snage (KFOR) predvođene NATO-om i dalje upravljaju i koordiniraju gornji vazdušni prostor Kosova. Institucionalni nedostaci Agencije za usluge vazdušne plovitbe i Evropske uprave za civilno vazduhoplovstvo, kao i nedostatak prihoda od upravljanja gornjim vazdušnim prostorom, ostaju problemi. Trebalo bi nastaviti napore u usklađivanju sa preostalim stavkama prve faze zajedničkog evropskog zračnog prostora (ECAA).

Što se tiče **multimodalnog transporta**, iako je Vlada odobrila akcioni plan za implementaciju MMTS-a za 2023-2030, on ne precizira mere za razvoj intermodalne infrastrukture ili podršku

efikasnim i održivim logističkim uslugama u periodu 2023-2025.

Što se tiče **prava putnika u EU**, Kosovo je usvojilo nacionalne mere transpozicije u vezi sa pravima putnika koji putuju vazdušnim putem u kontekstu ECAA sporazuma. Kosovo bi trebalo da poveća svoje napore u primeni pravnih *tekovina* EU o pravima putnika u svim vidovima transporta.

Chapter 15 - Energija

Energetska politika EU pokriva snabdevanje energijom, infrastrukturu, unutrašnje energetske tržište, potrošače, obnovljivu energiju, energetske efikasnost, nuklearnu energiju, nuklearnu bezbednost i zaštitu od zračenja.

Kosovo je postiglo određeni napredak u pogledu **sigurnosti snabdevanja**. U januaru 2024. Kosovo je inaugurisalo svoje tržište električne energije dan unapred i započelo spajanje tržišta električne energije dan unapred sa Albanijom, prvo te vrste među ugovornim stranama Energetske zajednice. Nije bilo napretka u restrukturiranju postojećeg sporazuma o masovnom snabdevanju između Kosovske kompanije za snabdevanje električnom energijom (KESCO) i Kosovske elektroenergetske korporacije (KEK). Prema ovom sporazumu, KEK rezerviše većinu svojih proizvodnih kapaciteta za KESCO u meri koja je potrebna da ispuni svoje obaveze javne usluge. Kosovo treba da restrukturira sporazum o masovnom snabdevanju, koji će biti od suštinskog značaja za stvaranje održivog, fer i konkurentnog tržišta i za podršku uspešnom radu ALPEX-a.

Značajna odstupanja u kontrolnom području Kosova na Kosovu su nastavljena do kraja 2023. Iako su ova odstupanja od evropske mreže prešla sa negativnih (2023.) na pozitivna (2024. godine), to i dalje dovodi do neravnoteža koje bi mogle ugroziti frekvenciju i pouzdanost mreže. Situacija se stabilizovala nakon zaključenja ugovora između KEDS-a i Elektrosevera (vidi stav ispod). Poštovanje obaveza iz novopotpisanog Ugovora o povezivanju sa ENTSO-E je hitno pitanje.

Značajna prekretnica u implementaciji dogovorene mape energetske puta iz juna 2022. godine je zaključivanje komercijalnog ugovora između distributivnog preduzeća KEDS i Elektrosevera u decembru 2023. godine kojim je omogućen početak naplate u četiri opštine sa većinskim srpskim stanovništvom na severu Kosova i okončan ne-regulisana praksa. Srpski operator prenosnog sistema električne energije EMS još nije utvrdio neto prenosne kapacitete na interkonekciji sa Kosovom što onemogućava da se prekogranični kapaciteti dodeljuju učesnicima na tržištu.

Kosovo treba da obezbedi vremenski efikasnu i dinamičnu primenu programa implementacije svoje energetske strategije za 2022-2025 da bi ispunilo svoje ambiciozne ciljeve. Kosovo i dalje u velikoj meri zavisi od zastarelih, visoko zagađujućih elektrana na uglj, što predstavlja ozbiljne rizike po zdravlje i životnu sredinu. Kosovo još uvek krši zahteve Energetske zajednice za smanjenje emisije gasova staklene bašte iz velikih postrojenja za sagorevanje, što takođe zahteva usklađivanje sa direktivama EU o velikim postrojenjima za sagorevanje i industrijskim emisijama. Kosovo treba da ubrza ekološku modernizaciju termoelektrane Kosovo B i da radi na stavljanju van pogona neradnih delova termoelektrane Kosovo A. U junu je Vladin odbor za strateško planiranje odobrio Jedinostveni projektni cevovod za energetske sektor.

Kosovo nije u skladu sa **EU acquis o nafti**. Nacrt zakona o obaveznom držanju nafte je na čekanju. Ne postoje procedure za oslobađanje hitnih zaliha nafte.

Što se tiče **unutrašnjeg energetskeg tržišta**, nema pomaka u daljem otvaranju maloprodajnog tržišta. Kosovo kasni sa transpozicijom i primenom Paketa integracije električne energije, što je preduslov za integraciju tržišta. Kosovska regulatorna kancelarija za energiju (ERO) još uvek treba da sprovede liberalizaciju maloprodajnog tržišta električne energije na osnovu tržišne cene. U aprilu 2024. Odbor RUE je odobrio maksimalno dozvoljene prihode za regulisane operatere i blago snižene tarife električne energije. Kosovo treba da stvori sveobuhvatan registar ugroženih potrošača i da postavi nacionalni cilj za podršku domaćinstvima siromašnim energijom i ugroženim potrošačima u skladu sa relevantnim zakonodavstvom i ciljevima NPEK. Kosovo treba da usvoji

svoj NPEK što je pre moguće.

Što se tiče **obnovljivih izvora energije**, Kosovo je usvojilo Zakon o obnovljivim izvorima energije u aprilu 2024. Ovaj zakon je usklađen sa Direktivom o obnovljivoj energiji i uspostavlja sveobuhvatnu tržišnu šemu podrške za obnovljive izvore, za koju se očekuje da će olakšati kosovske aukcije obnovljive energije. Kosovo je uspešno zaključilo svoju prvu solarnu aukciju u martu 2024. godine, a u maju 2024. potpisalo je sporazum za razvoj projekta. Proces je bio otvoren, transparentan i dobro prihvaćen od strane zainteresovanih investitora. Pobedničkom ponuđaču će biti dodeljen 30-godišnji ugovor o koncesiji za izgradnju i rad solarne elektrane, uz 15-godišnji ugovor o otkupu električne energije. Da bi postiglo svoje strateške ciljeve od 35% udela obnovljive energije u potrošenoj električnoj energiji do 2031. godine, Kosovo treba da ubrza implementaciju projekata obnovljive energije i brzo pokrene predstojeću prvu aukciju vetra za koju je nacrt kriterijuma objavljen u julu 2024. biće 75 MW. Lekcije naučene iz prve pilot solarne aukcije, koja je doživela značajna kašnjenja, treba uzeti u obzir u narednim procesima nadmetanja. Potpisan je sporazum između RUE i pružaoca usluga o korišćenju nacionalnog elektronskog registra za garancije porekla. Odredbe koje se odnose na održivost i kriterije za uštedu emisija stakleničkih plinova za biogoriva, biomasu i biotečnosti koje proizlaze iz Direktive o obnovljivoj energiji (RED II) još uvek se moraju uskladiti.

Što se tiče **energetske efikasnosti**, dobar napredak je postignut primenom mera energetske efikasnosti u stambenom i privatnom sektoru u sklopu Paketa energetske podrške koji finansira EU. Finansijski model za ulaganja u stambeni sektor je u razvoju. Kosovo tek treba da usvoji novi Zakon o energetske efikasnosti. Izmenjeni i dopunjeni Zakon o energetske karakteristika zgrada usvojen je u maju 2024. Usvajanje i primena Direktive o označavanju ostaje na čekanju. Da bi povećalo energetske efikasnosti kao što je navedeno u energetske strategiji, Kosovo treba da mobilizuje dodatno finansiranje i ojača institucionalne kapacitete za sprovođenje i praćenje povezanih ušteda.

Kapaciteti Agencije za nuklearnu bezbednost i zaštitu od zračenja su slabi. Kosovo i dalje treba da obezbedi tretman i privremeno skladištenje radioaktivnog otpada u skladu sa standardima EU. Nije bilo napretka u vezi sa učešćem Kosova u hitnoj razmeni radioloških informacija Evropske zajednice (ECURIE) i Evropske platformi za razmenu radioloških podataka EURDEP. Kosovo nije član Međunarodne agencije za atomsku energiju (IAEA), niti potpisnica bilo kakvih međunarodnih konvencija i sporazuma o zaštiti od zračenja i nuklearnoj bezbednosti.

Poglavlje 21 - Transevropske mreže

EU promovise transevropske mreže (TEN) u oblastima transporta, telekomunikacija i energije kako bi ojačala unutrašnje tržište i doprinela rastu i zapošljavanju.

Napredak na transevropskej **transportnoj** mreži (TEN-T) je ograničen, uglavnom zbog nedovoljnih međuinstitucionalnih kapaciteta za osiguranje, realne analize troškova i koristi, pravila o javnim nabavkama po standardima EU, državne pomoći i procena uticaja na životnu sredinu. Revidirana TEN-T Uredba 2024/1679 od 13. juna 2024. uspostavlja novi transportni koridor zapadni Balkan-Istočni Mediteran koji uključuje Kosovo.

Nema napretka na autoputu Priština - Merdare ili na 'Autoputu mira'. Radovi na železnici na koridoru Orijent/Istok-Med (železnički put 10) koji povezuje Kosovo Polje/Kosovo Polje sa Mitrovicom nastavljani su sporim tempom. Tender za signalizaciju i telekomunikacije, koji je od najvećeg prioriteta, još uvek kasni. Studija izvodljivosti za železničku vezu između Drača i Prištine je u toku.

Što se tiče **energetskih mreža**, u januaru 2024. godine, integracija tržišta električne energije sa Albanijom napredovala je sa inauguracijom tržišta za dan unapred na Kosovu i inicijacijom spajanja tržišta električne energije Albanije i Kosova za dan unapred, prve takve vrste u Energetskej zajednici. Kosovo je takođe potpisalo Memorandum o razumevanju u vezi sa

spajanjem tržišta električne energije sa Grčkom, Albanijom i Severnom Makedonijom.

Stara TEN-E Uredba 347/2013 je usklađena i implementirana. Kosovo i dalje treba da uskladi svoje zakonodavstvo sa revidiranim TEN-E Uredbom 2022/869.

Što se tiče **telekomunikacionih mreža**, institucionalni kapacitet Regulatornog organa za elektronske i poštanske komunikacije tek treba da se poveća.

Poglavlje 27 - Životna sredina i klimatske promene

EU promovira snažnu klimatsku akciju, održivi razvoj i zaštitu životne sredine. Pravila EU sadrže odredbe koje se odnose na klimatske promene, kvalitet vode i zraka, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, industrijsko zagađenje, hemikalije, buku i civilnu zaštitu.

Životna sredina

Što se tiče **horizontalnih pitanja**, potrebni su dalji napor i usvajanje strategija, akcionih planova i relevantnog zakonodavstva kako bi se osigurala konzistentnost sa ciljevima Zelene agende i implementacije obaveza prema Mapi puta za dekarbonizaciju Energetske zajednice. Kapaciteti organa za zaštitu životne sredine na centralnom i lokalnom nivou da implementiraju i sprovode *acquis u oblasti životne sredine* su i dalje veoma ograničeni, što ozbiljno koči napredak u sektoru. Strukturne reforme i dalje kasne. Nedovoljna politička posvećenost i finansiranje predstavljaju ključne izazove za implementaciju strateškog okvira. Donošenje strategije zaštite životne sredine i održivog razvoja za period 2022-2033. ostaje na čekanju. Potpuno usklađivanje sa Direktivama EU o odgovornosti za životnu sredinu i kriminal tek treba da se završi. Sprovođenje zakonodavstva o strateškoj proceni životne sredine i proceni uticaja na životnu sredinu se ne primenjuje dosledno. U junu 2024. godine, Vladin odbor za strateško planiranje odobrio je Jedinstveni projektni cevovod za sektor životne sredine. Potrebno je obezbediti kvalitet pripreme i implementacije infrastrukturnih investicija, uključujući transparentnost procedura, u skladu sa Direktivom o proceni uticaja na životnu sredinu i Direktivom o strateškoj proceni uticaja na životnu sredinu i drugim elementima EU *acquis*. Javna svest o važnosti zaštite životne sredine je još uvek ograničena.

Iako je postignut određeni napredak u poboljšanju **kvaliteta vazduha**, on i dalje predstavlja veliki zdravstveni rizik usred kašnjenja u implementaciji odgovarajućih popravnih mera za suzbijanje zagađenja vazduha. Primena prištinskog plana kvaliteta vazduha počela je uvođenjem novih autobusa javnog prevoza i primenom mera kontrole izduvnih gasova iz vozila, ali se još čeka usvajanje planova u ostatku Kosova. Kosovo još uvek ne poštuje gornje granice emisija koje su određene njegovim planom smanjenja emisija. I dalje je potrebno sprovesti sprovođenje mera zabrane korišćenja uglja za grejanje. Nastavlja se rad na planovima kvaliteta vazduha za zone u kojima nivoi zagađujućih materija prelaze granične vrednosti.

U implementaciji zakonodavstva o **upravljanju otpadom** došlo je do određenog pomaka, usvajanjem izvršnog zakonodavstva o izvozu, uvozu, tranzitu i prekograničnom kretanju otpada, kao i donošenjem zakona o ambalaži i ambalažnom otpadu, koji uvodi osnovu za proširene odgovornost proizvođača i primena principa 'zagađivač plaća'. Osim toga, sprovode se aktivnosti usmerene na smanjenje upotrebe laganih plastičnih vrećica za nošenje i uvođenje sistema povrata depozita za posude za piće. Konačno, broj divljih deponija je nastavio da opada, sa 747 u 2022. na 373 u 2023., što predstavlja smanjenje od 374 divlje deponije.

Veoma ograničen inspekcijski kapacitet institucija na centralnom nivou treba hitno povećati. Potrebno je uložiti više napora da se izmene Zakon o upravljanju otpadom i Strategija integrisanog upravljanja otpadom uvođenjem ciljeva reciklaže, te da se odobre i implementiraju međuopštinski planovi upravljanja otpadom. Kosovo takođe treba da započne reformu komunalnih preduzeća, da obezbedi pravilno upravljanje industrijskim i opasnim otpadom i da podstakne cirkularnu ekonomiju. Kosovska elektroprivredna kompanija (KEK) treba da sprovede proceduru procene

uticaja na životnu sredinu i društvo za skladište opasnog otpada.

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u **upravljanju vodama** odobravanjem i sprovođenjem svoje revidirane strategije o vodama. Čeka se usvajanje novog Zakona o vodama i usvajanje planova upravljanja rečnim slivovima. Kapaciteti ključnih institucija i na centralnom i na lokalnom nivou, javnih preduzeća i organa upravljanja rečnim slivom su i dalje niski i potrebno ih je dalje jačati. Nedostatak identifikacije aglomeracija i osetljivih područja u skladu sa Direktivom EU o tretmanu gradskih otpadnih voda, kao i nepostojanje strategije upravljanja muljem ometa napredak u infrastrukturi. U izveštajnom periodu nije bilo napretka u usklađivanju zakonodavstva o upravljanju vodama i poplavama sa pravnom *tekovinom EU*. Potrebno je više napora za smanjenje gubitaka vode i upravljanje vodozaštitnim zonama.

Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u **zaštiti prirode** sa proglašenjem tri nova zaštićena područja. Kosovo treba da počne da identifikuje i unapred određuje lokacije koje će biti pokrivene mrežom Natura 2000. Njima nedostaje odgovarajuće upravljanje, i dalje su zagađeni i loše održavani, pate od nezakonitih aktivnosti i nedovoljnih kapaciteta za implementaciju i sprovođenje na centralnom i lokalnom nivou. Još uvek se čeka usvajanje nacrtane strategije zaštite životne sredine i održivog razvoja za 2022-2033. Takođe nije bilo napretka u harmonizaciji zakonodavstva o zaštiti prirode. Identifikacija potencijalnih Natura 2000 područja je u vrlo ranoj fazi. Kosovo je ostvarilo ograničen napredak u primeni Zakona i strategije o šumarstvu. Krčenje šuma i nelegalna seča i dalje predstavljaju ozbiljnu zabrinutost.

Nije bilo napretka u usklađivanju sa *acquis-em* o **industrijskom zagađenju** i primena prevencije i kontrole industrijskog zagađenja je veoma spora. Opasan rudarski otpad, kao i industrijsko ispuštanje u reke i industrijska deponija i dalje predstavljaju ozbiljne pretnje za tlo, vodu i zdravlje. Potrebni su značajni napor kako bi se uskladila sa *EU acquis* u vezi sa Direktivom o industrijskim emisijama i kako bi se osigurala pravilna primena i praćenje.

Nije bilo napretka u usklađivanju sa *EU acquis* o **hemikalijama**. Primena relevantnog zakonodavstva ostaje na niskom nivou. Kosovo i dalje treba da poboljša primenu regulatornog okvira o izvozu i uvozu opasnih hemikalija.

Nije zabeležen napredak u usklađivanju sa *EU acquis* o **buci**.

Što se tiče **civilne zaštite**, Kosovo je postiglo određeni napredak usvajanjem nacionalnog plana odgovora na katastrofe i usvajanjem Strategije za smanjenje rizika od prirodnih nepogoda i drugih katastrofa za 2023-2028. Koordinacija između centralnog i lokalnog nivoa je još uvek nedovoljna. Kosovo nije napravilo napredak u razvoju nacionalne procene rizika od katastrofa i nije osmislilo strategiju oporavka. Kosovo treba da uloži više napora da pripremi zakonodavstvo, kao i upravljački i finansijski okvir za prevenciju, spremnost i odgovor na prirodne i druge katastrofe. Kosovo treba da poboljša koordinaciju između nadležnih organa u katastrofama velikih razmera. Iako nije deo Mehanizma civilne zaštite Unije (UCPM), Kosovo ima koristi od različitih alata u okviru UCPM (projekti, sesije obuke, vežbe, recenzije kolega i savetodavne misije).

Klimatske promene

Kosovo je postiglo određeni napredak u pogledu klimatskih promena usvajanjem Zakona o klimatskim promenama. Međutim, nedostaje cilj klimatske neutralnosti do 2050. godine i čeka se odobrenje i sprovođenje izvršnog zakonodavstva. Takođe se čeka usvajanje strategija dekarbonizacije i adaptacije. NPEK treba usvojiti što je pre moguće. Potrebno je razviti i primenjuje zakonodavni okvir za praćenje, izveštavanje, verifikaciju i akreditaciju emisija gasova staklene bašte, kao i mehanizam za određivanje cena ugljenika u cilju usklađivanja sa sistemom trgovanja emisijama u EU. Paralelno, Kosovo treba da sprovede mere prilagođavanja i ublažavanja. Takođe bi trebalo razmotriti usklađivanje sa velikim nadogradnjama klimatske politike EU kao rezultat paketa „Fit for 55“. Kapacitet relevantnih institucija, uključujući inspekcije, da ispune svoje odgovornosti treba hitno i značajno ojačati. Konačno, potrebno je ojačati podizanje svesti i učiniti

efikasnijom saradnju sa operaterima u privatnom sektoru.

KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA

Ovaj klaster obuhvata: poljoprivredu i ruralni razvoj (Poglavlje 11); bezbednost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika (Poglavlje 12); ribarstvo i akvakultura (Poglavlje 13); regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata (poglavlje 22); i finansijske i budžetske odredbe (poglavlje 33).

Chapter 11 - Poljoprivreda

Zajednička poljoprivredna politika EU podržava poljoprivrednike i osigurava bezbednost hrane u Evropi. Pomaže u borbi protiv klimatskih promena i održivog upravljanja nacionalnim resursima; održava ruralna područja i pejzaže širom EU; i održava ruralnu ekonomiju u životu promovišući radna mesta u poljoprivredi, poljoprivredno-prehrambenoj industriji i povezanim sektorima. Ovo zahteva jak sistem upravljanja i kontrole. Postoje i zajednička pravila EU za marketinške standarde, politiku kvaliteta i organsku poljoprivredu.

Što se tiče **horizontalnih pitanja, u oktobru 2023. usvojen je** nacionalni program poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2023-2027. Potrebno je uskladiti mere podrške sa *EU acquis*.

Kosovo treba da ojača i održi svoje kapacitete i da preduzme korake ka razvoju integrisanog sistema administracije i kontrole, mreže podataka o održivosti farmi.

O **zajedničkoj organizaciji tržišta**, Zakon o uređenju tržišta poljoprivrednih proizvoda usvojen je u decembru 2023. godine. Trebalo bi pripremiti njegovu implementaciju.

Što se tiče **politike kvaliteta**, Kosovo je nastavilo da napreduje sa registracijom druge geografske oznake. Međutim, proces registracije i kontrola moraju biti usklađeni sa *EU acquis*.

Što se tiče **organske poljoprivrede**, zakonodavstvo mora biti usklađeno s *EU acquis*, potrebno je sprovesti nacionalni ekološki akcioni plan 2023-2026 i preduzeti radnje za davanje prioriteta organskoj poljoprivredi i proizvodnji kao međusektorskom elementu unutar nacionalnog programa za poljoprivredu i ruralni razvoj.

Kosovo još treba da izmeni ili ukine Zakon o poljoprivrednom zemljištu i akcioni plan za rešavanje gubitka i degradacije poljoprivrednog zemljišta.

Chapter 12 - Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika

Pravna tekovina EU o hrani, uključujući higijenska pravila EU za proizvodnju prehrambenih proizvoda, osiguravaju visok nivo sigurnosti hrane i hrane za životinje i visok nivo zaštite interesa potrošača. Zdravlje i dobrobit životinja i sigurnost hrane životinjskog porekla se čuvaju zajedno sa kvalitetom sjemena, materijala za zaštitu bilja, zaštitom od štetnih organizama i ishranom životinja.

U oblasti **bezbednosti hrane**, Kosovo još treba da usvoji podzakonske akte o Zakonu o hrani, kao i strategiju za usaglašavanje *acquis-a EU* u oblasti veterinarske i fitosanitarne politike. Finansijski i ljudski resursi Agencije za hranu i veterinu i dalje su nedovoljni za implementaciju *acquis-a EU*.

Sistem praćenja i upravljanja kontrolom hrane i sistem upravljanja laboratorijskim informacijama su operativni, ali je potrebno više resursa za njihovo jačanje i sistematsko održavanje. Nakon prelaska 58 inspektora u Ministarstvo zdravlja, agencija bi trebalo da revnosno angažuje inspektore za hranu, da uspostavi epidemiološku jedinicu i primeni relevantne zakone koji se odnose na pristup zasnovan na riziku u inspekcijama na Kosovu, kao i u uvozu.

Agencija je nastavila rad na implementaciji nacionalnog plana za kontrolu i praćenje bolesti hrane i životinja i uspešno završila obavezne šeme ispitivanja osposobljenosti sa referentnim laboratorijama EU u sklopu akreditacije laboratorija.

U oblasti **veterinarske politike**, dok je Kosovo od EU preuzelo finansiranje kampanje za iskorenjivanje besnila i vakcinaciju, Vlada tek treba da usvoji Zakon o zdravlju životinja i da novim ukine Zakon o veterini iz 2004. godine. Agencija još uvek nije usvojila petogodišnji plan razvoja praćenja i kontrole bolesti i izdvojila sredstva za njegovu implementaciju. Resursi za kontrolu zdravlja i dobrobiti životinja na nivou farme, tokom transporta i dalje su nedovoljni, uključujući klaonice i stočne pijace. Kosovo je usvojilo novo administrativno uputstvo o identifikaciji i registraciji životinja. Međutim, kretanja životinja i dalje se nedovoljno prijavljuju, a kontrole tek treba pojačati. Kosovo treba da završi usklađivanje svog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU o dobrobiti životinja i obezbedi adekvatne resurse za njegovu primenu. Kosovo je postiglo određeni napredak u identifikovanju osnovnih mera unakrsne usklađenosti u oblastima bezbednosti hrane, zdravlja životinja i dobrobiti. Pripremljene su relevantne kontrolne liste i smernice.

Za **stavljanje u promet hrane**, hrane za životinje i nusproizvoda životinjskog porekla ključna je primena sistema prikupljanja i sigurnog zbrinjavanja nusproizvoda životinjskog porekla, kao i odobravanje modela rada postojeće kafilerije. Kosovo se pozabavilo nalazima Evropske komisije o njihovom nacionalnom planu praćenja rezidua.

U oblasti **fitosanitarne politike**, potrebno je još poboljšati usklađivanje sa *EU acquis*. Važno je pojačati aktivnosti u pogledu istraživanja, ranog otkrivanja i iskorenjivanja štetočina. Konačno, Kosovo tek treba da počne da radi na razvoju pravne osnove za novu hranu i **genetski modifikovane organizme**.

Chapter 13 - Ribarstvo i akvakultura

Zajednička ribarska politika postavlja pravila o upravljanju ribarstvom, štiti žive resurse mora i ograničava uticaj ribarstva na životnu sredinu. Ovo uključuje određivanje kvota za ulov, upravljanje kapacitetom flote, pravila o kontroli i inspekciji, pravila o tržištima i akvakulturi i podršku ribarstvu i obalnim zajednicama. Nadalje, promoviše održivu akvakulturu.

Kako Kosovo ima samo unutrašnji ribolov i akvakulturu, *acquis* o kvotama za ulov i inspekciji i kontroli je samo delimično primenjiv. Kosovo treba da izradi nacrt zakona o ribarstvu i akvakulturi kako bi se uskladio sa *EU acquis*.

usvajanje višegodišnje strategije posvećene akvakulturi i usklađivanje zakonodavstva sa *acquis-em*.

Kosovo treba da se fokusira na razvoj **tržišne politike** i prikupljanje podataka u skladu sa *acquis-em*, kao i inventar ribljih vrsta. Kosovo takođe treba značajno da poveća administrativne kapacitete za upravljanje politikom i **inspekciju i kontrolu**.

Nije bilo značajnijeg razvoja u pogledu **upravljanja resursima i flotom, sistemskih mera, državne pomoći i međunarodnih sporazuma**.

Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata

*Regionalna politika je glavni instrument EU za smanjenje regionalnih razlika i ulaganje u održiv i inkluzivan društveno-ekonomski rast. Deluje kroz „deljeno upravljanje“ između Komisije i država članica EU. Primena programa kohezivne politike zahteva odgovarajuće administrativne kapacitete na nivou programa i projekta, uspostavljanje sistema dobrog finansijskog upravljanja i kontrole, kao i ispunjavanje drugih elemenata *acquis-a* EU kao što su zakonodavstvo o životnoj sredini ili javnim nabavkama.*

Postoji dobar napredak u **zakonodavnom okviru** koji podupire regionalni razvoj, posebno u pogledu održivog i inkluzivnog rasta (*videti takođe poglavlja 15, 27 i 19*). Eurostat je odobrio klasifikaciju statističkih regiona na Kosovu, koja će olakšati proizvodnju regionalne statistike u skladu sa standardima EU. Što se tiče strateškog okvira, određeni napredak je postignut usvajanjem akcionog plana za regionalni razvoj 2023-2025, koji međutim pokazuje postepeni pad

finansiranja za regione Kosova tokom trogodišnjeg perioda (2023: 4,3 miliona evra; 2024: evra 3,4 miliona 2025: 3,3 miliona evra).

Institucionalni **okvir** za upravljanje EU fondovima još nije uspostavljen, a to utiče i na **sisteme finansijskog upravljanja, kontrole i revizije za EU fondove**, koji su i dalje u ranoj fazi. Nacionalni sistemi za regionalni razvoj su loši zbog nedostatka sredstava, nedovoljne uključenosti aktera regionalnog razvoja i slabe međuopštinske saradnje; potrebno ih je značajno ojačati kako bi se potaknuo regionalni rast i rešili regionalni dispariteti. Administrativni **kapaciteti** ključnih institucija uključenih u programiranje i upravljanje EU fondovima postepeno se poboljšavaju, ali su generalno slabe zbog kašnjenja u reformi javne uprave i nedostatka efikasnog mehanizma za obuku o pitanjima EU.

Kosovo i dalje treba da poboljša planiranje i upravljanje javnim investicijama i da razvije čvrste pojedinačne projekte.

Kosovo je napredovalo u **praćenju i evaluaciji** pomoći EU uz poboljšano upravljanje od strane koordinatora Nacionalnog instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA), redovni dijalog sa EU i poboljšano godišnje izveštavanje. Kosovo treba da dalje napreduje u ovoj oblasti i da obezbedi sprovođenje preporuka Odbora za praćenje IPA i procesa SSP.

Kosovo je u decembru 2023. potpisalo tri sporazuma o finansiranju prekogranične saradnje sa Albanijom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom za period 2021-2027. Kosovo ne učestvuje u programima transnacionalne i međuregionalne saradnje koji pokrivaju zapadni Balkan.

KLASTER 6 : SPOLJNI ODNOSI

Ovaj klaster obuhvata: eksterne odnose (Poglavlje 30).

Poglavlje 30 - Spoljni odnosi

EU ima zajedničku komercijalnu politiku prema trećim zemljama, zasnovanu na multilateralnim i bilateralnim sporazumima i autonomnim merama. Postoje i pravila EU u oblasti humanitarne pomoći i razvojne politike.

Što se tiče **zajedničke trgovinske politike**, Kosovo nije usvojilo sveobuhvatnu trgovinsku politiku niti je ratifikovalo CEFTA dodatne protokole o olakšavanju trgovine i trgovini uslugama niti nedavno usvojeni protokol o rešavanju sporova. Vlada podržava ZRT kao osnovu za regionalni sporazum o slobodnoj trgovini. Kosovo je nastavilo da napreduje u sprovođenju tehničkih mera Akcionog plana ZRT za 2021-2024, posebno u vezi sa zelenim trakama. U 2023. godini licencirano je oko 11 ovlašćenih ekonomskih operatera. Ažurirana je sistematska razmjena elektronskih podataka. Vlada je usvojila Nacrt zakona o ratifikaciji Sporazuma o priznavanju stručnih kvalifikacija medicinskih sestara, hirurga, veterinarara, farmaceuta i babica u kontekstu CEFTA-e.

Postoji hitna potreba za jačanjem kapaciteta u Ministarstvu za industriju, preduzetništvo i trgovinu, uključujući broj osoblja, posebno imajući u vidu predstojeće odgovornosti Kosova za predsedavanje CEFTA-om 2025. godine, ali i trgovinske pregovore.

Nesuglasice u vezi sa predstavljanjem i denominacijom Kosova u **CEFTA-** i su rešene kako bi se omogućilo deblokiranje mehanizama CEFTA donošenja odluka. Kosovo, zajedno sa svim učesnicima u ZRT akcionom planu, treba da igra konstruktivnu ulogu i ispuni zajedničke obaveze navedene u akcionom planu. Zabrana na robu srpskog porekla, uvedena u junu 2023. godine, ukinuta je u oktobru 2024. i zamenjena je sistemom ručnih provera. U julu 2023. godine, nakon zahteva poslovne zajednice, Vlada je ukinula meru za sirovine i poluproizvode.

Kosovski Zakon o **robi dvostruke namene** usklađen je sa najnovijim *pravnim tekovinama EU*, odnosno Uredbom (EU) 2021/821 i njenim godišnjim ažuriranjima u vezi sa listom artikala dvostruke namene. Kosovo nije ni učesnik ni pristalica Australijske grupe.

Što se tiče **bilateralnih sporazuma sa trećim zemljama o ekonomskoj/trgovinskoj/tehničkoj saradnji**, Kosovo ima sporazume o slobodnoj trgovini sa Turskom i Ujedinjenim Kraljevstvom, pored zemalja proširenja (CEFTA). Pregovori o slobodnoj trgovini sa zemljama Evropske asocijacije za slobodnu trgovinu, započeti u junu 2022. godine, su u toku.

Postignut je ograničen napredak u oblastima **razvojne politike i humanitarne pomoći**. Kao primalac programa pomoći, Kosovo ne pruža humanitarnu pomoć trećim zemljama na sistematski način i nema agenciju za razvojnu pomoć. Kosovo se podstiče da započne proces stvaranja pravnog okvira koji pokriva međunarodnu saradnju, razvojnu politiku i humanitarnu pomoć, u skladu sa politikama i principima EU. Kosovo se takođe podstiče da izgradi namenske administrativne strukture.

ANEKS I – ODNOSI IZMEĐU EU I KOSOVA

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između EU i Kosova (SSP) stupio je na snagu u aprilu 2016. Ovaj sveobuhvatni sporazum pruža okvir za politički dijalog i pokriva saradnju u različitim sektorima. Od 2016. godine održano je pet sastanaka Saveta za stabilizaciju i pridruživanje i sedam ciklusa sastanaka pododбора. Od juna 2023. godine, u skladu sa merama EU u odnosu na Kosovo, sastanci tela za stabilizaciju i pridruživanje su stavljeni na čekanje. Visoki predstavnik je preporučio ukidanje tih mera.

Vlada je 2. aprila 2024. godine usvojila Nacionalni program za evropske integracije za 2024-2028. Ovaj program postavlja mere i prioritete za sprovođenje SSP-a kao i druge reforme za evropski put Kosova.

Kako bi dalje usmeravali implementaciju reformi, u novembru 2016. Komisija i Kosovo usvojili su Evropsku reformsku agendu (ERA). Kosovo je 2021. usvojilo drugu fazu ERA (ERA II) kroz namenski akcioni plan koji je istekao 2023. godine i čeka na ažuriranje.

Kosovo je zvanično podnelo zahtev za članstvo u EU 15. decembra 2022.

Liberalizacija viznog režima za Kosovo stupila je na snagu 1. januara 2024. godine, omogućavajući vlasnicima kosovskih biometrijskih pasoša da putuju u EU bez vize na period boravka od 90 dana u bilo kom periodu od 180 dana. Nakon konačnog usvajanja od strane Evropskog parlamenta i Saveta, ukinuti su vize za nosioce pasoša koje izdaje Koordinacioni direktorat Srbije.

Sredstva iz Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA) III u okviru bilateralnog dela dostigla su 233,8 miliona evra za period 2021-2023, od čega 33,3% za temeljne reforme i 66,7% za održivi i inkluzivni rast. Ovo takođe uključuje finansiranje civilnog društva, finansiranje u okviru pojedinačnih mera za migracije i upravljanje granicom, i pomoć za učešće Kosova u programima Unije kao što su Erasmus+, Program jedinstvenog tržišta, Program za građane, jednakost, prava i vrednosti, Kreativna Evropa, Carinski program, Fiskalis program, Horizont Evropa, Digitalna Evropa i program Pravda. Da bi se poboljšao pristup EU inicijativama i fondovima, Kosovo učestvuje kao posmatrač u pilot projektu u okviru Instrumenta tehničke podrške.

Kosovo nastavlja da koristi od implementacije pomoći EU od 602 miliona evra u okviru Instrumenta za prepristupnu saradnju II (2014-2020), od čega je 44% usmereno na demokratiju, upravljanje, vladavinu prava i ljudska prava, dok je 56% dodeljeno za konkurentnost i rast.

Kosovo takođe dobija dodatnu podršku u okviru višedržavnih i regionalnih programa i u okviru tri programa prekogranične saradnje – sa Albanijom, Severnom Makedonijom i Crnom Gorom.

U okviru Investicionog okvira za zapadni Balkan (WBIF), od 2009. godine, EU je obezbedila 300 miliona evra, mobilizirajući ukupne investicije od 2 milijarde evra za infrastrukturne projekte.

Ukupno 315 miliona evra EU finansiranja je stavljen na raspolaganje za sprovođenje Ekonomskog i investicionog plana (EIP) za Kosovo, od kojeg se očekuje da će mobilisati 892 miliona evra ukupnih investicija za prioritetne projekte visokog uticaja.

Nakon usvajanja mera u odnosu na Kosovo, EU je suspendovala programiranje IPA-e za 2024. i odobrenje dva projekta Okvira za investicije zapadnog Balkana. Što se tiče tekuće podrške, obustavljene su procedure nabavke i potpisivanje novih ugovora.

U okviru Instrumenta za reformu i rast, Kosovo bi moglo imati koristi od indikativne alokacije od 882 miliona evra, koja bi se kanalisala preko Reformske agende koja pokriva ključne reforme u pet oblasti politike: upravljanje, reforma javne uprave i upravljanje javnim finansijama; zelena i digitalna tranzicija; razvoj privatnog sektora i poslovno okruženje; razvoj ljudskog kapitala; i osnove / vladavina prava. Isplata podrške Unije će biti uslovljena ispunjavanjem preduslova - uključujući, za Kosovo i Srbiju, konstruktivno angažovanje u normalizaciji njihovih odnosa u cilju potpunog sprovođenja svih njihovih obaveza koje proizilaze iz Sporazuma o putu normalizacije i njegove implementacije Aneksom i svim dosadašnjim sporazumima o dijalogu i uključiti se u pregovore o Sveobuhvatnom sporazumu o normalizaciji odnosa.

Kosovska specijalizovana veća (KSC) i Kancelarija specijalnog tužioca (SPO) osnovana da istraže i krivično gone navode proisteklih iz Izveštaja Saveta Evrope za 2011. godinu, nastavili su sa radom, rešavajući nerešene predmete. U decembru 2023. KSC je doneo svoju prvu žalbenu presudu u predmetu koji se bavi ratnim zločinima. Slučaj je indikativan za izazove sa kojima se KSC suočava, uključujući u pogledu ometanja pravde, izvršenja kazne i obeštećenja kosovskim žrtvama.

Od 2008. godine, Misija Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) pomaže kosovskim vlastima u uspostavljanju održivih i nezavisnih institucija vladavine prava. U okviru svog sadašnjeg mandata (produženog do juna 2025.), EULEX ima ograničene izvršne funkcije. Nastavlja da obavlja aktivnosti nadzora i ulogu drugog bezbednosnog odgovornog lica kroz svoje formirane policijske jedinice. EULEX takođe pomaže KSC/SPO u logističkoj i operativnoj podršci u skladu sa njenim mandatom i kosovskim zakonodavstvom.

Frontex šalje službenike na nekoliko graničnih prelaza na Kosovu na osnovu obostrano dogovorenih operativnih planova. Pored toga, Frontex pruža i drugu podršku u vezi sa upravljanjem granicama, kao što je savet o uspostavljanju nacionalnog koordinacionog centra.

Do danas, prema Vladi, Kosovo je priznalo 117 zemalja, uključujući 22 države članice EU.

Tokom perioda izveštavanja, generalni sekretar UN je nastavio da pruža redovne informacije o sprovođenju misije UN na Kosovu (UNMIK). Kosovske snage (KFOR) predvođene NATO-om nastavile su da pomažu u obezbeđivanju bezbednog okruženja. U junu 2024. imala je 4 490 zaposlenih iz 28 zemalja koje su dale doprinos.

Kosovo je nastavilo da osuđuje neopravdanu i ničim izazvanu vojnu agresiju Rusije na Ukrajinu i nastavlja da sprovodi restriktivne mere protiv Rusije i Belorusije. Što se tiče podrške Kosova Ukrajini, Vlada je izdvojila 100.000 evra humanitarne pomoći i namenila sredstva za smeštaj 20 novinara iz Ukrajine. Kosovo je nedavno objavilo prve pakete vojne pomoći Ukrajini.

ANEKS II - STATISTIČKI PODACI

STATISTIČKI PODACI (od 09.05.2024.)

Kosovo

Osnovni podaci	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Stanovništvo (hiljada)		1 794 bi	1 799 i	1 796 i	1 782 i	1 798 i	
Ukupna površina zemlje (km ²)		10 908 w	10 905 w	10 905 w	10 905 w	10 905 w	10 905 w

Nacionalni računi	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto domaći proizvod (BDP) (miliona nacionalne valute)		4 556	6 672	7 056	6 772	7 958	8 896
Bruto domaći proizvod (BDP) (miliona evra)		4 556	6 672	7 056	6 772	7 958	8 896
BDP (evro po glavi stanovnika)		2 539 bi	3 709 i	3 930 i	3 800 i	4 426 i	
BDP po glavi stanovnika (u standardima kupovne moći (PPS))							
BDP po glavi stanovnika (u PPS), u odnosu na prosek EU (EU-27 = 100)							
Realna stopa rasta BDP-a: promena obima BDP-a u odnosu na prethodnu godinu (%)		6.3	3.4	4.8	- 5.3	10.7	4.3
Rast zaposlenosti (podaci nacionalnih računa), u odnosu na prethodnu godinu (%)			C	C			
Rast produktivnosti rada: rast BDP-a (u obimu) po zaposlenom u odnosu na prethodnu godinu (%)			C	C			
Rast jediničnih troškova rada u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	C	C	:	:	:
**3 godine promena (T/T-3) u nominalnom indeksu rasta jediničnih troškova rada (2015. = 100)		:	C	C	:	:	:
Produktivnost rada po zaposlenom: BDP (u PPS) po zaposlenom u odnosu na prosek EU (EU-27 = 100)		:			:	:	:
Bruto dodatna vrednost po glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		10.0	8.1	9.0	8.9	8.6	9.2
Industrija (%)		23.6	24.2	23.4	24.1	23.6	23.3
Izgradnja (%)		10.4	10.4	10.1	9.3	10.6	10.7
Usluge (%)		56,0 i	57.2 i	57,5 i	57,7 i	57.2 i	56,9 i
Izdaci za finalnu potrošnju, kao udeo u BDP-u (%)		100.2	91.9	92.6	98.8	95.9	97.5
Bruto investicije u fiksni kapital, kao udeo u BDP-u (%)		31.2	31.7	31.0	29.7	32.9	32.5
Izvoz roba i usluga u odnosu na BDP (%)		25.0	29.1	29.3	21.7	33.4	38.6
Uvoz roba i usluga u odnosu na BDP (%)		61.2	57.3	56.4	53.9	65.2	71.4
Bruto investicije u fiksni kapital u sektoru opće vlade, kao postotak BDP-a (%)							

Posao	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Indeks obima industrijske proizvodnje (2015. = 100)							
Broj aktivnih preduzeća (broj)		31 556 w	31 028 w	34 615 w	40 056 w	45 468 w	46 157 w
Stopa nataliteta: broj rođenih preduzeća u referentnom periodu (t) podeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		12,7 w	4,8 w				

Stopa smrtnosti: broj umrlih preduzeća u referentnom periodu (t) podeljen sa brojem preduzeća aktivnih u t (%)		4,7 w	3,7 w	4.2 w	2.6 w		
Ljudi zaposleni u malim i srednjim preduzećima kao udeo svih zaposlenih osoba (unutar nefinansijske poslovne ekonomije) (%)			77,6 iw	77,8 iw	80.9 iw	82.1 iw	81.3 piw
Dodana vrednost malih i srednjih preduzeća (u nefinansijskoj poslovnoj privredi) (miliona evra)							
Ukupna dodana vrednost (u nefinansijskoj poslovnoj privredi) (miliona evra)							

Stopa inflacije	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Indeks potrošačkih cena (CPI), promena u odnosu na prethodnu godinu (%)			1.1 d	2,7 d	0,2 d	3.4 d	11,6 d

Bilans plaćanja	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Platni bilans: ukupan tekući račun (miliona evra)		- 611.4	- 508.8	- 399,5	- 472.2	- 694,6	- 917.0
Tekući račun platnog bilansa: trgovinski bilans (miliona evra)		- 2 047.1	- 2 737,7	- 2 840.2	- 2 573.2	- 3 567,0	- 4 287.2
Tekući račun platnog bilansa: neto usluge (miliona evra)		395.7	855.8	926.0	391.6	1 034.9	1 367.5
Tekući račun platnog bilansa: neto stanje za primarni dohodak (miliona evra)		111.2	113.1	160.6	164.0	150.9	119.8
Tekući račun platnog bilansa: neto saldo sekundarnih prihoda (miliona evra)		928.8	1 260.0	1 354.1	1 545.4	1 686.2	1 881.8
Neto saldo za primarni i sekundarni dohodak: od čega državni transferi (miliona evra)		322.2	226.1	236.6	276.6	233.7	295.9
**Pokretni prosek salda tekućeg računa u odnosu na BDP (%) unazad 3 godine		- 12.2	- 7.1	- 6.3	- 6.8	- 7.1	- 8.7
** Petogodišnja promena udela u svetskom izvozu roba i usluga (%)			37.5	36.9	14.8	48.5	34.6
Neto saldo (ulaz-izlaz) stranih direktnih investicija (SDI) (miliona evra)		378,9 w	225,8 w	188,4 w	286,6 w	320,4 w	556,9 w
Direktne strane investicije (SDI) u inostranstvu (miliona evra)		5,5 w	46,3 w	66,2 w	59,1 w	100,3 w	175,2 w
od čega SDI izveštajne privrede u zemljama EU-27 (miliona evra)			13.0	6.1	16.5	26.5	37.8
Direktne strane investicije (SDI) u izveštajnoj ekonomiji (miliona evra)		384,4 w	272,1 w	254,6 w	345,7 w	420,7 w	732,0 w
od čega SDI zemalja EU-27 u izveštajnoj ekonomiji (miliona evra)			58.7	158.6	152.1	215.6	388.9
**Neto pozicija međunarodnih investicija u odnosu na BDP (%)		2.4 w	- 6,1 w	- 5,8 w	- 12,3 w	- 11,6 w	- 17,9 w
Među-godišnja stopa promene bruto priliva doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)		10.8 iw	12.0 i	12.1 i	14,5 i	14,5 i	13.7 i

Javne finansije	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Deficit/suficit opće vlade, u odnosu na BDP (%)			- 1,0 w	- 0,5 w	- 5,2 w		
Bruto državni dug u odnosu na BDP (%)		5.3 ew	17.1 ew	17,5 w	21,8 w		
Ukupni državni prihodi, kao procenat BDP-a (%)		27,1 w	30,1 w	31,5 w	32,6 w		
Ukupni državni rashodi, kao procenat BDP-a (%)		28,8 w	29,6 w	30,5 w	34,4 w		

Finansijski pokazatelji	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Bruto spoljni dug cele privrede u odnosu na BDP (%)		31.4 iw	30,5 iw	31.2 iw	37.2 iw	37.4 iw	38,6 iw

**Privatni dug, konsolidovan, u odnosu na BDP (%)							
Kamatne stope: dnevna stopa novca, godišnje (%)							
Kurs evra: prosek perioda (1 evro = ... nacionalna valuta)		1 w	1 w	1 w	1 w	1 w	1 w
Indeks efektivnog deviznog kursa ponderisan trgovinom, 42 zemlje (2015. = 100)							
**Promena od 3 godine (T/T-3) u indeksu efektivnog deviznog kursa ponderisanom trgovinom, 42 zemlje (2015 = 100)							
Vrednost rezervnih sredstava (uključujući zlato) (miliona evra)		- 61.2	86.8	95.2	46.3	168.9	67.6

Spoljna trgovina robom

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Vrednost uvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)		2 437	3 347	3 497	3 297	4 684	5 639
Vrednost izvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)		307	368	384	475	756	920
Trgovinski bilans: sva roba, svi partneri (miliona evra)		- 2 131	- 2 980	- 3 114	- 2 822	- 3 929	- 4 719
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cena / indeks uvoznih cena * 100) (broj)		97.2 iw	91.0 iw	94.2 iw	92,6 iw	101.4 iw	87,5 iw
Udeo izvoza u zemlje EU-27 u vrednosti ukupnog izvoza (%)		43.3 iw	27,5 iw	33.2 iw	34.4 iw	31,5 iw	33,9 iw
Udeo uvoza iz zemalja EU-27 u vrednosti ukupnog uvoza (%)		39,9 iw	42,7 iw	49.1 iw	45,9 iw	44.3 iw	42.4 iw

Demografija

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Gruba stopa prirodne promene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrlih (na hiljadu stanovnika)		11,5 b	7.7	6.9	7.4 ep		
Stopa smrtnosti dojenčadi smrti dece mlađe od jedne godine (na hiljadu živorođenih)		13.1	10.6	8.7	:	:	:
Očekivano trajanje života pri rođenju: muškarac (godine)					:	:	:
Očekivano trajanje života pri rođenju: žena (godine)					:	:	:

Tržište rada

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Stopa ekonomske aktivnosti za osobe od 20-64 godine: udeo ekonomski aktivnog stanovništva od 20-64 godine (%)			46,6 w	45,2 w	42,9 w	43,9 w	43,2 w
*Stopa zaposlenosti za osobe od 20-64 godine: udeo stanovništva od 20-64 godine koji je zaposlen (%)			33,2 w	34,2 w	32,3 w	35,1 w	37,9 w
Stopa zaposlenosti muškaraca za osobe od 20-64 godine (%)			52,6 w	53,0 w	48,8 w	51,9 w	55,7 w
Stopa zaposlenosti žena za osobe od 20-64 godine (%)			14,1 w	15,6 w	16,0 w	18,5 w	20,5 w
Stopa zaposlenosti za osobe od 55-64 godine: udeo stanovništva u dobi od 55-64 koje je zaposleno (%)			31,5 w	32,2 w	30,9 w	32,1 w	32,1 w
Zaposlenost po glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)			3,5 w	5,2 w	4,8 w	2,8 w	2,2 w
Industrija (%)			14,3 w	15,1 w	16,3 w	14,8 w	13,3 w
Izgradnja (%)			11,9 w	12,6 w	11,1 w	10,5 w	11,0 w
Usluge (%)			70,3 w	67,1 w	67,9 w	71,9 w	73,4 w

Udeo zaposlenih u javnom sektoru u ukupnoj zaposlenosti, lica od 20-64 godine (%)				30,8 w	27,6 w	28,7 w	28,3 w	27,7 w
Udeo zaposlenih u privatnom sektoru u ukupnoj zaposlenosti, lica od 20-64 godine (%)				69,2 w	72,4 w	71,3 w	71,7 w	72,3 w

Stopa nezaposlenosti: udeo radne snage koja je nezaposlena (%)				29,4 w	25,5 w	25,8 w	20,6 w	12,5 w
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)				28,3 w	22,4 w	23,4 w	18,9 w	11,0 w
Stopa nezaposlenosti žena (%)				33,3 w	34,4 w	32,2 w	24,9 w	16,5 w
Stopa nezaposlenosti mladih: udeo nezaposlene radne snage u dobi od 15-24 godine (%)				55,4 w	49,4 w	49,1 w	38,0 w	21,4 w
Stopa dugotrajne nezaposlenosti: udeo radne snage koja je bila nezaposlena 12 meseci ili više (%)				17,2 w	16,2 w	18,4 w	14,5 w	8,1 w
Stopa nezaposlenosti za osobe (25-64 godine) koje su završile najviše niže srednje obrazovanje (ISCED nivoi 0-2) (%)				35,8 w	28,3 w	30,2 w	27,6 w	21,8 w
Stopa nezaposlenosti za osobe (25-64 godine) sa završenim tercijarnim obrazovanjem (ISCED nivoi 5-8) (%)				16,8 w	18,0 w	17,0 w	13,7 w	9,7 w

Socijalna kohezija

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Presječne nominalne mesečne plate i dnevnice (nacionalna valuta)			453 w	477 w	466 w	484 w	521 w
Indeks realnih zarada (indeks nominalnih plata i zarada podeljen indeksom inflacije) (2016. = 100)							
GINI koeficijent		:	44 w	46 w	45 w	57 w	
Jaz siromaštva		:	47,4	55,3 w	46,6 w	65,0 w	
*Rano napuštaju obrazovanje i obuku: udeo stanovništva u dobi od 18-24 godine sa najviše nižim srednjim obrazovanjem koji nisu u daljem obrazovanju ili obuci (%)		:	9,6 w	8,2 w	7,8 w	7,0 w	7,8 w

Životni standard

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Broj putničkih automobila u odnosu na veličinu populacije (broj na hiljadu stanovnika)		94,9 biw	155,9 iw	162,2 iw	164,4 iw	179,3 iw	191,2 iw
Broj pretplata na mobilne telefone u odnosu na veličinu populacije (broj na hiljadu stanovnika)			1 281,1 ew	1 266,4 ew	1 095,0 ew	1 072,0 ew	
Penetracija mobilnog širokopojasnog pristupa (na 100 stanovnika)			73,9 ew	78,4 ew	84,5 ew	88,4 ew	88,2 ew
Fiksna širokopojasna penetracija (na 100 stanovnika)			18 ew	20 ew	21 ew	22 ew	23 ew

Infrastruktura

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Gustina železničke mreže (linije u eksploataciji na hiljadu km ²)		30,5 iw	30,5 iw	30,5 iw	30,5 iw	30,5 iw	30,5 iw
Dužina autoputeva (kilometri)		38 w	119 w	137 w	137 w	137 w	137 w

Obrazovanje, inovacije i istraživanje

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Javni izdaci za obrazovanje u odnosu na BDP (%)		:	4,5 iw	4,6 iw	4,6 iw	4,3 iw	3,9 iw
*Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u odnosu na BDP (%)		:					
Državna budžetska izdvajanja ili izdaci za istraživanje i razvoj (GBAORD), kao postotak BDP-a (%)		:					
Procenat domaćinstava koja imaju pristup Internetu kod kuće (%)			93,2	93,2	96,4		

Životna sredina

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
*Indeks emisije gasova staklene bašte, CO ₂ ekvivalent (1990 = 100)							

Energetski intenzitet privrede (kg ekvivalenta nafte na 1 000 evra BDP-a u stalnim cenama 2015.)		525.2	398.1	392.3	413.9	405.0	358.0
Električna energija proizvedena iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne		1.4	4.2	5.2	5.3	5.1	5.8
Cestovni udeo u unutrašnjem teretnom transportu (na bazi tona-km) (%)							

Energija

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Primarna proizvodnja svih energenata (hiljadu TOE)		1 795	1 822	1 849	1 901	1 937	1 796
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljadu TOE)		0	0	0	0	0	0
Primarna proizvodnja čvrstih goriva (hiljadu TOE)		1 545	1 428	1 503	1 562	1 591	1 543
Primarna proizvodnja plina (hiljadu TOE)		0	0	0	0	0	0
Neto uvoz svih energenata (hiljade TOE)		699 i	757 i	815 i	787 i	942 i	858 i
Bruto unutrašnja potrošnja energije (hiljada TOE)		2 541	2 585	2 669	2 665	2 888	2 662
Bruto proizvodnja električne energije (GWh)		5 801	5 915	6 351	6 711	6 892	6 998

Poljoprivreda

	Napom	2011	2018	2019	2020	2021	2022
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (po proizvođačkim cenama) (2015. =		99,3 w	108,3 w	119,0 w	120,5 w	115,3 w	113,3 w
Korišćena poljoprivredna površina (hiljadu hektara)		408,5 e	419.5	421.0	421.1	421.2	421.4
Broj stoke: živa goveda (hiljade grla, kraj perioda)		:	259.7	257.7	261.4	260.5	250.9
Broj stoke: žive svinje (hiljade grla, kraj perioda)		:	40.2	40.5	45.4	47.4	45.4
Broj stoke: žive ovce i žive koze (hiljade grla, kraj perioda)		:	209,8 i	216,3 i	241,7 i	241,4 i	233,5 i
Sirovo mleko dostupno na farmama (hiljadu tona)		:	334.3				
Žetvena proizvodnja: žitarice (uključujući pirinač) (hiljadu tona)		435.0	441.8	459.4	529.1	504.4	518.7
Žetvena proizvodnja: šećerna repa (hiljadu tona)							
Žetvena proizvodnja: povrće (hiljadu tona)		162.1	155.3	177.8	169.4	165.0	175.6

Izvor: Eurostat i/ili statističke vlasti na Kosovu

: = nije dostupno

b = prekid u seriji

C = poverljiva vrednost

d = definicija se razlikuje

e = procenjena vrednost

p = privremeno

i = procena Eurostata

w= podaci koje je dostavilo i pod odgovornošću nacionalnog statističkog tela i objavljeni na osnovi "kao što jesu" i bez ikakvog jamstva u pogledu njihovog kvaliteta i usklađenosti sa statističkom metodologijom EU

1 = indikator Evropa 2020

2 * = indikator Makroekonomske neravnoteže (MIP).

3